

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZİN ADI:

**NURETTİN TOPÇU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞI VE
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI**

TEZİN TÜRÜ:

TEZLİ YÜKSEK LİSANS

ANABİLİM DALI:

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

TEZİ HAZIRLAYAN:

NEJDET ÇELİK

ADYAMAN/2016

**NURETTİN TOPÇU’NUN EĞİTİM ANLAYIŞI VE SOSYAL BİLGİLER
DERS KİTAPLARI**

Nejdet ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hacı DURAN

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık, 2016

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Hacı DURAN danışmanlığında, Nejdet ÇELİK tarafından hazırlanan “Nurettin Topçu’nun Eğitim Anlayışı ve Sosyal bilgiler Ders Kitapları” başlıklı çalışma 29.12.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Hacı DURAN

İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nihat ŞİMŞEK

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. İ. Hakan AKGÜN

İmza:

29 /12 / 2016

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Nurettin Topçu’nun Eğitim Anlayışı ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

29 / 12 / 2016

Nejdettin ÇELİK

ÖZET

NURETTİN TOPÇU’NUN EĞİTİM ANLAYIŞI VE SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI

Nejdet ÇELİK

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık 2016

Danışman: Prof. Dr. Hacı DURAN

Bu araştırmanın amacı, Türk eğitim sistemine katkıda bulunmuş olan Nurettin Topçu’nun eğitim görüşleri ile sosyal bilgiler ders kitapları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Nurettin Topçu’nun eğitim anlayışını tespit etmek için hem kendi eserleri hem de kendisi hakkında yazılmış tez ve makaleler taranarak veriler elde edilmiştir. Bunun yanında 2014-2015 eğitim-öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarından da gerekli veriler toplanmıştır. Toplanan veriler öncülüğünde Nurettin Topçu’nun okul, öğretmen, öğrenci ve örgün eğitim hakkındaki fikirleri aktarılmıştır. Daha sonra sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan dört beceri, dört kavram ve dört değer Nurettin Topçu’nun eğitim anlayışı doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Çalışmada mekânı algılama, gözlem, araştırma ve tarihsel empati becerileri incelenmiştir. Bu incelemeyle Topçu’nun sosyal bilgiler ders kitapları ile benzer amaçlara sahip olduğu görülmekle birlikte onun özgün fikirler ortaya koyduğu anlaşılmıştır. Aile, millet, din ve milli kültür kavramları hakkında Topçu farklı fikirler ileri sürmüştür. Buna karşın Topçu, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki

bağımsızlık, hoşgörü, sorumluluk ve estetik değerlerini destekleyici fikirler ileri sürmüştür.

Çalışmanın sonunda, Nurettin Topçu'nun savunduğu değer, kavram ve beceriler ile sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen değer, kavram ve beceriler arasında farklı düşüncelerden çok benzer düşüncelerin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, sosyal bilgiler, ders kitapları.

ABSTRACT

NURETTİN TOPÇU’S APPROACH TO EDUCATION AND SOCIAL SCIENCES TEXTBOOKS

Nejdet ÇELİK

Department of Education Social Studies

Adıyaman University Graduate School of Social Studies

December 2016

Advisor: Prof. Dr. Hacı DURAN

The aim of the present study is to demonstrate the relationship between the opinions of Nurettin Topçu who is one of the important intellectuals in our education history, on education and the social sciences textbooks. In the study, document analysis from qualitative research methods was used. In order to determine Nurettin Topçu’s approach to education, the thesis and articles written about both his works and himself were scanned to obtain data. Besides, relevant data was collected from the social sciences textbooks used in 2014-2015 education year. In the light of the available data, his ideas about school, teachers, students and formal education were compiled. Later, four skills, four concepts and four values given place in social sciences textbooks were evaluated in line with Nurettin Topçu’s approach to education. In the study, the skills relevant to the perception of location, observation, research and historical empathy were handled. It was found out through this evaluation that Topçu pointed to the same targets as the ones adopted in social sciences textbooks and he had introduced original ideas.

It was also seen that Topçu had different opinions about the concepts of family, nation, religion and national culture. Despite this, he had some ideas supporting the values of independence, tolerance, responsibility and aesthetics in social sciences textbooks.

As a result of the study, it was determined that there were more similarities between the values, concepts and skills defended by Nurettin Topçu and those used in the social sciences textbooks rather than differences.

Key words: Nurettin Topçu, Social Studies, textbooks.

ÖN SÖZ

Bu araştırmada, Türk düşünce tarihinin fikir ve hareket adamlarından Nurettin Topçu'nun eğitime dair görüşleri ve bu görüşler doğrultusunda sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan beceri, kavram ve değerlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Nurettin Topçu, Türk eğitim sistemi hakkında; eleştiriler yapmış, çözüm önerileri geliştirmiş, ders kitapları hazırlamış ve fikirleri eğitim çevrelerinde tartışma meydana getirmiştir. Ancak O'nun sosyal bilgiler ve değerler hakkındaki görüşleri yeterince anlaşılmamıştır. Görüşleri, çoğu kere birer dini, sosyal ve tarihi metafor olarak işlem görmüştür. Biz bu çalışmada somut ve sade örneklerden yola çıkarak Topçu'nun görüşlerini inceledik. Ders kitaplarındaki temalarla ve sunum biçimleri ile karşılaştırdık.

Bu araştırmada Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışını bir bütün içinde ortaya koymak amacıyla Nurettin Topçu'nun bütün eserleri incelenmiştir. Bu inceleme esnasında araştırmanın amacına uygun olarak gerekli kısımlar not edilmiştir. Araştırma boyunca Nurettin Topçu'nun derin ve özgün fikirlerini anlamak, yorumlamak ve bu fikirleri sosyal bilgiler ders kitaplarıyla ilişkilendirmek için yoğun bir çaba harcanmıştır.

Araştırmanın zorluklarını yenmemde fikirleriyle yoluma ışık tutan kıymetli hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. Hacı Duran' a emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırmaya görüş ve önerileriyle katkı sağlayan jüri üyeleri Doç. Dr. Nihat Şimşek ve Yrd. Doç. Dr. İ. Hakan Akgün hocalarıma, ilgilerinden dolayı çok teşekkür ediyorum. Araştırmaya yapmış olduğu katkılarından dolayı Doç. Dr. Yasin Doğan'a ve yüksek lisans boyunca maddi ve manevi katkılarından dolayı sayın Prof. Dr. Murat Pala'ya da ayrıca teşekkür ediyorum.

Tahsil hayatım boyunca beni destekleyen anneme ve kıymetli aileme canıgönülden teşekkür ediyorum.

Adıyaman-2017

Nejdet ÇELİK

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş.....	1
1.1.Problem Durumu	3
1.2.Araştırmanın Amacı	4
1.3.Araştırmanın Önemi	4
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5.Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.5.1.Araştırmanın modeli	6
1.5.2.Verilerin toplanması ve analizi	7

İKİNCİ BÖLÜM

2.Nurettin Topçu'nun Hayatı, Eserleri ve Eğitim Anlayışı	8
2.1.Nurettin Topçu'nun Hayatı	8
2.2.Nurettin Topçu'nun Eserleri	11
2.2.1.Ders kitapları	12

2.2.1.1.Ahlak	12
2.2.1.2.Psikoloji	12
2.2.1.3.Felsefe	12
2.2.1.4.Sosyoloji	13
2.2.1.5.Mantık	13
2.2.2.Bilimsel Tezler	14
2.2.2.1.İsyan Ahlakı (Conformisme et R��volte)	14
2.2.2.2.Bergson	14
2.2.3.Makalelerden oluşan kitaplar	14
2.2.3.1.Yarınki T��rkiye	14
2.2.3.2.Ahlak Nizamı	15
2.2.3.3.T��rkiye'nin Maarif Davası	15
2.2.3.4.Var Olmak	15
2.2.3.5.İşlam ve İnsan-Mevlana ve Tasavvuf	16
2.2.3.6.İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi	16
2.2.3.7.K��lt��r ve Medeniyet	17
2.2.3.8.Mehmet Akif	17
2.2.3.9.B��y��k Fetih	17
2.2.3.10.Millet Mistikleri	18
2.2.3.11.Amerikan Mektupları-D��ş��nen Adam Aranızda	18
2.2.4.Diğer Kitaplar	18
2.2.4.1.Taşralı (Hik��ye)	18
2.2.4.2.Reha (Roman)	19
2.2.4.3.Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi (Terc��me)	19
2.3.Nurettin Top��u'nun Eğitim Anlayışı	19

2.3.1.Dönemin eğitim anlayışında genel durum	19
2.3.2.Toplumun eğitimi	21
2.3.3.Okul	22
2.3.3.1.Okul ve hayat ilişkisi	25
2.3.3.2.Milli okul, yabancı okul ve özel okul	27
2.3.4.Öğretmen	29
2.3.4.1.Sorumlu-idealist öğretmen	30
2.3.4.2.Rehber-örnek öğretmen	33
2.3.5.Öğrenci	36
2.3.6.Örgün Eğitim	41
2.3.6.1.İlköğretim	41
2.3.6.2.Ortaöğretim	46
2.3.6.3.Yükseköğretim	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	59
3.1.Sosyal Bilgilerin Tanımı	59
3.2.Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler	60
3.2.1.Tarih	62
3.2.2.Coğrafya	62
3.2.3.Sosyoloji	63
3.2.4.Felsefe	63
3.2.5.Psikoloji	63
3.2.6.Antropoloji	64
3.2.7.Ekonomi	64
3.2.8.Hukuk	64

3.3.Dünya’da Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	65
3.4.Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi	66
3.5.Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	67
3.5.1.Beceriler	69
3.5.2.Kavramlar	71
3.5.3.Değerler	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.4, 5, 6 ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Kazandırılmak İstenen Beceri, Kavram ve Değerlerin Nurettin Topçu’nun Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi	74
4.1.Doğrudan Verilecek Beceriler	75
4.1.1.Mekânı algılama becerisi	75
4.1.2.Gözlem becerisi	76
4.1.3.Araştırma becerisi	79
4.1.4.Tarihsel empati becerisi	82
4.2.Kavramlar	86
4.2.1.Aile kavramı	87
4.2.2. Millet kavramı	89
4.2.3.Din kavramı	92
4.2.4.Milli kültür kavramı	96
4.3.Doğrudan Verilecek Değerler	99
4.3.1.Bağımsızlık değeri	100
4.3.2.Hoşgörü değeri	101
4.3.3.Sorumluluk değeri	104
4.3.4.Estetik değeri	107

5.Sonuç ve Öneriler	112
Kaynakça	115
ÖZ GEÇMİŞ	122

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler.....	69
Tablo 2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler.....	70
Tablo 3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler.....	70
Tablo 4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler.....	70
Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	72
Tablo 6. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	72
Tablo 7. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	73
Tablo 8. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	73
Tablo 9. İncelenecek Beceri, Kavram ve Değerler	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Nurettin Topçu'ya Göre Ortaöğretimin Kollara Ayrılması.....51

Şekil 2. Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Bilgi Kaynakları.....61

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Akt. : Aktaran

bs. : Baskı, basım

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

ss : Sayfa sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

ty : Tarih yok

vb. : Ve benzeri

yy. : Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş

Doğanın en değerli varlığı olan insan, tarihin ilk dönemlerinde kendini doğanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmiştir. Zamanla insanda düşüncenin gelişmesi insanın doğadaki yerinin farkına varmasını sağlamıştır. İnsandaki bu farkındalığın oluşmasında, inançların, duyguların ve şuurun etkisi oldukça büyüktür. Böylece insan, her şeyi daha anlamlı bir şekilde ele almayı öğrenmiştir. İnsanın düşünme ve alet kullanma yeteneğine sahip olması, onu diğer canlılardan ayıran iki önemli özellik olmuştur. Bireyler bu yetenekleriyle, taştan silahı, ağaçtan evi, madenlerden makine yapmayı birlikte başarmıştır. Böylece toplumların oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

İnsanların meydana getirdiği bu toplumlar, tarih boyunca ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal, eğitimsel vb. birçok farklı sorunla karşılaşmıştır. Teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği günümüzde de bu sorunlar farklı seviyelerde varlığını göstermektedir.

Toplumların bu sorunlara baş etmede eğitimin hayati öneme sahip olduğu inancı vardır. Eğitim ile ilgili bir başka inanç da eğitimin geçmiş ile gelecek arasında sağlamış olduğu bağlantıdır. Bu açıdan bakıldığında günümüz toplumları için eğitimin önemli bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü görülecektir. Örneğin; insanlık, bir yandan teknolojik alanda hızlı bir şekilde ilerlerken bir yandan da ruhsal bunalımlar geçirmektedir. Burada eğitimin görevi hızla gelişen teknolojiyi yakalamak mı olmalıdır yoksa eğitim, ruhi çöküntülerin tedavisiyle mi uğraşmalı? Toplum, hızla değişen evrensel değerleri kabul ederken milli ve manevi değerleri eğitimle nasıl elinde tutmalı? Eğitimin her dönemde etkilenmeye ve değiştirilmeye yatkın bir yapıya sahip olması bu sorunların sebebini oluşturmaktadır.

Toplumdaki eğitim sorunlarına karşı çözüm arayışları hep var olmuştur. Eğitim sorunlarına çözüm arayanlar, ortaya koydukları çalışmalarla toplumu birçok yönden etkilemiştir. Eğer bu açıdan eğitim tarihimize bakılırsa; eğitime ve eğitim sorunlarına çözüm arayanların farklı görüşlere sahip oldukları görülecektir. Mesela, bazı eğitimciler, Batı'nın eğitim sisteminin olduğu gibi alınmasını savunurken

bazıları da milli değerlere bağlı kalmanın daha önemli olduğu görüşünü desteklemiştir.

Cumhuriyet döneminin özgün fikir adamlarından olan Nurettin Topçu, eğitim konusuna farklı bakış açıları getirmiş bir düşündür. Topçu, toplum olarak yaşanan sorunların kültür ve eğitimden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu konudaki fikirlerini, hem makalelerinde belirtmiş hem de birçok konferansta dile getirmiştir.

Nurettin Topçu'yu araştırmaya değer kılan en önemli özelliği, farklı alanlarda birçok eser vermesidir. Topçu, gerek yazdığı Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe, Ahlak ve Mantık adlı ders kitaplarıyla gerekse eğitimden demokrasiye, kültürden ekonomiye kadar geniş bir yelpazede yazdığı eserlerle sosyal bilimlere büyük katkı sağlamış bir entelektüeldir.

Nurettin Topçu'nun sosyal bilimlere olan katkısını daha iyi anlamak için sosyal bilimlerin anlaşılması gerekmektedir. Sosyal bilimler birçok farklı disiplinin yer aldığı geniş bir kapsama sahiptir. Sosyal bilimlerin başlıca disiplinleri; hukuk, tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, eğitim, antropoloji, iletişim bilimleri, siyaset vb. disiplinlerdir. Bu disiplinlerin hepsi insanlar arasında ve insanın çevresiyle kurduğu ilişkiler sonucunda oluşmuştur.

Sosyal bilimlerin ürettiği bilgiler, geniş bir kapsama sahiptir. Üretilen bilgiler insanın faydası içindir. Bu bilgilerin insana ulaştırılmasında birçok yol bulunmaktadır. Sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, değer ve tutumların insana aktarılmasında kullanılan yollardan birisi de sosyal bilgiler dersidir (Tay, 2013:4).

Sosyal bilgiler için şimdiye kadar birçok tanım yapılmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler programını hazırlayan komisyonca yapılan en kapsamlı tanım şöyledir:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinin öğretilmesinde birçok kaynak bulunmaktadır. Şüphesiz en çok kullanılan öğretim kaynağı, ders kitaplarıdır. Nurettin Topçu'nun sosyal bilimler alanında hem beş ders kitabı yazmış olması hem de eğitim, milliyetçilik, ahlak, demokrasi, devlet, kültür ve medeniyet gibi sosyal bilgilerde

kullanılan kavramları farklı bakış açılarıyla incelemiş olması eğitim tarihimize olan katkısı açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada öncelikle Nurettin Topçu'nun eğitim hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Daha sonra 4, 5, 6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki beceri, kavram ve değerler Nurettin Topçu'nun görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır.

1.1.Problem Durumu

Geçmiş ile gelecek arasındaki bağı oluşturan eğitim, hem toplumların sürekli gelişmesinde hem de kültürlerin aktarılmasında rol oynamaktadır. Eğitim kurumunun bu rolü, bir ülkenin sonraki yüzyılda başarılı olup olmayacağını belirlemektedir. Aynı zamanda eğitim, tüm toplumu etkilediğinden belli kişilere veya belli gruplara terk edilmeyecek kadar hayati önem taşımaktadır.

Her ülke, geçmişten gelen kültürel varlıklarını yeni nesillere eğitim yoluyla aktarırken, diğer toplumlardan da birçok yönden etkilenmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti de Batı'daki bilimsel ve teknolojik gelişmelerden etkilenerek eğitim sisteminde bazı düzenlemeler yapmıştır. Bu konuda düşünürler ve eğitimciler eğitim sistemini ilerletmek ve eğitimdeki sorunlara çözüm bulmak için ortaya farklı fikirler koymuşlardır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde daha çok Batı tipi okullar açılmış olup ilköğretim yaygınlaştırılmıştır. Bilimsel ve teknolojik olarak ilerleyebilmek için meslek ve uygarlığın gereklerinin öğrenilmesi savunulmuştur. Bundan dolayı ortaöğretim programlarına tarih ve felsefe dersleri konulmuştur.

Cumhuriyet döneminde ise eğitimin temel amacı, okullarda öğrencilere cumhuriyetin önemini kavratmak ve demokratik eğitimi vermek olmuştur. Eğitim politikası ve stratejileri ise Atatürk ilkelerine bağlı milli, demokratik, laik ve modern eğitim-öğretim esaslarına dayanmıştır. Buradaki amaç, çevresine etkin uyum sağlayan yurttaşlar yetiştirmektir. Daha sonra ulusal eğitim ön plana çıkmıştır. Ayrıca eğitim yoluyla Cumhuriyet Halk Partisi ilkelerinin gerçekleştirilmesi amaçlanmış olup 1930'lu yıllarda din dersi programlardan çıkarılmıştır (Alkan, 1979:182-183).

Eğitimle ilgili özgün tezleri olan Nurettin Topçu, Osmanlı Devleti'nin bakiyesi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşmesini göz ardı etmeyerek eleştirel bir pencereden yeni bir insan, millet, devlet modelini bulmaya çalışmıştır. Bu konuda

ruhi bir rönesansın gerekliliğine vurgu yapan Topçu, metafiziği dışlayan felsefi temayülleri kabul etmeyerek din dersinin programdan çıkartılmasını eleştirmiştir.

Bu çalışmada, kırk yıl boyunca öğretmenlik yapmış bir eğitimci olan Nurettin Topçu'nun hem eserleri hem de 2014-2015 yıllarında Türkiye'de okutulmuş olan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki beceri, kavram ve değerler incelenmeye çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Nurettin Topçu'nun eğitime dair ortaya koyduğu fikir, öneri ve tezler doğrultusunda Türkiye'de okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemektir. Bunun yanında araştırmanın başka bir amacı da sosyal bilgiler dersine katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda “Nurettin Topçu'nun savunduğu eğitim anlayışı ile Türkiye'de okutulan 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki beceri, kavram ve değerler arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusu problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Farklı alanlarda ortaya koyduğu özgün fikirlerle Türk düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan Nurettin Topçu, döneminde yeterince anlaşılmamış bir fikir işçisidir. Bundan dolayı Topçu'nun fikir ürettiği alanlardan birisi de eğitimidir. Buna karşın Nurettin Topçu'nun eğitim hakkındaki görüşleri yeterince araştırılmamıştır. Bu çalışma, hem Nurettin Topçu'nun eğitime dair özgün fikirlerinin anlaşılmasına hem de bu fikirler aracılığıyla sosyal bilgiler ders içeriğinin zenginleştirilmesine katkı sağlayacağından önem taşımaktadır. Ayrıca, Nurettin Topçu'nun eğitim hakkındaki görüşleri ile sosyal bilgiler ders kitaplarını ele alan başka bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum, bu çalışmayı benzersiz kılmakla birlikte sonraki çalışmalar için örnek teşkil edecektir.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılığı, aşağıda sıralanan sosyal bilgiler ders kitapları ile Nurettin Topçu'nun eserlerinden oluşmaktadır:

1. Bu araştırma 4.sınıflar ders kitapları için Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] 2013 onaylı Ünal Başdoğan tarafından yazılmış Evrensel İletişim Yayınlarının sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.
2. Araştırma 5.sınıflar ders kitapları için MEB 2013 onaylı Dr. Ahmet Utku Özensoy tarafından yazılmış Harf Yayınlarının sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.
3. Araştırma 6.sınıflar ders kitapları için MEB 2013 onaylı Erol Ünal Karabıyık tarafından yazılmış Evren Yayınlarının sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.
4. Araştırma 7.sınıflar ders kitapları için MEB 2009 onaylı Erol Ünal Karabıyık tarafından yazılmış Evren Yayınlarının sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.

Araştırmanın sınırlılığını oluşturan Nurettin Topçu'nun eserleri:

1. Millet Mistikleri (2013c), Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
2. Sosyoloji (2013ç), Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
3. İslam ve İnsan-Mevlana ve Tasavvuf (2014a), Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.
4. İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi (2014b), Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
5. Yarınki Türkiye (2014ç), Dergâh Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.
6. Büyük Fetih (2014d), Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.
7. Ahlak Nizamı (2014g), Dergâh Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
8. Felsefe (2014ğ), Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
9. Psikoloji (2014h), Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
10. Kültür ve Medeniyet (2014i), Dergâh Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.
11. Ahlak (2015a), Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
12. Var Olmak (2015b), Dergâh Yayınları, 13. Baskı, İstanbul.
13. Türkiye'nin Maarif Davası (2015c), Dergâh Yayınları, 12. Baskı, İstanbul.

1.5.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır

(Yıldırım ve Şimşek, 2013:45). Nitel araştırma yöntemlerinde görüşme, gözlem ve doküman analizi en yaygın kullanılan veri toplama teknikleridir.

1.5.1.Araştırmanın modeli

Bu araştırmada betimsel araştırma türlerinden tarama modelinde ve doküman analizi ile yapılmıştır. Doküman “bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb. vesika, belge” (TDK, 2016) olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında doküman kavramını, herhangi bir konu hakkında bilgi elde etmemizde bize yardımcı olan yazılı materyallerin tümü olarak açıklamak da mümkündür. Doküman incelemesi analizi ise “araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanması” (Karataş, 2015: 72) olarak açıklanmaktadır.

Bu çalışmada veri kaynaklarını Nurettin Topçu’nun eserleri ve sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Bundan dolayı araştırmanın amacına uygun olarak doküman analizi tekniği seçilmiştir. Bu teknik doğrultusunda ilk olarak kaynakları temin etme yoluna gidilmiştir. Nurettin Topçu’nun eserlerinden oluşan bu yazılı kaynaklar tarama modeli ile taranmıştır. Bu tarama ile araştırmaya konu olan kısımlar kayıt altına alınarak veriler toplanmıştır. Toplanan veriler doğrultusunda sosyal bilgiler dersinde yer alan mekân algılama, gözlem, araştırma ve tarihsel empati becerileri; aile, millet, din ve milli kültür kavramları ile bağımsızlık, hoşgörü, sorumluluk ve estetik değerleri yorumlanmıştır.

Araştırmada doküman analizi tekniğiyle ele alınan Nurettin Topçu’ya ait eserler aşağıda sıralanmıştır:

- 1.Millet Mistikleri (2013c), Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- 2.Sosyoloji (2013ç), Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- 3.İslam ve İnsan-Mevlana ve Tasavvuf (2014a), Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.
- 4.İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi (2014b), Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- 5.Yarınki Türkiye (2014ç), Dergâh Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.

- 6.Büyük Fetih (2014d), Dergâh Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.
- 7.Ahlak Nizamı (2014g), Dergâh Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
- 8.Felsefe (2014ğ), Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- 9.Psikoloji (2014h), Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- 10.Kültür ve Medeniyet (2014i), Dergâh Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.
- 11.Ahlak (2015a), Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- 12.Var Olmak (2015b), Dergâh Yayınları, 13. Baskı, İstanbul.
- 13.Türkiye'nin Maarif Davası (2015c), Dergâh Yayınları, 12. Baskı, İstanbul.

1.5.2. Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmada tarama modeliyle elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda doküman analizi tekniği ile incelenmiştir. Böylece Nurettin Topçu'nun eğitime dair görüşleri ile sosyal bilgiler ders kitaplarıyla öğrenciye kazandırılmak istenilen beceri, kavram ve değerler konusuna göre veriler incelenerek karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılan veriler birbiriyle ilişkili olmak üzere bulgular elde edilmiştir. En son olarak elde edilen bu bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda yorumlanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın zenginleşmesine katkısı olan tez, makale ve kitaplardan da veriler aynı şekilde toplanarak çalışma içinde değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.Nurettin Topçu'nun Hayatı, Eserleri ve Eğitim Anlayışı

2.1.Nurettin Topçu'nun Hayatı

Nurettin Topçu, 1909 yılında İstanbul'da doğdu. Annesi Eğinli (Kemaliye) Fatma Hanımdır. Babası ise Erzurumlu Topçuzadeler ailesine mensuptur. Nurettin Topçu'nun dedesi Osman Efendi'nin, Erzurum'u işgal eden Ruslara karşı ordudaki topçuluk görevini yerine getirdiğinden dolayı aileye bu isim verilir. Osman Efendi'nin tek çocuğu olan Ahmet Efendi, küçük yaşta yetim kalır. Küçük yaşına rağmen tahıl alım-satım işini yapan Ahmet Efendi, aileyi geçindirmeye çalışır. Daha sonra canlı koyun ticaretine başlar. Bu işini zamanla büyütür ve İstanbul'da bir han satın alarak oraya yerleşir. Ahmet Efendi, Süleymaniye Deveoğlu Yokuşu, Hatap Kapı sokağında, daha sonra Nurettin Topçu'nun doğacağı bir ahşap ev satın alır (Kara, 2009:13).

Savaş yıllarında meydana gelen sıkıntılar iflasa yol açacak kadar Ahmet Efendi'nin işlerini bozar. Bundan dolayı aile Dizdariye Mahallesi (Çemberlitaş), Şatır Sokak'ta iki katlı bir ahşap eve taşınır. Bu ev aynı zamanda Nurettin Topçu'nun ömrünün büyük bir çoğunluğunu geçileceği evdir (Kara, 2013:23).

Nurettin Topçu, okula altı yaşındayken Bezmialem Valide Sultan Mektebi'ne başlar. Bu okulu birincilikle bitirir. Bu dönemde fazla arkadaşı yoktur. Kitap ve gazete biriktirme merakı vardır (Kutlu, 2006:9). Topçu'ya Mehmet Akif hayranlığını ve sevgisini hayatı boyunca uyandıracak olan Türkçe ve İmla öğretmeni Nafiz Bey bu dönemde onun derslerine girer (Kara, 2009:13).

Topçu, ortaokul tahsili için Vefa İdadisi'nin orta kısmında başlar. Ancak birinci sınıftayken babası vefat eder. Maddi sıkıntılara rağmen Vefa İdadisi'ni birincilikle bitirir. Felsefeye bu dönemde ilgi duymaya başlar. Bu dönemde onu etkileyen bir olay meydana gelir. Son sınıfta Arapça hocası Sıfırcı Salih Bey'den ikmale kalır. Dersi geçmek için bütün yaz boyunca çalışır ve bu dersten başarılı olur. Lise tahsilini İstanbul Lisesi'nde tamamlar (Kara, 2013:24).

1928 yılına gelindiğinde Topçu, Avrupa’da okumak için kendi kendine sınavlara hazırlanır. Bu sınavlarda başarılı olur. Fransa’ya, Hamdi Akverdi, Vehbi Eralp, Ziya Somar, Enver Ziya Karal gibi Türk öğrencilerle birlikte gider. Dil öğrenmek ve lise fark derslerini tamamlamak için Aix Lisesi’ne gider. Bu dönemde Maurice Blondel’i tanır ve onunla mektuplaşır. Bir süre Aix Fakültesi’ne devam ettikten sonra Strasbourg’a geçer. Üniversitede felsefeyi alır, ahlak kurlarını tamamlar ve sanat tarihinde lisans yapar (Kara, 2009:14).

Paris’e daha önce giden Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin, Bedrettin Tuncer gibi şahsiyetlerle tanışan Topçu, daha çok Remzi Oğuz ve Ziyaeddin Fahri ile dostluklar kurar. Ayrıca Paris’te felsefeci Blondel’in talebesi olan Paul Molla ile de tanışır (Kara, 2013:25).

Avrupa’daki yıllarını mümbit bir şekilde değerlendiren Topçu, farklı alanlarda kendini yetiştirmiştir. Aldığı sertifikalar bu durumu özetlemektedir:

- Ruhیات ve Bediiyat (Psikoloji ve Estetik, Haziran 1930),
- Umumi felsefe ve Mantık (İkinci Teşrin 1932),
- Muasır sanat tarihi (İkinci Teşrin 1932),
- İçtimaiyat ve Ahlak (Haziran 1933),
- İlk zaman sanat ve arkeolojisi (İkinci Teşrin 1933) (Kara, 2009:14).

Topçu, Avrupa’da öğrenim görürken fikir hayatında etkili olan tasavvuf tarihçisi Louis Massignon ile tanışır. Louis Massignon uzmanı olduğu Hallac-ı Mansur konusunda Topçu’yu etkiler. Böylece Topçu, Mourice Blondel ve Louis Massignon’dan aldığı mistik bakış açısıyla İslam tasavvufuna ve vahdeti vücut felsefesine yönelir (Kara, 2009:14).

Nurettin Topçu Strasbourg’da “Conformisme et Revolte” başlıklı doktora tezini hazırlar ve Sorbon’da savunur. Tezi üstün başarıyla vermesinin yanında bu üniversitede felsefe doktorasını veren ilk Türk öğrencisi olarak tarihe geçer. Ayrıca o dönemde Avrupa’ya giden öğrenciler arasında ahlak felsefesi çalışan ilk kişidir. “İsyân Ahlakı” adı verilen bu doktora tezi 1934 yılında Paris’te kitap halinde basılır (Kara, 2009:14-15).

Topçu, doktora tezini bitirmesinin ardında Paris'te kalması için gelen teklifleri ret ederek 1934 yılında Türkiye'ye gelir. İlk görev yeri Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmenliğidir. Burada sosyoloji dersi okutur. Topçu, ailesinin baba dostu olan I. TBMM'de Erzurum Milletvekili ve muhalif grubun önderi Hüseyin Avni Ulaş, Çemberlitaş'taki aileyi sürekli ziyaret eder. Topçu, düşünce, tavır ve hitabet yönünden kendisinden etkilenir. Bir yıl sonra onun üvey kızı ile evlenir. Bu evlilik iki yıl sürer. 1935 yılında İzmir Erkek Lisesi felsefe öğretmenliğine tayin olunur. Ayrıca Yurt Bilgisi dersine de girer. Bu tayinin nedeni Nurettin Topçu'nun öğrenciler arasında ayrımcılık yapmamasından kaynaklanıyor. Galatasaray Lisesi müdürü kendisine sınavdan geçirilmek üzere altı öğrencinin ismini verir. Bu durum karşısında Topçu: "Eğer bunlar çalışkan talebelerse elbette geçerler" der. Nüfuzlu ailelerin çocukları olan bu öğrencilerin bir kısmı sınavı geçemezler. Bunun üzerine müdür kendisi hakkında olumsuz rapor yazar. Ankara'nın tepkisi Topçu'nun tayinini İzmir'e çıkarmak olur (Kara, 2013:29).

Nurettin Topçu, İzmir'de bulunduğu 1939 yılının Şubat ayında "Hareket" adında bir dergi yayımlar. İstanbul'da basımı gerçekleştirilen bu dergide Topçu, kaleme aldığı yazılarda hazırlıklı, ciddi ve iddialı fikirler ortaya koyar. Ancak "Hareket" dergisinin 4.sayısında "Çalgıcılar" başlıklı bir yazı yazar. Bu yazıda Cumhuriyeti kuran kadroyu eleştirdiği için hakkında açılan soruşturma sonucunda ortaokulunu bitirdiği İstanbul Vefa Lisesi'ne atanır. Vefa Lisesi'nde dört yıl çalıştıktan sonra sırasıyla Denizli İsmet İnönü Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Vefa Lisesi, Haydar Paşa Lisesi ve İstanbul Erkek Lisesi gibi çeşitli okullarda tam kırk yıl boyunca öğretmenlik yapar. Ayrıca ek görev olarak uzun yıllar Robert Koleji'nde Tarih dersini, İstanbul İmam Hatip Okulu'nda Psikoloji, Felsefe, Din Psikolojisi ve Dinler Tarihi derslerini okutur (Kara, 2009:15-17).

Nurettin Topçu 1948-1949 yıllarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde eylemsiz Ahlak doçentliği yaparken, daha sonra kitap haline getirilen "Bergson" adında doçentlik tezini hazırlar. Ancak çeşitli engellemeler sonucu üniversiteye kadrolu olarak atanmaz (Kara, 2009:20).

Nurettin Topçu, 1960'lı yılların başındaki olumsuz siyasi havanın verdiği zararları telafi etmek amacıyla Ali Fuat Başgil'le birlikte Adalet Partisi'nin

kurulmasında büyük rol alır. 1961 seçimlerinde yapılan ısrar üzerine Konya’da milletvekilliği için adaylığını koyar. Ancak seçimi kazanmaz. Daha sonra siyasetten uzak durur ve dernekler aracılığıyla kültür faaliyetlerine devam eder (Kutlu, 2006:13).

Paris’ten döndükten sonra bir arkadaşı aracılığıyla devrin manevi büyüklerinden Abdülaziz Bekkine Efendi ile tanışır (Kara, 2013:29). Tataristan’ın Kazan şehrinden İstanbul’a göç etmiş bir ailenin evladı olan Abdülaziz Bekkine Efendi, Nurettin Topçu’nun fikir dünyasına etki eder (Öztürk, 2015:387). Abdülaziz Bekkine Efendi, her insanın Hak yolunda çalışmasının farklı olduğunu belirttikten sonra Topçu’nun da yapacağı en iyi işin, gençliği yetiştirmek olacağını söyler. Topçu, hem gönlünün hem de aklının dermanını Aziz Efendi’de bulur. Onu sık sık ziyaret etmeye gider. Hatta bazı makalelerini yayımlamadan önce ondan görüş alır. (Öztürk, 2015:395). Aziz Efendi’nin yanı sıra Topçu’nun dini bilgiler yönünden faydalandığı diğer bir şahsiyet de Celal Hoca (Ökten)’dir.

Topçu, fikir ve kültür etkinliklerini Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği, Türkiye Milliyetçiler Derneği gibi birçok sivil toplum kuruluşunda gerçekleştirir. Fetih-Fatih, Mehmet Akif ve Çanakkale gibi anma toplantılarının tertiplenmesinde hem yer alır hem de fikirlerini dile getirir.

1975 yılının Nisan ayında hastalanan Nurettin Topçu’ya pankreas kanseri teşhisi konulur. 10 Temmuz 1975 günü vefat eder. Fatih Camii’ndeki cenaze merasiminden sonra Topkapı dışındaki Kozlu Kabristanı’na defnedilir. (Kara, 2009:20).

2.2.Nurettin Topçu’nun Eserleri

Daha önce yapılmış birçok çalışmada Nurettin Topçu’nun eserleri ele alınmıştır. Ancak bu çalışmada Topçu’nun eserlerinin en son yapılmış baskıları incelenmiştir. Ayrıca Nurettin Topçu’nun geniş bir yelpazede ortaya koyduğu fikir çeşitliliğini anlamak için de eserlerin ele alınması gerekmektedir.

Nurettin Topçu, gerek meydana getirdiği eserlerin sayısı bakımından gerekse ele aldığı konuların çeşitliliği bakımından oldukça verimli bir düşündürdür. Topçu’nun eserleri ölümünden sonra bir külliyat halinde bastırılmıştır. İlk teşebbüs 1978 yılında olmuşsa da daha kapsamlı bir külliyat çalışması, 1995 yılında

gerçekleştirilmiştir (Kara, 2009:125). Topçu'nun eserlerinin çoğu, kendisinin çıkarmış olduğu Hareket dergisi başta olmak üzere çeşitli dergi, gazete ve toplantılarda aktardığı makalelerden oluşmaktadır. Kitapların oluşumunda makaleler kronolojik olarak değil de tematik olarak bir araya getirilmiştir.

Topçu'ya ait külliyatında yer alan eserleri; ders kitapları, bilimsel tezler, makalelerden oluşan kitaplar ve diğer kitaplar diye kendi içinde dört gruba ayırmak mümkündür.

2.2.1.Ders kitapları

2.2.1.1.Ahlak

Bu ders kitabı, 1974 yılında ilk ve orta öğretimde okutulmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı'nın Nurettin Topçu'dan talep etmesiyle oluşmuştur. 1975 yılının martına kadar hem lise bir hem de lise iki sınıfları için birer ders kitabı yazan Topçu, her iki kitabı da Mili Eğitim Bakanlığına göndermiştir. Daha sonra 1976 yılında Ahlak ders kitabı lise bir ve lise iki diye müstakil iki kitap halinde İnkılap-Aka Kitabevi'nden neşredilmiştir. Tek kitap halinde ilk baskısı İstanbul, Dergâh Yayınları, Ağustos 2005, 205s. şeklinde basılmıştır. Sonraki baskıları yine Dergâh Yayınları'nda çıkmış olup tarihleri şöyledir: 2.baskı Aralık 2010, 3.baskı Kasım 2012, 4.baskı Mart 2014 ve 5.baskı Mart 2015 (Topçu, 2015a:6-7).

2.2.1.2.Psikoloji

Liselerde ve İmam Hatip Okulları'nda felsefe grubu ders kitabı olarak okutulan Psikoloji ders kitabı, ilk olarak Ruhbilim adıyla 1949 yılında basılmıştır. Üçler Basımevi'nden çıkan kitap 174 sayfadır. Giriş bölümü dâhil toplam dört bölümden oluşmaktadır. Psikoloji bilgisinin ana hatlarını içeren kitap, Nurettin Topçu'nun özgün üslubuyla yazılmıştır. Günümüzde Dergâh Yayınları'nda çıkan kitap 1962 yılında yapılan 4.baskı esas alınmıştır. Dergâh Yayınları Psikoloji ders kitabını ilk olarak Ağustos 2003 yılında bastırmıştır. 2.baskı Mayıs 2008, 3.baskı Ocak 2012 ve 4.baskı Eylül 2014 yılında yapılmıştır.

2.2.1.3.Felsefe

İlk baskısı, 1952 yılında Kutulmuş Matbaası'nda yapılmış olan Felsefe ders kitabı 1964 yılında 3.baskısını İnkılap ve Aka Kitabevi'nde gerçekleştirilmiştir.

3.baskısında hem konu ilavesi yapılmış hem de kitabın dilinde bazı düzeltmeler yapılmıştır (Kara, 2009:130). Felsefe ders kitabı “Felsefî Düşünüş Nedir?”, “Felsefî Düşüncenin Cemiyetlere Göre Gelişmesi”, “Felsefe Meseleleri”, “Bilgi Meselesi”, “Ahlakın Meselesi” ve “Sanat ve Felsefe” bölümlerinden sonra “Felsefe Metinleri” adlı çeşitli felsefi parçalardan oluşmaktadır. Dergâh Yayınları 1. ve 2.baskıyı dikkate alarak 2002 yılının Ekim ayında 1.baskısını yapmıştır. Sonraki baskıları; 2.baskı Nisan 2005, 3.baskı Temmuz 2006, 4.baskı Haziran 2011 ve 5.baskı Ekim 2014 tarihlerinde oluşturulmuştur (Topçu, 2014ğ:5).

2.2.1.4.Sosyoloji

Yıllarca liselerde ve İmam Hatip Okulları’nda ders kitabı olarak okutulmuş beş ders kitabından birisi olan Sosyoloji ders kitabı ilk olarak 1952 yılında Toplumbilim adıyla basılmıştır. Hâsıl olan ihtiyaç üzerine 1984 yılına kadar on dört baskısı yapılan Sosyoloji ders kitabı Dergâh Yayınları tarafından ilk baskısı, Kasım 2001 tarihinde yapılmıştır. Kitabın sonraki baskıları şöyledir: 2.baskı Ağustos 2006, 3.baskı Aralık 2010 ve 4.baskı Nisan 2013 (Topçu, 2013ç:6).

Dergâh Yayınları’nın 2013 yılında yapılmış olan 4.baskısına göre Sosyoloji kitabı, “Sosyal Gerçeklik”, “Sosyolojinin Bölümleri”, “Toprağa Yerleşme Olayı: Boy (Tribu) ve Boy Birlikleri (Peuplade)”, “Toprağa Yerleşmiş Cemiyetlerin Evrimi Sitelerin Kuruluşu”, “İlerlemiş Cemiyetler”, “Devlet”, “Din Hayatı”, “Ailenin Yapısı”, “Sosyoloji Bakımından Ahlak”, “Teknik ve İktisadi Faaliyetlerin Kazandığı Önem”, “Medeniyet ve Kültür”, “Gerçek Hakikat ve Değer” olmak üzere on iki bölümden oluşmaktadır.

2.2.1.5.Mantık

Nurettin Topçu’nun ders kitabı olarak okuttuğu Mantık kitabı ilk kez 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitabevi’nde bastırılmıştır. Kitap, mantığın ne olduğu, terimler, önermeler, akıl yürütme, kıyas, matematikte metot, matematik ilimleri, matematiğin prensipleri, matematik ispat, matematiğin değeri gibi mantığın genel unsurlarını içermektedir. 1984 yılında 8.baskısı yapılmış olan Mantık kitabı Dergâh Yayınları tarafından ilk olarak Kasım 2001 yılında bastırılmıştır. Kitabın 2.baskısı 2006 yılında, 3.baskısı Haziran 2011 yılında ve son olarak Mart 2014 yılında 4.Baskısı gerçekleştirilmiştir (Topçu, 2014f:6).

2.2.2.Bilimsel tezler

2.2.2.1.İsyân Ahlakı (*Conformisme et Révolte*)

Bu eser Nurettin Topçu'nun Sorbonne Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra felsefe alanında yapmış olduğu doktora tezidir. Bu tez 1934 yılında Paris'te yayınlanmıştır (Topçu, 2014c:13). 1967 yılında Paris'te basımı tekrar yapılmıştır. Türkçe baskısı Kültür Bakanlığı Yayınları'nda 1990 yılında gerçekleşmiştir (Kara, 2009:125). Dergâh Yayınları Ocak 1995 yılında birinci baskısını yapmıştır. Aralık 1998 2.baskı, Temmuz 2002'de 3.baskı, Kasım 2006'da 4.baskı, Şubat 2013'te 5.baskı, Ocak 2011'de 6.baskı, Ekim 2011'de 7.baskı, Mayıs 2012'de 8.baskı, Şubat 2013'te 9.baskı, Ekim 2013'te 10.baskı ve Nisan 2014'te de 11.baskısı yine Dergâh Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.2.2.2.Bergson

Nurettin Topçu'nun 1948-1949 yıllarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Hilmi Ziya Ülken'in kürsüsünde eylemsiz ahlak doçentliğini yaparken yazdığı doçentlik tezidir (Kara, 2009:20).

“Sezgiciliğin Değerleri” başlığını taşıyan bu tez 1968 yılında Hareket Yayınları tarafından Bergson adıyla bastırılmıştır. Bu eser Nurettin Topçu'ya Türk üniversitelerinde tezli ilk felsefe doçenti unvanını kazandırmıştır. Topçu eserde, Fransız filozofu Henry Bergson'un sezgiciliğini işlemiş olup onun felsefe tarihindeki diğer sezgici felsefelerle karşılaştırmasını yapmıştır (Birinci, 2014:255-260).

2.2.3.Makalelerden oluşan kitaplar

2.2.3.1.Yarınki Türkiye

Nurettin Topçu'nun toplumsal hayata dair görüşlerini aktardığı temel eserlerden birisidir. Topçu, bu eserinde yarınki ideal Türkiye'yi tasarlar. İki ana bölümden oluşan eserin ilk baskısı, 1961 yılında Yağmur Yayınları'ndan çıkmıştır. Dergâh Yayınları tarafından birçok baskısı yapılan eserin 10.baskısı Kasım 2014 yılında yapılmıştır.

2.2.3.2.Ahlak Nizamı

Bu eserde Nurettin Topçu; ahlaki, ekonomik ve toplumsal fikirler işlemiştir. Bu fikirler, ağırlıklı olarak ahlak nizamı, nizam arayışı, ahlak davası, toplum düzeni, sosyalizm ve komünizm gibi konulardan oluşmaktadır. Eser toplamda dört ana bölümden meydana gelmektedir.

Eserin ilk baskısı Milliyetçiler Derneği tarafından 1961 yılında 112 sayfa olarak basılmıştır. Eserin 2.baskısı ilaveli olarak 1970 yılında Hareket Yayınları'ndan çıkmıştır. 3.baskı Kasım 1997, 4.baskı Mart 1999, 5.baskı Mart 2008, 6.baskı Ekim 2012 ve son olarak 7.baskı Eylül 2014 yılında Dergâh Yayınları'na yapılmıştır.

2.2.3.3.Türkiye'nin Maarif Davası

Nurettin Topçu'nun eğitime ve eğitim sistemine dair öne sürdüğü fikirler, tespit ettiği sorunlar, savunduğu çözümler ve önemli tespitleri içeren kitaptır. Topçu, kitabın önsözünde “milletimizin üç asırdan beri geçirmekte olduğu buhranların sebebi ve kaynağı, kültür ve maarif sahasında aranmalıdır” (Topçu, 2015c:13) diyerek kültür ve eğitime verdiği önemi ortaya koymuştur. Eser, İsyân Ahlakı ve Bergson çalışmasından sonra Topçu'nun en sistematik eseridir. Ayrıca bu eser Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışını ortaya koyduğundan bu tezde en çok faydalanılacak eserdir.

Üç bölüm ve eğitime ilişkin yirmi makaleden oluşan eserin ilk baskısı 1960 yılında Milliyetçiler Derneği Neşriyatı tarafından basılmıştır. Kitaba yeni makaleler eklenerek 1970 yılında 2.baskıyı Hareket Yayınları gerçekleştirmiştir. Eserin sonraki baskıları Dergâh Yayınları'ndan çıkmış olup baskıları şöyledir; 3.baskı Kasım 1997, 4.baskı Aralık 1998, 5.baskı Ağustos 2006, 6.baskı Şubat 2010, 7.baskı Ekim 2011, 8.baskı Ağustos 2012, 9.baskı Mayıs 2013, 10.baskı Şubat 2014, 11.baskı Eylül 2014 ve 12.baskı Ocak 2015.

2.2.3.4.Var Olmak

Felsefeye hayati derecede önem veren Nurettin Topçu, bu eserinde felsefi görüşlerini aktarmaktadır. İlâhi Neşve adlı makalede, “şu halde kâinatımızın özü ruhtan ibarettir.

Varlıkların temeli ruh ile harekettir” (Topçu, 2015b:136) fikrini aktaran Topçu, var olmak için ruh ve hareketin ne kadar vazgeçilmez olduğunu söylemektedir.

Otuz üç makaleden oluşan eser, “Düşünceler” ve “Duyuşlar” adlı iki bölümden meydana gelmektedir. İlk baskısı 1965 yılında Yağmur Yayınları’nda çıkmıştır. Sonraki baskıları Dergâh Yayınları’nca yapmış olup baskıların sıra ve tarihleri şöyledir; 2.baskı Kasım 1997, 3.baskı 1999, 4.baskı Temmuz 2005, 5.baskı Temmuz 2006, 6.baskı Ağustos 2008, 7.baskı Mayıs 2010, 8.baskı Haziran 2011, 9.baskı Kasım 2012, 10.baskı Ekim 2013, 11.baskı Mart 2014, 12.baskı Eylül 2014 ve 13.baskı Ocak 2015.

2.2.3.5.İslam ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf

Bu eser, 1969 yılında Hareket Yayınları tarafından basılan İslam ve İnsan adlı kitap ile 1974 yılında yine Hareket Yayınları tarafından basılan Mevlana ve Tasavvuf adlı iki kitaptan oluşmaktadır. 1998 yılında Dergâh Yayınları tarafından tek kitap halinde bastırılmıştır. Tek kitap halinde toplam dokuz baskısı gerçekleştirilen kitap, en son baskısı Eylül 2014 yılında yapılmıştır.

Kitap, Nurettin Topçu’nun çoğunlukla Hareket dergisinde yayınlanan makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kitabın ilk bölümü olan İslam ve İnsan’da Topçu’nun dine dair görüşleri ile dindarlara karşı ileri sürdüğü eleştirilerden meydana gelmektedir. Kitabın ikinci bölümü olan Mevlana ve Tasavvuf’ta ise parçalanan ve taklitçi olan kültürümüzün kurtuluş kaynağı olarak Mevlana’yı göstermektedir. Topçu, Mevlana’nın Müslüman Türk dünyasının ruhu olduğuna inanmaktadır. Topçu, bize ait felsefe ve güzel sanatların kaynağı olarak Mevlana’nın olduğunu aktarmaktadır (Topçu, 2014a:119).

2.2.3.6.İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi

Eser, daha önce İradenin Davası ile Devlet ve Demokrasi olmak üzere iki ayrı kitap halinde bastırılmıştır. Ancak bu iki kitap Dergâh Yayınları’nca 1998 yılında tek eser halinde bastırılmıştır. Dergâh Yayınları tarafından Ocak 2014 tarihinde eserin son baskısı olan 5.baskıyı gerçekleştirmiştir.

Nurettin Topçu, İradenin Davası adlı kitabın birinci kısmında irade kavramını ve bu kavramın farklı alanlarda üstlendiği işlevleri ele almaktadır. Topçu, Devlet ve Demokrasi adlı ikinci kısımda ise siyasi fikirlerini işlemektedir.

2.2.3.7.Kültür ve Medeniyet

Nurettin Topçu, bu eserinde bir yandan Batı medeniyetinin ruhsuz tekniğini eleştirirken bir yandan da milli kültürü bırakıp Batı medeniyetini delicesine taklit eden anlayışı eleştirmektedir. “Bir asırdan beri memleketimizin başta gelen derdi medeniyet meselesidir” (Topçu, 2014i:13) diyen Topçu bu konuda ele aldığı makaleler iki bölüm halinde kitapta yer almıştır.

İlk basımı 1970 yılında Hareket Yayınları tarafından çıkarılmıştır. Sonraki baskılar şöyledir; 2.baskı Ekim 1998, 3.baskı Temmuz 2004, 4.baskı Mayıs 2008, 5.baskı Mayıs 2010, 6.baskı Eylül 2012, 7.baskı Şubat 2014 ve son baskı olarak 8.baskı Aralık 2014.

2.2.3.8.Mehmet Akif

Bu eser, Nurettin Topçu’nun yaptığı kültürel faaliyetlerden birisi olan Mehmet Akif’i (1873-1936) anma programlarında yaptığı konuşma ve Mehmet Akif hakkında yazdığı yazılardan oluşmaktadır. Eser Mehmet Akif ‘in; Şahsiyeti, Sanatı, İdealizmi, Milliyetçiliği, İnkılapçılığı, Din ve Mistisizmi konuların yanında Safahatın Felsefesi, Hürriyet Anlayışı, İsyanı ve ek olarak “Akifname’ye” Dair konularından oluşmaktadır.

1957 yılında Milliyetçiler Derneği tarafında ilk baskısı yapılmıştır. Sonraki baskısı ilaveli olarak 1961 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu baskıda Nihat Sami Banarlı, Ferruh Bozbeyli, Uğur Kökten ve Payami Safa’nın yazıları da yer almıştır. Dergâh Yayınları tarafından sadece Nurettin Topçu’nun yazılarının aldığı ilk baskı 1970 yılında yapılmıştır. 2.baskı Ekim1998, 3.baskı 2006, 4.baskı Mayıs 2010, 5.baskı Mart 2011, 6.baskı Aralık 2011 ve son baskı Ekim 2013 yılında yapılmıştır.

2.2.3.9.Büyük Fetih

İstanbul’un fethini anma programlarında Nurettin Topçu’nun İstanbul’un Fethi ve Fatih Sultan Mehmet hakkında yaptığı konuşmaların kitap haline getirilmesiyle bu eser ortaya çıkmıştır. Eser, “Fatih’in Büyük Mirası”, “Ebedi Fetih”, “Büyük Atamız

Fatih", "İki Fetih", "Fethin Felsefesi", "Fatih Sultan Mehmet", "Fatih'in Şahsiyeti", "Fatih ve Biz", "Fatih Sultan Mehmet Han Konuşuyor", "Fatihler ve Zalimler", "Fatih'in Milliyetçiliği", "Çanakkale", "Mazimizi Unutmayacağız" başlıklı yazılardan oluşmaktadır.

İlk kez 1962 yılında Milliyetçiler Derneği Neşriyatı'ndan çıkan kitap, 1968 yılında ilaveli olarak Hareket Yayınları tarafından çıkarılmıştır. 1998 ve 2003 yıllarında yeni ilavelerle 3 ve 4.baskıları Dergâh Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. Dergâh Yayınları daha sonra Ağustos 2008'de 5.baskıyı, Eylül 2010'da 6.baskıyı, Ocak 2012'de 7.baskıyı, Ekim 2013'te 8.baskıyı ve Eylül 2014'te son baskı olan 9.baskıyı gerçekleştirmiştir.

2.2.3.10.Millet Mistikleri

Eser, Nurettin Topçu'nun yakından tanıdığı, ahlaklarına, kahramanlıklarına, ilim ve millet aşkı için yaptıklarına yüksek değer verdiği (Topçu, 2013c:6) Hüseyin Avni, Selahaddin Köseoğlu, Remzi Oğuz, Rahmi Eray, Peyami Safa, Celal Hoca (Ökten), Ali Fuad Başgil, Ali Nihat Tarlan, Sebahattin Ali, Cahid Okurer ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu hakkında kaleme aldığı hisli ve edebi yazılardan oluşmaktadır.

Kitabın, Kasım 2001'de 1.baskısı, Nisan 2009'da ilaveli 2.baskısı ve Kasım 2013'te 3.baskısı Dergâh Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.2.3.11.Amerikan Mektupları- Düşünen Adam Aranızda

Dergâh Yayınları tarafından ilk defa 2004 yılında basılan bu eser Amerika Mektupları ve Düşünen Adam Aranızda olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Amerika Mektupları'nda, 1948-1949 tarihleri arasında Hareket dergisinden çıkan ve Cim adındaki bir Amerikalının gözünde İstanbul'un anlatıldığı on iki mektuptan oluşmaktadır. Eserin ikinci bölümü olan Düşünen Adam Aramızda ise yine İstanbul hakkında yazılmış, imzasız, dört uzun yazıdan oluşmaktadır (Topçu, 2011a:5).

2.2.4. Diğer kitaplar

2.2.4.1.Taşralı (Hikâye)

Nurettin Topçu'nun yirmi üç hikâyesinden oluşan bu eserde taşra-merkez, köy-şehir, imam-muhtar-öğretmen etkileşimi ele alınmaktadır (Mert, 2006:390). 1952-1958 yılları arasında yazılmış olan bu hikâyeleri üç grup altında incelemek mümkündür.

İlki, Anadolu köylüsünü konu edinen hikâyelerdir. İkincisi, aydınlara dair meseleleri ele alan hikâyelerdir. Üçüncüsü, Nurettin Topçu'nun mistik-metafizik bakış açısını yansıtan hikâyelerdir (Gökçe, 2006:31).

Kitabın 1.baskısı Kutulmuş Matbaası tarafından 1959 yılında gerçekleştirilmiştir. 1998 yılında yapılan 2.baskısına beş yeni hikâye eklenmiştir. Son baskısı olan 6.baskı ise Nisan 2003 yılında Dergâh Yayınları tarafından yapılmıştır.

2.2.4.2.Reha (Roman)

Reha, Nurettin Topçu'nun yazmış olduğu aşk romanıdır. Topçu, on yedi yaşında yazımına başladığı bu eseri on yıl gibi bir sürede tamamlayabilmiştir. Bu süreye altı yıllık Avrupa'daki öğrenim de dâhildir. Topçu, romanın kendi vefatından sonra basılmasını öğrencilerinden istemiştir (Topçu, 2014e:5-6).

İlk baskısı Haziran 1999 tarihinde Dergâh Yayınları'ndan çıkmıştır. Nisan 2009'da 2.baskı, Ekim 2014'te 3.baskı yine Dergâh Yayınları'ndan gerçekleştirilmiştir.

2.2.4.3.Varoluş Felsefesi- Hareket Felsefesi (Tercüme)

Bu eser, Nurettin Topçu'nun yazmış olduğu makalelerin yanı sıra, Paul Foulquie'den ve Maurice Blondel'den tercüme-uyarlama şeklinde kaleme aldığı makalelerden oluşmaktadır (Topçu, 2011c:11).

Eser, Varoluş Felsefesi-Egzistansiyalizm adıyla 1967 yılında 1.baskısı, 1973 yılında ise 2.baskısı Hareket Yayınları tarafından yapılmıştır. 1999 yılında Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi adıyla Dergâh Yayınları tarafından bastırılmıştır. Son baskısı Aralık 2011 yılında aynı yayınevi tarafından bastırılmıştır.

2.3.Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışı

2.3.1.Dönemin eğitim anlayışında genel durum

Nurettin Topçu'nun eğitime olan bakış açısını doğru anlayabilmek için yaşadığı dönemin eğitim anlayışını iyi bilmek gerekmektedir. Çünkü gerek bilimsel ve teknolojik gelişmeler gerekse sosyo-kültürel gelişmeler her dönemi biricik yapmaktadır.

18.yy'ın sonlarında Osmanlı Devleti, özellikle askeri alandaki yetersizliğini giderebilmek için yeni okullar açtırmıştır. Tanzimat Devri ile birlikte askeri okulların

yanı sıra başka alanlarda da eğitim faaliyetleri yapılmıştır. Sıbyan mektepleri, rüştiyeler, idadiler ve sultaniler gibi ortaöğretim okulları; öğretmen, teknik ve yükseköğretim gibi çeşitli okullar açılmıştır. Eğitim alanındaki tüm bu yenilikçi adımlara rağmen Cumhuriyet öncesinde eğitim, halkın büyük bir kısmına ulaşamamıştır. Bundan dolayı halk kitlesinin büyük bir kısmı okuma-yazma bilmemektedir. Her köyde okul olmadığı gibi hiç ortaokulu olmayan il merkezleri bile vardı. İstanbul'daki Dar'ul-Fünun ülkenin tek üniversitesiydi. Ayrıca yeni tarz okulların yanında daha önce mevcut olan sıbyan mektepleri, mahalle mektepleri ve medreseler, herhangi bir denetime tabi tutulmadan varlıklarını sürdürüyorlardı. Yeni ve eski okullar farklı zihniyette nesiller yetiştirmektedir. Bu durum toplumda bazı kültürel çatışmalara sebebiyet vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda eğitim alanındaki bu olumsuzluklar varlığını sürdürmekteydi (Bora, 2007:24-25).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte iktisadi, hukuki ve kültürel alanda birçok değişime gidilmiştir. Ancak ilk ve en önemli teşebbüsler genel itibariyle eğitim alanında yapılmıştır. 1920'de Milli Eğitim Bakanlığı kurulmuş, dört yıl sonra da Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarılmıştır. Hem yaklaşık beş yüz medrese kapatılmış hem de okullarda din eğitimi kaldırılmıştır. Ayrıca Latin alfabesi kabul edilmiştir (Alkan, 1979:180). Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan bu yeniliklerin yanı sıra rejim, felsefesini benimsetmek ve yeni rejimin geçerliliğini kabul ettirmek için okulları araç olarak kullanmıştır. Cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik ilkelerini halka yaymak ve bu ilkeleri içselleştirmek için Halkevleri kurulmuş olup yetişkinler için de Millet Mektepleri açılmıştır (Alkan, 1979:182-183).

Yeni harflerin kabul edilmesi, tüm toplumun eğitilmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum eğitimci eksiliğini ortaya çıkarmıştır. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla Eğitimci Kursları, Köy Öğretmen Okulları açılmıştır. Daha sonra Köy Enstitüleri kurulmuştur. Tüm bu reformların yapılmasında hem Batı dünyasıyla uyum amacı hem de muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi gözetilmiştir. 1950'lerin başında ise çok partili sisteme geçen ülke, yönünü Avrupa'dan daha çok Amerika'nın eğitim anlayışına çevirmiştir. Bundan dolayı ABD'den birçok bilim adamı ülkemize davet edilmiştir (Bora, 2007:26-27).

2.3.2.Toplumun eğitimi

Eğitim, “yeni kuşakların toplum yaşamında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları edinmelerine, kişiliklerini geliştirmede yardım etme” (Püsküllüoğlu, 2004:602) görevi yerine getirmektedir. Bundan dolayı eğitime dair meseleler toplumun ana davaları başında gelmektedir (Turhan, 164:9). Bu gerçeğin farkında olan Topçu, halkın eğitim ve öğretimine önem vermiştir. Bu konuda halk eğitiminin demokratik bir yapı içinde, toplumu kalp terbiyesine yöneltmesi gerektiğini söylemektedir. Ancak bu durumun gerçekleşmediğini düşünen Topçu, halkın eğitimiyle toplumun daha çok makinenin kölesi olduğunu düşünmektedir (Topçu, 2015c:34).

Topçu’ya göre, insanların her yerde mektep bulabileceğini, her yerde öğrenebileceğini ve her yoldan Allah’a ulaşabileceğini kabul etmekle beraber halkın eğitimi için de mekteplerin olması gerektiğine inanmaktadır. Topçu, kurtuluş olarak gördüğü inkılabın gerçekleştirilebilmesi için hayatın her alanında okullaşmanın, kurumsallaşmanın ve bilinçlenmenin zorlu olduğuna inanmaktadır (Topçu, 2015c:60).

Toplumdaki eğitim ve öğretimin hem kurucusu hem de düzenleyicisi olarak üniversiteyi gören Topçu, üniversiteye yüklediği görevi şöyle açıklamaktadır:

Millet eğitiminin ana hatları millî kültürden çıkarılacağını göre, bu işin de üniversite eliyle yapılması gerekli olur. Öğretimin düzenlenmesi ise, devlet işi olmadan önce üniversitenin işidir. Öğretim hareketi, ilkokuldan başlayıp üniversiteye doğru, basamak basamak ilerlemez. Üniversiteden doğarak liselerle ilk ve orta mekteplere kadar, milletin bütün öğretim sahasına yayılır (Topçu, 2014g:64).

Öğretimde nitelikten çok niceliğe önem verildiğini belirten Topçu, çok okul açmak, diploma dağıtmak öğretimi cansız bıraktığını söylemektedir. Ona göre, bir yandan okuma-yazma bilenlerin sayısı artarken bir yandan da öğretimin kalitesi düşmüştür. İlim ideali, sayısal çoğunluk için halk eğitime feda edilmiştir (Topçu, 2015c:95).

Millet eğitiminin köklerini ilkokulda olduğunu ileri süren Topçu (2015c:114), millet eğitimi konusunda özel ve yabancı okulları eleştirmektedir. Ona göre özel okullar millet eğitimini ticaret vesilesi yaparken yabancı okullar da milletimizi yabancı kültürlerin esiri yapmak istediğini söylemektedir (Topçu, 2014g:185).

Toplunun eğitimindeki olumsuzluklara karşın Topçu, basının millet eğitimine katkı sağlaması gerektiğini söylemektedir. Her şeyden önce o, gazeteleri halkın mektebi olarak kabul etmektedir (Topçu, 2014g:67). Bu konuda eğer bir memlekette gazeteler siyasi olgunlukta insan yetiştiremiyorsa o memlekette gazetelerin mektep olmadığını söylemek mümkündür (Topçu, 2015c:56). Ayrıca milli devletin radyosunu bir millet mektebi olarak görür. Bu radyonun amacı milli terbiyeyi halka vermektir. Bu radyoda halk hem kendi benliğini bulmakta hem de ondan disiplin ve toplum düzenini öğrenmektedir. Ayrıca halk kendi ruh ve sanatını yine bu radyodan dinlemektedir (Topçu, 2014b:121-122).

2.3.3. Okul

Nurettin Topçu, mektebin ne olduğunu, mektebin hangi işlevlere sahip olması gerektiğini ve eğitim meselesindeki yerini özgün fikirlerle ortaya koymuş bir düşünürdür. Nurettin Topçu'nun eğitim anlayışında mektep, etrafı dört duvarla örülmüş ve çatısı olan somut bir varlıktan çok felsefi oluşumun parçası olan soyut bir varlık olarak anlam bulmaktadır. “Okul” başlığıyla ele aldığımız bu önemli konu, Nurettin Topçu tarafından “mektep” tabiriyle karşılanmaktadır. Bu yüzden bu araştırmanın birçok yerinde ‘okul’ kavramının yerine ‘mektep’ kavramı kullanılacaktır.

Mutlu insanların yaşadığı bir cemiyetin ön şartı olarak devletin, ticaretin, ordunun ve çocukluğun mektebe dönüşmesi gerektiğini ileri süren Topçu (2015c:60), mektebi, “manaya yükseliş, birliğe yöneliş, kaide ve disiplin” (Topçu, 2015c:61) olarak tanımlamaktadır. Ayrıca mektebi, ruh hayatına ait tüm geçmişin meyvelerini veren bir cihaza benzetmektedir. Bundan dolayı mazisiz, geleneksiz yapılan mektep denemeleri ya bir okuma yerine, ya bir konferans salonuna ya da bir oyuna dönüşmektedir. Topçu, bu konuda gelecek için bir mektep usulüne hasret kaldığımızı aktarmaktadır. Bunun nedeni olarak da hem Eflatun'un akademisinden hem de Gazali'nin Bağdat medreselerindeki dersinden mahrum olmamızdan bilmektedir (Topçu, 2015c:129). Çünkü Topçu'ya göre, “mektebi aşk besler, metotlu düşünce yaşatır” (Topçu, 2015c: 61). Ayrıca düşmüş bir toplumu ayağa kaldıracak olan kurumun mektep olduğunu ifade etmektedir (Topçu, 2015c:44).

Kişi her ne kadar yüksek tahsil diplomalarına sahip olursa olsun eğer kötü alışkanlıklarına devam ediyorsa, kullandığı evin kıymetini bilmiyorsa ve girdiği evin kapısını çarpıyorsa o kişi mektep görmemiş demektir. Çünkü mektep bir zihni alış veriş yeridir. Mektep bir yandan kişiye nelerden vazgeçmesini öğretirken bir yandan da alıcılık kabiliyetini meydana getirmekte, onu olgunlaştırmakta ve büyütme­k­te­dir (Topçu, 2015c:56). Mektep, içine daldığımız hayattan bizi kurtarıp kendimize getiriyorsa, düşünce gücümüzü kullanmaya zorluyorsa ve büyük bir yolculuğun haritasını önümüze seriyorsa mektebin manalı ve hikmetli olduğunu söyle­ne­bi­li­riz. Okutulan dersler böyle bir amaca götürüyorsa bu derslerin de hikmet iç­er­di­ğ­i­ni söylemek mümkündür (Topçu, 2015c:49).

Topçu, yaşadığı dönemi gözlemleyen bir düşünür olarak bir rönesansa ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Ancak mektebin bu rönesansı gerçekleştirecek kişileri yetiştirmediğini düşünmektedir. Bunun için kitap yakanlarla değil kitap yapanlarla bir rönesans zemini oluşturmak gerektiğini aktarmaktadır. Bu zemini oluşturacak bir mektebin açılması gerektiğine özellikle vurgu yapmaktadır. Böyle bir mektebin, hem rönesansı doğuracak hem de rönesansı devam ettirecek prensiplere sahip olmalıdır. Bu türden fonksiyonları olmayan mektep, skolastiği yaşatmaktadır. Topçu, ilk ve orta öğretim mezunlarını fabrikadan çıkan tek tip ürünlere benzemektedir (Topçu, 2014ç:113).

Teknik okuldan çok idealist okula ihtiyaç olduğunu düşünen Topçu (2014g:127), Anadolu'daki mektebin Avrupa'daki mektep gibi sadece teknik bilgi verirse görevini tam olarak yerine getirmemiş olacaktır. Anadolu'daki mektep, gençliğe milli tarih ruhunu, ahlak ülküsünü ve birlik fikrini aşılmalıdır (Topçu, 2014ç:139).

Topçu'ya göre, mektebin gerçek mahiyetini aşağıdaki üç ana düşünce etrafında toplamak mümkündür:

1) Her şeyden önce mektep, toplumun kişiye yüklediği sosyal ödevlerini yaptığı yer değil bu alana hazırlanma yeridir. Bu sebepten ötürü mektep hayatla kesinlikle karıştırılmamalıdır. Öğrenci, mektepte öğrencilik dışında başka işlerle uğraşmamalıdır (Topçu, 2014g:56-57).

2) Öğretimin prensibi ihtisastır. Mektep her genci belli hedeflere götüren bir ustadır. Hedefine bilinçli ve adım adım ilerleyen gencin yolunu derinleştiren mektep anlayışına ihtiyaç vardır (Topçu, 2014g:57).

3) Mektep, öğrenciye bilgiler yükleyen bir düşünce deposu olmamalıdır. Mektep, öğrenciye kendi akıl yetkilerini tek tek işletmeyi öğreten ve bu donanımı işleterek olgunlaştıran bir atölye olmalıdır (Topçu, 2014g:57).

Devlette ve mektepte siyasetin yaşadığını ifade eden Topçu, çocuğun duygularını ihmal ederek onu kurnazlığa yani siyasete alıştırmamanın en büyük hata olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014ç:200). Bunun yanında hayattaki olayları gözden kaçırmayan iyi bir gözlemciyi, iyi bir eleştirmeni ve iyi bir muzdaribi bile yetiştirmediği için mektebi eleştirmektedir (Topçu, 2015c:60). Topçu'ya göre, yarınki devlet büyükleri bugünkü devlet mektebinin çocukları arasından çıkmalıdır. Bu çocukların, ömürlerini bir tecrübe ilmine ve siyasi bir şahsiyet için harcamaları gerektiğini belirtmektedir. Aksi halde devlet macera gemisi gibi her gün fırtınalarla bocalamak zorunda kalacaktır (Topçu, 2015c:58).

Topçu "Türkiye'nin Maarif Davası" adlı eserinde mektep konusunu ele alırken 'Mektebi nerede arayalım?' sorusunu sormaktadır. Bu soruyu, gerçek fatihlerin yeri olan mektep koridorlarını göstererek cevaplamaktadır. Mektebin koridorlarını savaş cephesinden daha derin ve daha trajik duyguların yaşandığı bir sahne olarak tasvir etmektedir. Ona göre, bu sahne hem muhteşem hem de ilahidir (Topçu, 2015c:203).

Ruhu besleyecek gerçeklerin seçimini yapacak gönüllerin birleştiği her yerde okulun var olduğunu ifade eden Topçu, örflerin, adetlerin ve karakterlerin yüklendiği; sevginin, sabrın, hoşgörünün ve şefkatin mayalandığı; anlayışın, fedakârlığın ve gönüllerin yeşerdiği aileyi de mektep olarak görmektedir. Ayrıca eğitimin ve öğretimin yapıldığı mekânların yanında insanı olgunlaştıran ve yetiştiren her türlü ortamı da mektep olarak görmektedir. Örneğin; tahammülün, kanaatin ve gönülsüzlüğün mesleği olan dervişliği mektep olarak nitelendirirken mesuliyetin mektebi olarak da devleti görmektedir (Topçu, 2015c:57).

Dinin bir mektep olduğundan şüphesi olmayan Topçu, alışverişin, ticaretin ve zanaatın da mektep olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca sevgiyi, tasavvufun

mektebi olarak görmektedir. Güzel ihtirasların hırslı sanatkârı için ihtiras mektep olduğu gibi sabırlı olmayı hayat felsefesi yapan veliler için de sabır mekteptir. Hem ticaret hem de iman mekteptir (Topçu, 2015c:58-59). Kısacası Topçu, “hayatın her sahasında ailede, alışverişte, hukukta, siyasette, sanatta ve ahlâkta mektebe muhtacız” diyen Topçu, (2015c:61) mektebin ne kadar geniş bir alanı kapladığını ortaya koymaktadır.

2.3.3.1. Okul ve hayat ilişkisi

Nurettin Topçu, hayatın mektebe girmesine karşıdır. Eğer hayat mektebe sokulursa mektebi kaybedeceğimizi ileri sürmektedir. Mektebin kaybedilmesi demek hayatın alçalması ve ilkel seviyeye inmesi anlamına gelir. Topçu, Türkiye’deki eğitim sisteminde hayat ile mektebin birbirine karıştığını düşünmektedir (Topçu, 2014g:56).

Okul-aile birliğinin varlığı mektebin geleceğine son verdiğini düşünen Topçu, mektebin hayat sahasında var olduğunu aktarmaktadır. Böylece hayatın hem mektebi yıktığını hem de öğrenmeyi esnaflaştırdığını ileri sürmektedir. Böylece mektep müstakil bir kurum olma özelliğini kaybetmiştir. Çünkü ona göre, pratik hayat sahnesinde hakikat barınamamaktadır (Topçu, 2014g:57). Mektebe sokulan hayat sahnesinde, hayatın bin bir çeşit çirkeflüğünü öğrenen genç artık hayatı kurtaramayacaktır. Genç öğrencilikten çıkıp hayat adamı olmuştur. Bu durum gençlikteki iradesizliğe sebep olmaktadır (Topçu, 2014g:59).

Topçu’nun yukarıdaki okul ve hayat ilişkisine dair görüşlerinden farklı görüşler ortaya koyan John Dewey’e göre ise, eğitim anlayışının temelinde deneyim olmalıdır. Dewey, deneyim sayesinde toplumdaki somut hakikatlerin okulda sergilenmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylece John Dewey’in savunduğu ilerlemeci eğitim anlayışıyla, hayat okulun içinde yer almaktadır (Yıldız, 2014:102).

Topçu, hem hayattan hem de mektepten yeni şeyler öğrendiğimizi söylemekle birlikte hayatın, olayları çok boyutlu olarak ele aldığını savunmaktadır. Bundan dolayı hayatın mektep olmadığını ifade etmektedir. Yine de hayata mektep denilecekse, çok amaçlı öğretim yapan hayat ile tek amaçlı öğretim yapan mektebi birbirinden ayırmak gerekmektedir. Mektep olayları zihinlerde anlamlı ve tatmin edici bir birliktelik oluşturmaktadır. Böylece mektep, insan iradesine gideceği yolu göstermektedir. Birliğe götürücü her hareket gibi mektep de ruhu ebedi sevgiye

kavuşturmaktadır. Bu özelliğinden dolayı mektep, mabettir denilmektedir (Topçu, 2015c:49).

İlmin mabedi olan mektebi öğretmenler için çile yeri olarak gören Topçu, gençler içinse bir isyan ve fitne yuvası olarak görmektedir. Bu mabetteki genç ruh, hayvani özgürlüklerinin hepsini elde etmek için çabalamaktadır. Mektebin insan ruhunu Allah’a kavuşturduğuna inan Topçu, mabette insanlığın iflas edeceğini düşünmektedir. Bunun sebebi olarak öğrencinin hürriyetini görmektedir (Topçu, 2014ç:328). Topçu, hayatın doldurduğu mektep ile öğrenciyi baskı altında tutmak isteyen anlayışın çatışmasını “mektepe ve terbiye metotlarının hepsi denendikten sonra, hayatın hemen her safhasını mektebe dolduran şaşkınlık, gençliğin üzerinde kayıtsız şartsız disiplin, şiddet ve tazyik isteyenlerle karşı karşıyadır” (Topçu, 2014i:71) ifadeleriyle aktarmaktadır.

Mektepte iç dünyanın terkedilmesini, tabiri caizse iç dünya meselelerin kapı dışarı edilmesi olarak gören Topçu, mektebe skolastik bir metotla girildiğini düşünmektedir. Ona göre, mektepte on beş sene tahsil gördükten sonra kendine ait bir hayat değeri biçemeyen, bir ekonomik mesele hakkında veya tarihi bir şahsiyetin değerlendirilmesinde ortaya hiç bir fikir koyamayan, bir sanat ve dini anlayışı olmayan gençler hayat sahnesine çıkmıştır. Bu gençler aklını işleyemediklerinden okula nasıl girmişlerse öyle çıkmaktadırlar (Topçu, 2015c:91-92).

Hatalı ve kötü öğretimi, dar amacından sonsuzluğu aydınlatmayan öğretim olarak tanımlayan Topçu, böyle bir öğretimin, mektepten kaçan ve haylaz öğrenciler yarattığını düşünmektedir. Aynı zamanda böyle bir öğretimin diploma tüccarlarını meydana getirdiğini aktarmaktadır. Topçu’ya göre hatalı ve kötü öğretim, mektepteki ruh ve disiplini bölmekte ve mektebi hayatla birleştirmektedir. Bunun sonucu olarak Amerikan türü mekteplerin oluştuğunu vurgulamaktır (Topçu, 2015c:50).

Mektep ile hayat ilişkisinde Topçu’nun yaptığı başka bir ayırım ise hayatta önemli olanın “yaşamak” olduğu, mektepte ise “tanımak” olduğunu ortaya koymasıdır. Bu tespitte hayat “dışsallığı”, mektep “içsellığı” ifade etmektedir (Topçu, 2015c:50).

Topçu, öğrenmeyi tezgâh metaforuyla anlatmaktadır. Ona göre, öğrenme çıraklıktır. Çıraklığın yeri ise mektep yani tezgâhtır. Bu tezgâhta, usta yaparken çırak

ustanın yaptığını tekrarlamaktadır. Başka bir ifade ile usta vermekte, çırak ise almaktadır (Topçu, 2015c:50). Bu durumdan hareketle her yer mektep olarak kabul edilirse bütün ömür ya öğrencilik ya da çıraklık olmaktadır (Topçu, 2015c:55).

2.3.3.2. Milli okul, yabancı okul ve özel okul

Okul hakkında ileri sürdüğü fikirlerin genelinde okulun milli bir yapıya sahip olması gerektiğini savunan Topçu, milli kültürden ve milli birlikten uzaklaştırdığı için yabancı ve özel okulları eleştirmektedir. Ona göre, “millet ve mukaddesat ruhunu aşılması lâzımgelen mektep bizim değil” (Topçu, 2014ç:14) dir. Bu konuda, son bir buçuk asırdır Arap aşısından uzaklaşıp Batı’yı taklit ettiğimizi ifade etmektedir. Ayrıca programdan kitaba, metottan mektep binasına kadar eğitimde kullanılan hemen hemen her şeyin Batı’nın malı olduğunu ileri sürmektedir (Topçu, 2014ç:14).

Nurettin Topçu, geri kalmışlığı kabul etmeyerek böyle bir iddianın yine kendimizin ortaya çıkardığımızı düşünmektedir. Bunun bir göstergesi olarak yabancı dilde öğretim yapan okullara olan aşırı ilgiyi şöyle aktarmaktadır:

Türk dil ve kültürünün hâkim olduğu millî mekteplerden, bir belâ ve bir musibetten kaçır gibi kaçarak yabancı dilde öğretim yapan okullara ve yabancı millet okullarına saldırırcasına sığınan ailelerin hali görülecek şeydir. Yarım asır önce mütareke yıllarında açılan yabancı okullara çocuklarını veren tek tük ailelere umumun nefretiyle bakılırken, bugün evlâdını bunlara teslim etmeyi hem bir ölüm dirim havası halinde göze alan çürümüş ailelerin sayısı binlercedir ve heveslisi hemen herkes. Şüphesiz ve tereddütsüz olarak benimsenen bu aşağılık duygusu milletimizi nereye kadar götürebilir? Komünistin makineleştirdiği insan mı hayatımızı salâha kavuşturacak? Kendimize gelmenin ve kendimizi bulmanın ihtarını bütün bu felâketlerden duymamız gerekiyor. Eğer onu duymazsak akıtacağımız gözyaşları derdimize deva olmayacaktır (Topçu, 2014ç:286).

Okulu, hem milli kültürün hem de millet ruhunun bayrağı olarak gören Topçu (2015c:97), millet mektebinin aynı zamanda devlet mektebi olduğunu belirtmektedir. Buna karşın yabancı mektebi, milletin kültürüne sokulmuş bir hançer olarak görmektedir (Topçu, 2015c:60). Hatta yabancı mektep meselesinin derin bir yara olduğunu vurgulamaktadır (Topçu, 2015c:96). Türkiye’de yabancı okulların var olması ile milli ruhun geleceğini korumamayı birbirine eş tutan Topçu, yabancı dilde öğretim yapan liselerin kolejlere dönmesini de sömürgeleşmeyle eş tutmaktadır (Topçu, 2014g:59-60). Topçu, devletin olmayan yani serbest hareket eden okulun, rastgele diploma dağıttığına, yüksek memuriyetleri dost ve arkadaşlar arasında paylaşıldığına inanmaktadır (Topçu, 2014b:157). Bu fikirlerden dolayı “ilkokulundan

üniversitesine kadar millet mektebini yıkan ülkede milli ruhtan ne eser kalabilir?” (Topçu, 2015c:34) diyerek milli varlığın içinde olduğu tehlikeye dikkat çekmektedir. Yabancı okullardan yayacak kültürün, ne toplumun uygarlığına ne de irfanına herhangi bir katkı sağlayamacağına inanmaktadır. Yabancı kültürlerin milli kültürün gelişmesine darbe vuracağını aktaran Topçu, ülke içinde varlık gösteren yabancı mektebi, millet kültürünün köküne zarar veren bir nebata benzetmektedir (Topçu, 2015c:97).

Nurettin Topçu, yabancı okulla birlikte eleştirdiği bir başka okul türü de ‘özel okul’lardır. Topçu’ya göre, eğitimin her basamağında yer edinmiş özel okullar, kazanç hırsıyla ortaya çıkmıştır. Özel okullar bir ticarethane haline gelmiştir. Yabancı okullar gibi özel okullar da büyük kazançlar sağlayarak Mili Eğitim kurumunu hançerlemektedir. Özel okulların millet hizmetinde olduğunu kabul etmek büyük bir yanılgıdır. Özel okul, millet ahlakını ezme noktasında yabancı okulların yardımcısı gibi çalışmakta hatta yabancı okullardan daha çok zarar vermektedir (Topçu, 2014g:59).

Gençliğin gözünde okulun kutsallık vasfını yitirdiğini düşünen Topçu, okulun artık sefil ihtirasların aşılandığı yer haline geldiğine inanmaktadır. Aynı inancı, düşman kültürlerin aşılandığı yer olarak gördüğü özel okullar için de sürdürmektedir. Bu konudaki eleştirileri şöyledir:

Sanki Çanakkale, Türklüğü Türk çocuklarına unutturmak için açılan yabancı okullar adına, İstiklâl Savaşı da millet kültürünü satmakla beyinler çürüten özel okulların mide davası uğrunda yapılmıştı. Bunlar tıpkı sömürge memleketlerin, millet mazisiyle ecdadı unutturan esir maarifi gibidir. Amerika ile Almanya’nın yüksek ücretle köle çalıştıran emellerine çirak hazırlıyorlar. Çocuklarını bu esir mekteplerine vermek için boğuşurcasına gayret harcayan aileler, yabancı dilde öğretim yapan okulun yabancı millet okulu olduğunu, bunların yabancı millet ruhu yetiştirdiğini düşünmüyorlar bile (Topçu, 2014i:103-104).

Topçu, milletin büyüklüğüne ve tarihi birikimine yakışan milli bir mektep anlayışının oluşmadığını düşünmektedir. Eğer böyle bir okul anlayışı mevcut olsaydı ne din tüccarlığı yapılacaktı ne de tarihi şahsiyetleri yok sayan nesiller yetişecekti (Topçu, 2015c:107). Çünkü Topçu’ya göre, ailenin ve çevrenin verdiği terbiye varlığımızı belli bir şekle sokarken mektep zihinlerimize birçok yanlış fikri yerleştirmektedir. Mektebin bize verdiği bu hurafeler bir ömür boyunca idariyi elde tutmaktadır (Topçu, 2014ç:91). Eğer mektep, neslin ruhundaki kuvvetli yanlarını

yaşatabilseydi ilim, sanat ve felsefe alanlarında büyük şahsiyetler, dâhiler yetişirdi. Böylece bir Türk felsefesi, bir Türk sanatı ve cemiyeti kazanmış bir ilim hayatının olacağını söylemektedir (Topçu, 2015c:84).

2.3.4.Öğretmen

Nurettin Topçu, çeşitli okullarda kırk yıl öğretmenlik görevini yerine getirmiş bir öğretmendir. Öğretmenlik süresi boyunca edindiği güçlü tecrübeler onun öğretmene ve öğretmenlik mesleğine olan özgün bakışını ve bu konudaki fikirlerini meydana getirmiştir. Ancak onun bu konudaki fikirlerin asıl kaynağı inandığı idealist, mistik ve sezgici yapıdaki dünya görüşünden gelmektedir (Okay, 1992:80). Bundan dolayı Topçu, klasik öğretmen profilinin dışına çıkarak yeri geldiğinde ıstırabı yeri geldiğinde ise hayatı öğretmen olarak kabul edebilmektedir.

Öğretmenliği, genç ruhların yeteneklerini çeşitli yollarla ortaya çıkarma sanatı (Topçu, 2015c:129), öğretmeni ise ruhların sanatkârı (Topçu, 2015c:67) olarak tanımlayan Topçu, öğretmenliğin para işi değil de ruh işi (Topçu, 2015c:65) olduğunu belirtmektedir. Hiç işlenmemiş ruhların şekillenmesinde öğretmenin gerekliliğini vurgulayan Topçu'ya (2015c:67) göre, öğretmen meselesi eğitim sisteminin ana meselesidir. Bir ülkenin eğitim sistemini yapan öğretmendir. Ancak öğretmen için gerekli değerlendirme yapılmadığı takdirde onu yıkacak olan da yine odur (Topçu, 2015c:102).

Topçu, 1957 yılında verdiği bir konferansta nasıl öğretmen yetiştirilmesi gerektiğini ve öğretmenin nasıl olması gerektiğini şöyle açıklamaktadır:

Liselerimizin en iyi mezunlarını Avrupa üniversitelerine ve sıkı disiplinli şartlar altında altı, sekiz veya on yıllık tahsile tâbi tutmalıyız. Üniversite mezunlarını doğrudan doğruya muallim kadrosuna almak hatalıdır. Lisanstan sonra muallim olmak için, Avrupa'daki agregasyon imtihanına¹ karşılık olacak bir imtihanı da vermenin şart koşulması lâzımdır. Bu imtihan da, kendi ilim dalına ait bir yabancı dilde yazılı eserleri okuyup anlama kabiliyeti ile tenkit ve araştırma yetilerinde olgunluk arayan ilim zihniyeti yoklanmalıdır. Muallimlik değeri ancak böyle ölçülebilir. Muallimlik sanatı ise, mektep kırtasiyeciliğine boyun eğerek dergi imzalayıp talim sicillerini doldurmak değil, milletin çocuklarına feda olmasını bilmektir. Bu fedakârlık, harpte kanını akıtmaktan daha değerlidir (Topçu, 2015c:110).

Topçu, kadınların öğretmenliği hakkında bazı fikirler öne sürmüştür. Kadınların hem hastabakıcı hem de öğrencilerin en çok şefkate ihtiyaç duyduğu çağ

¹ Kıran, agregasyon sınavını, Fransa'da uygulanan, altı öğretmenlik veya araştırmacılık alanından oluşan ve yüksek lisans çalışmasından sonra girilen oldukça zor ve önemli olan sınav olarak açıklamaktadır.

olan ilkokulda öğretmen olarak görevlendirilmelerini savunmaktadır (Topçu, 2014g:144). Kadınların kendi istekleriyle herhangi bir işte çalışması onların aile içindeki görevlerini aksatmasından çekinen Topçu, kadınlar için öğretmenlik ve hemşirelik hizmetlerinden faydalanmak gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, kadınların bu alanlarda yetiştirilmesi için Batı'dakine benzer şekilde kültürlü din ve ilim adamlarının beraber öğretim yapacakları okullar açılmalıdır. Bu işin devlete ait olduğunu düşünen Topçu, devlet ahlakının bir meyvesi olarak bu işi görmektedir (Topçu, 2014b:182).

Nurettin Topçu'nun öğretmenlik mesleğine dair düşüncelerinin genel hatlarını çizdikten sonra şimdi de Topçu'nun öğretmene dair ileri sürdüğü görüşlerinden tespit ettiğimiz iki tür öğretmen tipolojisini ele alacağız.

2.3.4.1.Sorumlu-idealist öğretmen

Nurettin Topçu, öğretmeni ruhumuzun sanatkârı ve hayatımızın nazımı olarak görmektedir. Bundan dolayı öğretmenin aramızdaki yerinin hem yüksek olduğunu hem de üstlendiği sorumluluğun çok ağır olduğunu belirtmektedir. O, öğretmenin kıymetini yine öğretmenlere hatırlatmak gerektiğinin altını çizmektedir (Topçu, 2015c:63). Çünkü öğretmenin, omzundaki sorumluluğa rağmen bir tekrarlama ve ezberleme memuru gibi davrandığını düşünmektedir (Topçu, 2014g:58). Topçu, öğretmen için “okumuyor, çalışmıyor, kendisiyle uğraşmıyor. Hatta derslerle meşguliyeti yüzünden, çok kere o okumaktan hoşlanmayan adam olarak yaşıyor” (Topçu, 2015c:102) diyerek öğretmeni eleştirmektedir.

Topçu, öğretmenin bütün bu sorumsuz ve idealizmden uzak davranışlarına rağmen, onun sıradan bir memur gibi davranmaması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre öğretmen, kendine özgü bir tarzda genç ruhları örs üzerinde döverek işleyen demircidir. Öğretmen, verilen görevi itiraz etmeden yapmakla, derslerini yıl sonuna kadar bitirmekle ve öğrencilerin derslerden başarılı olmasını sağlamakla sorumluluğunu yerine getirmiş sayılmaz. Bir öğretmenden sadece bu görevlerin yapılması da beklenilmez. Topçu, bu görevlerin yanında kendini sorumlu hisseden idealist öğretmenlerin olması gerektiğini düşünmektedir. Böyle bir öğretmenin, ilkokuldan başlamak üzere özellikle edebiyat, felsefe ve tarih gibi kültür derslerinden beslenen, kendisine ait düşünceleri olan ve kendine ait hayat prensiplerini oluşturan

‘tam insan’ı yetiştirmesi gerekmektedir (Topçu, 2015c:66). O, “muallimin işi iyilerle öğünmek değil, genç ruhların hepsini iyi ve ahlaklı yapabilmektir” (Topçu, 2015c: 194) diyerek öğretmene geniş bir hedefin sınırlarını çizmiştir. Ayrıca Topçu, öğretmenin genç ruhları etkilemesinin sırrını, merhamet içindeki tam adalette bulmaktadır. Öğretmenin para, mevki ve daha çok yükselme hırsı için adil olmayan davranışlara yönelmesi ruhları öksüz bırakmakta kalpleri de sefilleştirmektedir (Topçu, 2015c:196).

Dünyada en çok sorumluluk sahibi olan kişi, öğretmendir. Öğretmenin bu sorumluluğu, insanoğlunun doğuşundan başlayıp ölümüne kadar sürmektedir (Topçu, 2015c:69). Böyle bir sorumluluğa sahip öğretmenin ruhunu meydana getiren karakterlerin başında elbette tahammül gücü gelmektedir. Öğretmen, gittiği yolun engellerine karşı tahammül göstermesini bilmelidir. Aynı zamanda öğretmen tahammül etmesini seven bir idealisttir (Topçu, 2015c:73).

Topçu’ya göre, öğretmenin sorumluluğu, hayatın geniş bir alanını kapsamaktadır. Bundan dolayı Topçu, ticaret ve alışverişin kötü tarzından, siyasetin sapmasından, gençliğin avare ve başboşluğundan, ailelerin otoritesizliğinden kısacası toplumun aksayan bütün yanlarından öğretmeni sorumlu tutmaktadır. Hatta memurların rüşvete meyletmesinden ve idari makamların iltimasçı olmasından bile öğretmenin sorumlu olduğunu düşünmektedir (Topçu, 2015c:72).

Topçu, “eti senin kemiği benim” anlayışına karşı gelmektedir. Genç ruhlardan, okul korkusu, öğretmen korkusu ve sınav korkusu gibi duyguları yok etmemiz gerektiğine inanmaktadır. Topçu, öğrencilerdeki bu olumsuz duyguların yerine okulun, öğretmenin ve sınav sevgisinin öğrencilere verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ne mektep çile yeri, ne öğretmen not tehditliyle bir korku heykeli ne de sınav ceza verme biçmi olmalıdır. Ona göre eğer öğretmen “sınıfta bırakırım, mektepten kovarım, döverim, ezerim” derse hem kendini hem de öğrencilerini bitirmiş demektir. Öğretmen öğrencileriyle arkadaş gibi olmalıdır. Ancak bu şekilde öğrencilerin kurtuluşuna sebep olabilir. Aksi takdirde öğrenciler için okulun hiçbir cazibesi kalmayacaktır (Topçu, 2015c:196-197).

Öğretmeni, hepimizin her an ihtiyaç duyduğu bir doktor olarak gören Topçu, öğretmenin bizi, iman ve anlayış araçlarıyla tedavi ettiğini aktarmaktadır. Ayrıca

ruhumuzu hakikat âleminden haberdar eden yine öğretmendir. Topçu'ya göre, tehditle ve dayakla eğitim yapmak öğretmenin işi değildir. Hatta içgüdülerimizin özgürce alacağı yolları göstermek de öğretmenin işi değildir (Topçu, 2015c:74).

Öğretmenin özgürlüğüne azami derecede önem veren Topçu, öğretmenin bir ilim ve ideal adamı olması için, gönlün, fikrin ve istiklalin varlığını şart koşmaktadır. Bu bakımdan, okulun teftiş edilmesini bazen merasime bazen de öğretmenin özgürlüğüne vurulan bir darbeye benzetmektedir. Topçu, öğretmenin özgürlüğü konusunda oldukça titiz davranmakta ve müdürsüz okulun en iyi okul olduğunu ileri sürmektedir (Topçu, 2015c:103).

Sorumluluğu, özgürlüğün kaynağı olarak gören Topçu, en çok sorumluluk taşıyanın öğretmen olduğunu dolayısıyla en özgür insanın da öğretmen olduğunu iddia etmektedir. Dıştaki etkilere karşı bizi içimizden iten ilahi gücün sorumluluk olduğunu belirtmektedir. Sorumluluktan gücünü alan öğretmen hür fikirli olmaktadır. Öğretmenin bu hür şahsiyetine idari, siyasi ve dışarıdan müdahale yapılması demek öğretmenin bu hür şahsiyetinin budanması, kısırlaştırılması hatta öldürülmesi demektir. Kültür ve eğitim hayatında oluşabilecek hasarlara mahal vermemek için öğretim ve eğitim faaliyetlerinde öğretmene mutlak özgürlük verilmelidir. Öğretmenin bu özgürlüğünü kötüye kullanmasını engellemek için de devlet tarafından, öğretmenin özgürlüğüne zarar vermeden kontrol edilmelidir. Öğretmen ve öğrenci ilişkisi dikkatli ve saygı dairesi içinde düzenlenmelidir. Öğretmen ve aile ilişkisi de belli bir mesafede karşılıklı olmalı ancak para işleri ve zorunlu yardımlar okula sokulmamalıdır (Topçu, 2015c:77-78).

Bütün eğitim sistemi ile öğretmeni birbirine denk tutan Topçu, Milli Eğitim Bakanlığı'nı sadece düzenleyici bir cihaz olarak görmektedir. Ona göre, kitabın, programın, sınavın ve öğretime dair problemlerin çözümü olarak milletin öğretmen ordusunu görmektedir. Topçu'ya göre, bakanlık teşkilatının üstün idaresi, öğretmenin ilmi ve fikri özgürlüğünü hem yok saymakta hem de onu köleleştirmektedir. Topçu bu konuda Descartes'in "hür olmayan düşünce, düşünce değildir" sözünü hatırlatmaktadır. Topçu, bu sözden hareketle "hür olmayan muallim, muallim değildir. Mahkûm edilmiş fikir ve irfandır. Fikir ve kültürün mahkûmiyeti en az

vatan toprağının esaret altında kalması kadar acıklıdır” (Topçu, 2015c:78) diyerek düşüncelerini açıklamaktadır.

Devletleri ve medeniyetleri hem kuran hem de yıkanın öğretmen olduğunu belirten Topçu, öğretmenin yaşadığı devirde ruh ve idealin kimliğini alarak idealizmi yaşattığını aktarmaktadır (Topçu, 2015c:69-70).

Topçu’nun sorumlu ve idealist öğretmenliğe dair dikkate değer bir başka fikri de öğretmenliğin köy imamlığıyla birleştirilmesidir. Başka bir deyişle öğretmen okulları ile İmam-Hatip okulların birleştirilmesidir. Topçu, “imamlar maaşlarını, mutlaka bağlı oldukları başka bir memuriyetten almalıdırlar. Onlara en yakışan meslek, öğretmenlik mesleğidir. Köy öğretmeni köyün imamıdır” (Topçu, 2015c:129) diyerek bu konuda bir fikir ortaya koymaktadır. Çünkü köyün başını bazen öğretmen bazen de imam olarak gören Topçu, bu iki rolün birleştirilmesi halinde ideal eğitmen ihtiyacının karşılanacağını düşünmektedir. Aynı zamanda eğitmen köy çocuğu olduğundan köyün dertlerini, acılarını da bilecektir. Böylece öğretmen ülkesinin bütün sorumluluğunu omuzlarına alma hedefine yönelecektir (Topçu, 2014ç:340).

Topçu, öğretmenin köyde hem eğitici-öğretici hem de terbiye edici ve yol gösterici olacağını düşünmektedir (Topçu, 2015c:67). Topçu’ya göre, köy imamlığı ile köy öğretmenliğinin birleştirilmesiyle birlikte hem imamların paralı ibadet imajının ortadan kalkmasına hem de Peygamber’in berrak dönemine dönülmesine yol açacaktır. Ayrıca Topçu, bu birleşimi tek çıkar yol olarak görmektedir. Ona göre, köy öğretmeni bir yandan ibadetini yaparken bir yandan da bu davranışıyla köy çocuklarına model olacaktır. Topçu, bu görüşünü dini ıslahatın ilk adımı olarak kabul etmektedir. O, bu fikrin uygulamasıyla dine zarar verenlerin de son bulacağını ifade etmektedir. Topçu, kırsal alandaki kurtuluşu Batı tekniğinden çok bu fikrin uygulanmasına bağlamaktadır (Topçu, 2014ç:279-280).

2.3.4.2.Rehber-örnek öğretmen

Öğretmenlik kavramına sorumluluk ve idealist düşünceyi ekleyen Topçu, aynı zamanda öğretmene rehber ve örnek olma vasıflarını da yüklemiştir. Ona göre öğretmenlik, ruhu ulvi isteklere kavuşturmak için her türlü fedakârlığı yapan sevginin, kişiyi örnek insan derecesine ulaştırmasıdır. Yani öğretmenlik, sevgi ve ruh işidir (Topçu, 2015c:73). Bundan dolayı öğretmenin görevi, benliğimizin bir kısmını

yok eden bazı formülleri ezberletmek değildir. Onun en önemli özelliği “dışımızda yaşananı içimizde hayat yapabilen” (Topçu, 2015c:51) iyi bir üstat olmasıdır. Öğretmenin bir üstat veya rehber olması demek onun gençlere “saadetle fazileti, ilimle politikayı, şe’niyetle (realite ile) ideali ayırmasını....” (Topçu, 2015c:66) öğretmesi demektir. Topçu’ya göre, öğretmene nöbet tutturmak, öğrenci kolları idaresini vermek vb. işleri yaptırmak yanlıştır. Öğretmenin görevi bunları yapmak olmadığı gibi bu tür işleri ona yaptırmak, onun meslek adam olmasını engellemektedir. Okul koridorlarında öğrenciyi takip eden, öğrenciden para toplayan öğretmen, ideal görevlerinden uzaklaştırılmış demektir. Bundan dolayı artık o ne bir rehber ne bir örnek şahsiyet ne de bir idealisttir. Artık o, kitaptaki konuları tekrarlayan bir büro görevlisi haline gelmiştir. Topçu idealden uzaklaşmış öğretmeni şöyle tasvir etmektedir:

...sınıflara vaktinde girmek ve nöbet zamanları koridorlarda görünmek, Vekâlet 'in kararları, neşredilen dergileri tastamam imzalamak ve müdürü memnun etmekten ibaret olan, talebeye karşı muamelesinde çekingen, imtihanlarda idareli, cebindeki not defteri özel işaretlerle dolu, altmış meslekten herhangi birisinin müntesibi bir küçük baremli (Topçu, 2015c:104).

Topçu, toplumun yol göstericisi, milletin kurtarıcısı olarak öğretmeni görmektedir. Ülkenin geleceği, ilimin ve faziletin yayılması öğretmenin eliyle olacağını düşünmektedir. Topçu, kaybettiğimiz bütün değerlerin tekrar kazanılması öğretmenler vasıtasıyla olacağını savunur. Ona göre, bizim kurtuluşumuz ne kaba kuvvetle ne gelişmiş sanayi ile ne de Batı’nın teknik gücüyle olacaktır. Bizim, bunlara değil de bizi düşündürecek bizi kendi ruhumuza döndürecek ve ruhlarımızı yükseltecek olan mürşitlere ihtiyacımız vardır. Bu mürşitler, silahsız, servetsiz, partisiz ve garazsız bir şekilde Anadolu’yu kurtaracak olan öğretmenlerdir. Bundan dolayı millet olarak öğretmene teslim olmanın gerekliliğini savunan Topçu, “öğretmenine teslim olmayan millet, esir millettir” fikrini ortaya koymaktadır (Topçu, 2014ç:286-287). Topçu’ya göre, tarihimize baktığımızda öğretmene değer verildiği, öğretmenin önemsendiği ve öğretmenin yükseltildiği zamanlarda medeniyetin ve ahlakın doruklarına çıkıldığını aktarmaktadır. Ancak öğretmenin küçümsendiği, alçaltıldığı ve değersizleştirildiği zamanlarda ise medeniyetin ve ahlakın uçurumlarına yuvarlanıldığını belirtmektedir (Topçu, 2015c:71).

Topçu'ya göre, gençlere bilmediklerini öğretmek, kitabın işidir. Eğer öğretmen sadece bilinmeyenleri bir nakledici gibi öğretirse kitaptaki bilgileri olduğu gibi aktarmış olur. Böylece öğrenci öğrendikleriyle kalır ve daha ileriye gitmemiş olur. Bunun yerine öğretmenin kültürlü olmasını isteyen Topçu, bize kültürlü adamın yani kafaları işletmesini bilen adamın gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Topçu, 2015c:65). Başka bir tabirle öğretmen, öğrenciye balık vermek yerine, ona nasıl balık tutacağını öğretmesi gerekmektedir. Bundan dolayı, öğretmen, hayatımızın sahibi olmaktan çok onun sanatkârı olmalıdır. Ayrıca Topçu, öğretmenin hayatımızın kullanıcısı veya seyircisi olmadığını, bilakis hayatımızın yapıcısı ve aktörü olduğunu izah etmektedir. Çünkü Topçu, “O, en doğru, en güzel hayat örneğini yapar, hazırlar, sunar; biz yaşarız” (Topçu, 2015c:72-73) diye düşünmektedir.

Topçu, öğretmenin vermesi gereken bilgileri ele alırken, bu bilgilerin ruhun ihtiyacı olan ve ruhi yapıyı işleyerek onu aşıl原因an bilgiler olması gerektiğini aktarmaktadır. Bu bilgiler, öğrenciyi olduğu yerden biraz daha ileri götüren bilgiler olmalıdır. Yoksa çocuğun beynine yığıla istif edilen bilgilerin ve öğrenciyi harekete geçirmeyen bilgilerin faydasından çok zararı vardır (Topçu, 2015c:76).

Okulu, devletin kurduğu büyük bir aile ocağı olarak gören Topçu, bu ocağı yarınki toplumun karakteri, duyguları ve düşünce tarzının hazırlandığı yer olarak görmektedir. Bu ocakta terbiyeciler baba rolündedir. Topçu, babadan çok öğretmene şeref veren geleneğin doğru olduğunu belirtmektedir. O, “baba ancak gökten yere indirir amma, hoca yerden göğe çıkarabilir” diye düşünmektedir. Topçu'ya göre, öğretmen davranışlarını, bilgilerini ve düşüncelerini birleştirmiş örnek bir babadır. Çünkü öğrencinin, çocukluk ve gençlik demlerinin büyük bir kısmı öğretmenin himayesinde geçmektedir. Çocukların hayata hazırlandığı çağlarda onlar öğretmene teslim edilmektedir. Bundan dolayı öğretmenin çocuklar üzerindeki etkisi babalarınınkinden daha çoktur. Bu bakımdan neslin düştüğü kötü durumdan onları ancak öğretmenler kurtarabilir. Topçu, bu konuda Gandi'yi örnek vermektedir: “Gandi muallimdi, ilk mektep çocuklarını yetiştirmekle işe başlamıştı. O, cemaatin başında bulunan imam rolünü yapmakla zaferine ulaşıyor” (Topçu, 2015c:194) diyerek öğretmenin hem örnek hem de rehber olması halinde toplumun daha ileriye gidebileceğini belirtmektedir.

Ahlakın ve ilmin koruyucusu olarak İslam medeniyetini gösteren Topçu, İslam Peygamberi'nin ise ilk öğretmen olduğunu hatırlatmaktadır. Ona göre, hem öğreten hem inandıran hem de yürüten öğretmen, Peygamber'di. İslam Peygamberi, devlet işlerini mektep işleriyle birleştirerek devleti bir mektep haline getirmiştir. Bundan dolayı öğretmen değerliydi. Sonraki zamanlarda mektep ve devlet birbirinden ayrılmıştır. Devlet adamı, öğretmenin rehberliğini kabul ettiği zamanlarda toplum sürekli bir yükselme halinde yaşamıştır. Ancak, ne zaman devlet öğretmenin rehberliğini terk etmişse ya da ne zaman öğretmen devlet adamının kölesi yapılmışsa işte o zaman toplum bozulmuş ve toplumda felaketler meydana gelmiştir (Topçu, 2015c:70-71).

Toplumdaki sorunların nedenini üç asırdan beri yıpranan eğitime bağlayan Topçu, 1950'li yıllarda kaleme aldığı “Maarif Davamız” adlı makalesinde öğretmenin düştüğü olumsuz durumu şöyle betimlemektedir:

Muallimlik ise ne bir iman ve irşat yolu, ne de fikir ve kültürün otorite merkezidir. Hatta bir meslek bile değildir. Sadece küçük bir memuriyettir. Muallim, örnek adam da değil, boynu bükük bir memur, salahiyetsiz bir öğretici, müdürünün emrinde çalışan bir baremlidir (Topçu, 2015c:86).

Öğretmenin içinde bulunduğu bu olumsuz durum Topçu'nun rehber-örnek öğretmen tipiyle uyuşmamaktadır. Ona göre, hem öğretmenler hem de müdürler öğrenciye örnek olmalıdır. Çünkü ahlaki oluşumların en etkili hali örnek olmaktır (Topçu, 2015c:192). İnsan kendinden örnek vererek ancak iyiliği sevdirebilir. Topçu, öğretmenin, çalışmayı, saygıyı, ödev yapmayı, adalet ve millet sevgisini, kanunlara bağlı kalmayı öğrencilerine kazandırmalıdır. Fakat her şeyden önce öğretmenin bu üstün ahlak değerlerini kendi davranışlarında yansıtmalıdır. Davranışlarıyla örnek olan öğretmenin peşinde öğrenciler kolayca ahlak idealine koşacaklardır (Topçu, 2015a:115).

2.3.5.Öğrenci

Sözlükteki ilk anlamı “öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe, şakirt” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2016) olarak ifade edilen öğrenci, eğitim-öğretim sürecini meydana getiren en önemli unsurdur. Eğitimin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi öğrencinin değerli olduğunu hissetmesinde yatmaktadır. Konuyla

ilgili Ralph Waldo Emerson'un "eğitimin sırrı öğrenciye saygı göstermektir" (Güven, 1981:268) düşüncesi öğrencinin eğitim açısındaki önemini belirtmektedir.

Öğrencinin öneminin farkında olan Topçu, öğrenciyi, hakikatleri araştırmayı kendisi için meslek haline getirmiş insan olarak tanımlamaktadır. Bu mesleğin amacını ise manevi bir olgunlaşma olarak belirtmektedir. Ona göre öğrenci, ne okulun diploma müşterisi ne de geleceğin mevki dilencisidir. Topçu, öğrencinin davranışlarına da önem vermektedir. Öğrenci mabette, çarşıda hatta her yerde "büyük ruhi varlığını" hissettirmelidir. Ona göre, öğrenci böyle davranmakla hem kendisine hem de mesleğine saygı göstermiş olur (Topçu, 2015c:109).

Topçu, okulu "hayatın kendisi" olarak görmediği gibi öğrenciyi de hayat adamı olarak görmemektedir. Ona göre, herkes nasıl bir meslekle uğraşıyorsa öğrenci de sadece öğrencilik mesleği ile uğraşmalıdır. Öğrenci zamanını okul ve ders etrafında geçirmelidir. Ancak herkes okuyacak diye bir kaidenin de olamadığını düşünmektedir. Çünkü okuma dışındaki mesleklere de ihtiyaç vardır. Topçu, okurken verim alınamayan öğrencilerden vazgeçmek gerektiğini savunmaktadır. Yani öğrencilik hakkını vermeyenleri okuldan çıkarmak gerektiğine inanmaktadır (Topçu, 2015c:198-199).

Öğrencinin verimli olmasını sağlamak ve onun çalışma şartlarını oluşturmak için deneysel psikolojiden faydalanmak gerektiğini ifade eden Topçu, bilimsel eğitimin temellerini yine deneysel psikolojide görmektedir. Ona göre, öğrencinin okulda aldığı eğitimin fiziki, fizyolojik ve psikolojik şartları vardır. Şöyle ki (Topçu, 2014h:46):

- 1- Okul ortamında aydınlığın derecesi öğrenciyi düşündürecek şekilde ayarlanmalıdır.
- 2- Çalışma sırasında vücut en uygun duruşunu sergilemeli, zekâ dinlendirmeli ve eğitsel oyunlar oynatılmalıdır.
- 3- Direkt öğrenciye bilgi vermek yerine öğrencinin bilgiyi bulması sağlanmalıdır.

İnsanın doğuşundan ölümüne kadar hep aynı kişiliğe sahip olduğunu belirten Topçu, bu kişiliğin çocukluk yıllarında filizlendiğini aktarmaktadırlar. Nasıl her yörenin iklimi farklıysa her öğrencinin de ruh ikliminin farklı olduğunu ifade eden

Topçu, “şahsiyet ve halleriniz, bizim hünerimizin gerçek eserleridir” (Topçu, 2015c:202) diyerek öğretmenin öğrenci üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Topçu, öğretmenlerin kendi menfaatleri için öğrencileri kullanmasını (Topçu, 2014ç:77), öğrenciliğin bilime giden yolculuk olmaktan çok diploma avcılığı olmasını (Topçu, 2014c:86) ve öğrencilere öğrencilik dışında işlerin yaptırılmasını (Topçu, 2014g:122) eleştirmektedir. Bu eleştirileri yaparken devletin bu konuda nasıl olması gerektiğini de şöyle aktarmaktadır:

İçtimaî yapının hayat merkezleri maddî sahada yollar, manevî sahada ise öğretimdir. Her şeyden evvel âdil olmak ve eşitliği kurmak isteyen bir devlet, bütün çocuklarına aynı şartlarla okumak imkânını verebilmeli ve devlet merkezinden memleketin en ücra köylerine kadar aynı yapıları yaptırmış olmalıdır (Topçu, 2014g:37).

Topçu, öğrenci meselesinde üzerinde en çok durduğu kısım, çocuğun yani öğrencinin nasıl yetiştirilmesi ve öğrenciye nasıl davranılması gerektiğiyle ilgilidir. Topçu’nun düşüncelerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Gençlere hem şefkatli davranılmalı hem de merhamet duygusu kazandırılmalıdır. Ancak böyle olursa öğrenci, millet ve insanlık için hayır yapıcı olur (Topçu, 2015c:193).
2. Çocuğu ahlak yönünden eğitmek için tükenmez bir enerji gerekse de (Topçu, 2015c:117) okul, öğrenciye kalp terbiyesi vermesi gerekmektedir. Böylece öğrenci, kendi ayakları üzerinde durması sağlanacaktır (Topçu, 2015c:197).
3. Çocuklarımıza bol gelirli bir gelecek hazırlamak yerine çocuklarımızı birçok kötülüğün yayıcısı olan basından kurtarmak gerekmektedir. Zamanın kurtuluş savaşı bu yönde olacaktır (Topçu, 2015c:38).
4. Öğrenci belli okullara ve belli öğretmenlerin dersine zorlanmamalıdır. Öğrenci okulunu ve öğretmenini özgürce seçebilmelidir (Topçu, 2015c:111).
5. Toplumda idealist bir estetik amaç güdülmeli ve başta kız çocuklarına olmak üzere bütün çocuklara sanat terbiyesi verilmelidir. Ayrıca sanat ve iç terbiye birleştirilerek çocuklara aktarılmalıdır (Topçu, 2014c:136). “Genç ruhların yetiştirilmesinde ilk yapılacak iş, onları, musiki ile sık ve sürekli temas halinde yaşatmaktır” (Topçu, 2014i:139). Orta ve lise sınıflarında çokça müzik kültürü verilmelidir. Her öğrenci en az bir müzik aleti çalabilmelidir (Topçu, 2015c:136).
6. Öğretmen, öğrencisine karşı bir baba gibi merhametli olmalı ve zulüm yapmamalıdır. Aksi takdirde zalim öğrenciler yetişecektir (Topçu, 2015c:134).

7. Gençliğin terbiyesi aynı zamanda gençliğin iradesi olduğundan (Topçu, 2015c:197) sadece “hayatın değil hakikatin ve aşkın adamı yetiştirmeliyiz” (Topçu, 2014d:44).

Topçu her gence ayrı ayrı değer vermek gerektiğini düşünmektedir. Bunun için okul, gençleri bütünü bir parçası olarak değil de ayrı ayrı bireyler olarak ortaya koymalıdır. Ancak öğrencilerin toplu bir şekilde olması bunun gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Çünkü öğrenci sınıftayken kendini sınıfın bir parçası sanarak bütününe gücüne dayanmaktadır. Burada öğretmen eğer öğrencileri tek tek şahsiyete çevirmezse öğrenciler fabrikadan çıkan ürün gibi birbirine benzeyecektir. Böylece öğretmenlerin, bu topluluktan kişilikli insanlar yetiştirmesi zorlaşacaktır. Topçu’ya göre, öğrencilerin yaptığı iş birlikleri, oynadıkları tiyatro ve gösteriler öğrencinin yetiştirilmesine hiçbir katkı sağlamamaktadır. Topçu, kendi görüşleri olan ve sahip oldukları yeteneklerine hükmeden öğrencileri yetiştirmenin asıl yapılması gereken iş olduğunu savunmaktadır. Bundan dolayı kendi düşünce ve görüşünü hiçbir topluluğun isteğine feda etmeyecek insanları yetiştirmemiz gerektiğine dikkat çekmektedir (Topçu, 2015c:198). Ayrıca Topçu, gençlerin sadece zekâlarını değil aynı zamanda onların kalplerini yoğurmak gerektiğini ifade etmektedir. Bu açıdan öğrencileri hiçbir zaman bazı dersleri öğrenen zeki makineler olarak görmediğini belirtmektedir (Topçu, 2015c:202).

Topçu, özel öğrenime muhtaç olan öğrencilerin normal öğrencilerle okutulmasına karşıdır. Öğrencilerde çalışma performansı farklı olduğu için yavaş çalışan ile nispetten daha sabırlı olan öğrencilerin birbirinden ayrılmasından yanadır. Bu bakımdan, başka kriterlere göre de öğrencileri gruplara ayırmak mümkündür. Hayal kurma, akli kullanma, görme ve dinlenme yetilerine göre sınıfta öğrenciler gruplara ayrılabilir. Topçu, bu özelliklerine göre oluşturulan gruplara verilecek eğitimin daha verimli olacağını ileri sürmektedir. Bunun için öğretim metotların ve ders programların bu özellikler göz önünde bulundurarak oluşturulmasını önermektedir (Topçu, 2014h:47). Hatta atölye ortamına benzer şekilde öğrencileri yeteneklerine göre çalıştırmak gerekmektedir. Bu gerçeğe rağmen bunu tam anlamıyla uygulamak mümkün olmadığı için şu şartları yerine getirmek gerekir:

1. Öğretimin genel şartları en iyi verim alınacak şekilde ayarlamak,
2. Öğrencilerden yeteneklerine göre gruplar oluşturmak,

3. Hem ders hem de sınav programlarını öğrencilerin yeteneklerine göre düzenlemek (Topçu, 2014h:46).

Sınav tarzı ile sınav metotlarının öğrenciyi yıpratmışına inanan Topçu, sınavların öğretmenin talebeye dair bilgisini ölçmediğini savunmaktadır. Ona göre, her öğretmen özellikle kültür derslerinin sınavında öğrencilerden kendi imkânlarıyla öğrettiği bilgileri istemekte ve her öğretmen notları kendine göre vermektedir. Sonuçta öğrenci her hangi bir okulda aldığı kötü notla başarısız olabilmekteyken kendi okulunda bu kötü notla başarılı olarak kabul görmektedir (Topçu, 2014c:102).

Geleceği yaşamaya değer kılanın çocuklar olduğunu belirten Topçu, “çocukluğunu yaşamadan gömen insanların cemiyeti, hilkate hayran dâhiler, mesut yapıcılar, çılgın idealistler ve murada ermiş âşıklar yetiştiremez” (Topçu, 2014h:105) diye düşünmektedir. Bundan dolayı Topçu, çocukluğa değer vermeyenlerin gençlikten bir şey beklemeyeceğini vurgulamaktadır.

Topçu, çocuğun ahlaki yönden yetiştirilmesi için aile kurumunu oldukça önemsemektedir. Aileyi yüksek ahlak okulu olarak gören Topçu (2015a:64), çocukların ahlak kaynağı olarak yine aile ocağını görmektedir (Topçu, 2015a:201). Topçu’ya göre, insanı içgüdülerinin esirliğinden kurtarıp yüce ruhsal sevgilere, ödevlerin ahlaki gücüne teslim edenin aile olduğunu vurgulamaktadır (Topçu, 2015a:200). Topçu, öğrenciye karşı öğretmenin ve ailenin göstermiş olduğu menfi davranışların sonucunu şöyle aktarmaktadır:

Ailede çocukların büyükler tarafından aşırı baskı altında ezilmesi zulüm olduğu gibi, gençlerin de büyüklerinin ruhuna azap duyuran halleri, büyüklerle karşı zulümdür. Okulda öğretmenin, otoritesine dayanıp, çalışan öğrenciye hak ettiği notu vermeyişi zulüm olduğu gibi, öğrencilerin beklenmedik kötü davranışları da onların zulmüdür (Topçu, 2015a:99).

Çocuklarda hem başarısızlığın hem de yeteneklerin kaybolmasını, çocukların baba ve öğretmenleri tarafından takdir edilmemelerine ve küçümsenmelerine bağlayan Topçu, bu durumun çocukları aşağılık kompleksine koyduğunu ve zihinsel çalışmalarını zayıflatmış olduğunu düşünmektedir (Topçu, 2014h:46).

Hem çocukluk döneminde hem de bütün yaşamı boyunca insanın aldığı terbiyenin sosyal şartlara feda edilmesini eleştiren Topçu (2014ç:43), çocukların yerel sanatın yakın terbiyesinden uzak kalmasını onlarda hoyrat ve bencil duyguların

oluşmasına neden olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014g:124). O, çocukların yetiştirilmesinden kaçan, onları sokak ortamına fırlatan, küçük çocukları okula vermekle onlardan kurtulduğunu düşünen, okulun sadece not ve diplomadan ibaret olduğunu sanan, çocukları giydirip doyurmakla sorumluluğunun bittiğini düşünen kısacası “çocukluk mesleği”ni bilmeyen bir toplumda insanın yükselmeyeceğini ve büyük ruhların yetişmeyeceğine inanmaktadır (Topçu, 2015c:105).

2.3.6.Örgün Eğitim

Topçu’nun eğitim ile ilgili ortaya koyduğu fikirlerin büyük bir kısmı, örgün eğitimin nasıl olması gerektiğine dairdir. Topçu’ya göre, ilköğretimde amaç, kalbi terbiye etmektir. Ortaöğretime gelindiğinde ise bu amaç, aklın terbiye edilmesine dönüşmelidir. Örgün eğitimin son basamağı olan yükseköğretimde ise amaç, alanında uzmanlaşmak olmalıdır (Kayışlı, 2012:149). Şimdi Topçu’nun bu düşüncelerini daha ayrıntılı olarak inceleyelim.

2.3.6.1.İlköğretim

Örgün eğitimin birinci basamağını oluşturan ilköğretim, Milli Eğitim Temel Kanunu’na göre hem mecburidir hem de 6-13 yaş grubunu kapsamaktadır. Bu yaş grubu “ağaç yaş iken eğilir” atasözünün anlam bulduğu bir yapıdadır. Bu dönemin kırılgan yapısından haberdar olan Topçu, her ne kadar Emrullah Efendi’nin ortaya attığı “Tuba Ağacı” yaklaşımını savunuyor olsa da bu döneme ayrı bir ehemmiyet vermektedir (Dural, 2006:48).

Topçu’nun, ilköğretim bahsinde en çok üzerinde durduğu mesele, ilköğretim çağındaki çocuklara ahlaki terbiye verilmesi meselesidir. Bu bakımdan en çok eleştirdiği konu ise, bu dönemde duygulardan çok eşyanın bilgisine önem verilmesi konusudur. Ona göre, başta tarih ve coğrafya dersi olmak üzere kültür derslerinin eşya dersi² gibi verilmesi çocuğu his ve ruh gıdasından mahrum bırakmaktadır. Bu da çocuğun zalim olmasına, bir menfaat makinesine dönüşmesine ve kendisine yaklaşılmaz bir hal almasına neden olmaktadır (Topçu, 2015c:75). Bunun için eşyanın bilgisinden önce çocuğun eşya ile hissi temasa geçmesi sağlanmalıdır. Aksi

² Zan, Efe ve Zan, eşya dersini ilk defa 1927 İlk Mektep Müfredatında yer alan, öğrencinin gördüğü eşyanın bilgisini veren ve fen konularının ele alındığı ilköğretim dersi olduğunu belirtmektedirler.

halde çocuğun duygu yapısı bozulacak ve onun kendisini bulması engellenecektir (Topçu, 2015c:76).

Çocuğa temel hayat bilgilerinin ilkokulda verildiğini aktaran Topçu, çocuğa insani duyguların, milletin başından geçen hadiselerin anlatımında verildiğini düşünmektedir. Ona göre, çocuğa öğretilen gözlem metotları, nesilleri insani olarak ileri bir seviyeye götürememektedir (Topçu, 2015c:114). Hatta Topçu, ilkokulda okutulan kitapların çocuğu hem ecdattan hem de milli tarihten yüz çevirtecek kadar eksik olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bu konunun millet vicdanı tarafından sorulması gerekmektedir. Ayrıca o, milli bilinç konusunda hesap verebilecek yeni bir ilköğretim ordusunun yetiştirilmesini önemsemektedir (Topçu, 2014d:60).

Din ve ahlak kültürünün zayıflatılmasına ilköğretimde başlandığına, manevi eğitimden mahrum ve akıldan uzak bir eğitim sisteminin ilkokulda kullanıldığına inanan Topçu, bu durumun sebebi olarak da pozitivizmi görmektedir. Çünkü pozitivizmin hem dine hem de felsefeye zarar verdiğini ileri sürmektedir. İlköğretimde ahlakın gençliğe aşılınmamasından da yakınan Topçu, gençliğin, sele kapılan bir çöp gibi Batı'dan gelen akımlara kapıldığını düşünmektedir. Topçu'ya göre, gençliğin bu durumdan kurtulması, dinin, ahlakın, manevi kültür derslerin, tarihin, sanat tarihinin, geçmişten gelen iman ve hamiyetin sayesinde olacaktır (Topçu, 2015c:148).

Yurttaşlık derslerinin ahlak dersi haline getirmenin gerekli olduğunu düşünen Topçu (2015c: 150), Avrupa tekniğine batırılmış ilkokul ders kitapların özelliklerini ve Mehmet Akif'in eseri olan Safahat'ın ilkokulda okutulması halinde nasıl bir rol oynayabileceğini şöyle açıklamaktadır:

İlkokullarımızın Avrupa tekniği içinde, renksiz, hüviyetsiz, ateşsiz, sevgisiz ve realitesiz kitapları, insan değil, sadece tabiata bağlı canlı varlıklar yetiştirmeye kifayettir. Yan yana getirilse, Avrupalıların sömürgelerindeki nesillere okutulan kitaplardan farksız olduğu görülür. Onların da korkuya bağlı meddahlık sayfaları, onların da tabiat hâdiselerini aşk ve iman yerine geçiren iptidailikleri var. İstiklâl Marşımız olmasaydı, son nesillerin ilkokul kitaplarına ruh yerine mutlak boşluk ve hüsrân kalırdı. Eğer millet eğitiminin kökleri olan ilk mektebi bugünkü karanlığından kurtarmak istiyorsak, Mehmet Akif'in yedi ciltlik Safahat'ını sayfa sayfa nesirleştirip, bazılarını nazmıyla aynen, ilkokulun beş yıllık okuma kitaplarına aktarmak icabedecektir ve zannediyorum ki bugün iki kıtanın taklidi yüzünden hayatımızda açılan boşluk, bir Akif'in ruhu ile tamamen dolacaktır (Topçu, 2015c:113-114).

Soyut dini bilgilerle kafa karışıklığına yol açan kitapların ortaokul programına alınmasını eleştiren Topçu (2015c:139), din derslerinin ilkokulda dini menkıbe ve ahlak aşısı olarak her sınıfta okutulmasını önermektedir (Topçu, 2015c:151). Bu durumda öğretmenin örnek olmasını ve bunu Kur'an anlayışı çerçevesinde gerçekleştirmesini istemektedir. Topçu, öğretmenin ancak böyle davranması halinde öğrenciyi etkileyeceğini düşünmektedir (Topçu, 2015c:122). Çünkü insansız ilim yapılacağına inanıp da dinden uzaklaşanlar tabiatın kucağına atıldılar. Bundan dolayı zamanla tabiat putlaştırıldı. Bu süreç devam ederken nesillerin iç terbiyesi ihmal edildi. Böylece insan bir nevi eşya haline getirildi. Topçu, bu durumdan kurtuluşu “çocuklarımıza, basınıma, radyomuza, sahnemize ve mektebimize; milletin, dinin, sanatın, ahlâkın, konularına bağlı derin bir iç terbiyesi vermek”le (Topçu, 2014g:125) sağlanılacağına inanmaktadır. Ayrıca Topçu, ilkokulda tabiat gözetiminin öğrenciyi geliştirmeye yetmeyeceğini belirterek ilkokulda verilecek iç terbiyenin kurtuluşumuz için haberci olacağını belirtmektedir (Topçu, 2014g:126).

Topçu'ya göre, iç terbiyenin verilmesiyle, milli mukaddesata sahip çıkan, diğer milletleri geride bırakan ve modern uygarlığa yakışan şahsiyetler yetiştirmek amaçlanmalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için de iç terbiyenin ferdiyetçi, ruhçu ve milliyetçi olmalıdır. İlkokulda her çocuğa ayrı değer vermek, iç yaşamına dokunmak, ona mukaddesatı örneklerle aşlamak ve sanat kültürünü öğretmek gerekmektedir. Bu çizgiyi yükseköğretime kadar sürdürmek önem arz etmektedir (Topçu, 2014g:128).

Topçu, Batı dünyasının bilim alanında ilerlemesini, hayatın her alanında ilmi prensiplerin içselleştirilmesine bağlamaktadır. Bu ilmi özümsemeyi çocuklarımıza küçük yaşta kazandırmamız gerektiğine inanan Topçu, ilimden daha önemli olan ilim zihniyetinin ilkokul çağındaki çocuklara aşılması gerektiğini savunmaktadır. Topçu, çocuk gelişiminde süt ne kadar önemli ise çocuğun ruhi gelişiminde ilimin de o kadar önemli olduğunu belirterek ilmin hislere kadar sinmesini önemsemektedir (Topçu, 2014i:44). Ayrıca ortaokulda ve lisede aklın hakikat araştırmalarını Doğu-Batı ayrımı yapılmadan öğretilmesini savunmaktadır. Çünkü Topçu'ya göre, akıl ulusların sınırını aşar ve bütün insanlığa ulaşır. Ancak sadece ilmi zihniyetin ve sanatın üslubunda millilik olmalıdır (Topçu, 2015c:109).

Ruh ve ahlak kültürünün yok edildiği yer olarak ilkokulu gösteren Topçu, eşyalardan ve olaylardan başlayarak kendine dönüşün olamayacağını belirtmektedir. Topçu, ilkokulda akli sevginin aşılacağı yerde ezberciliğin ön plana çıkarılmasını eleştirmekte ve ezberciliğin çocuktaki kavrama vasfını kısırlaştırdığına inanmaktadır. Ona göre, ilim ideali için bir vasıta olan öğretim, hayatta başarılı olmak için bir basamak olarak kullanılmaktadır. Topçu, hakikat takipçileri yerine daha refahlı bir hayat için maddi faydanın peşinde koşan müşterilerin okuldan mezun olduğunu düşünmektedir. Topçu, bu durumun müsebbibi olarak eğitime yerleşmiş Amerikan pragmatizm felsefesini görmektedir. İlköğretim başta olmak üzere bütün eğitim sistemine bulaşan bu felsefe, hem eşya vasıtasıyla insanı tanıtmakta hem de insanı küçük düşürmektedir. Böylece okul mabet olmaktan çıkmış ve hayat ile okul yer değiştirmiştir (Topçu, 2015c:92-93).

İlköğretimin üzerinde önemle duran Topçu'nun karşı çıktığı konulardan birisi de ezberciliktir. İlkokulda dersleri ezberleyen çocuğu bir hamala benzeten Topçu, bu durumun zekâları katlettiğini düşünmektedir. Bundan dolayı Topçu, bu anlayışa sahip olan okulun değişmesi ve onun yerine hakikatin savunucusu olan okulun gelmesi gerektiğini belirtmektedir (Topçu, 2014g:57-58).

Öğretimde uzmanlaşmaya değer verilmeyişinden yakınan Topçu, yaşadığı asrı ihtisas asrı olarak görmektedir. Ona göre, ilkokulun dördüncü sınıfından lisenin son sınıfına kadar yığılan dersler sürekli tekrar edilmektedir. Bu durum zekânın başka alanlarda işlenmesini engellemektedir (Topçu, 2015c:94).

Topçu, ortaokulda verilen Yurt Bilgisi ve Medeni Bilgiler, çocuğa resmi dairelerin iç teşkilat yapısını ezberletmekten öteye geçemediğini düşünmektedir (Topçu, 2015c:126). Topçu'ya göre, ilkokul çocuğuna tarih sevgisi verildiğinde, çocuğun hem kendi varlığını tanıdığını hem de tertemiz örneklerle insanlık dersi aldığını belirtmektedir. Aynı zamanda sevgi ve merhamet de çocuğa aşılacaktır. Topçu, ilkokul çocuğuna meyvelerin, oyunların, şehirlerin, kıtaların, hayvanların ve araçların adlarını öğretmekle hayatın öğretilmediğini bildirmektedir. O, halkın zengin kültürünün okula sokulmamasına üzülmemektedir (Topçu, 2015c:114-115).

İlköğretimde gözlem terbiyesinin akla teslim edilmesiyle insan ruhunda sağlam temellerin kurulacağını ileri süren Topçu, millet yolunda fedakâr olanların

her şeyden önce ilköğretim meselesini ele alınması ile ilgili olduğunu düşünmektedir. Ayrıca Topçu, ilkokul kitaplarının yeni bir anlayış ve ruhla yazılması gerektiğini belirtmektedir (Topçu, 2015c:116).

İlköğretimde genel olarak ahlak idealini, iç terbiyeyi, hürmeti ve şahsiyetli bireylerin yetişmesini isteyen Topçu'nun konu hakkında tespit ettiğimiz bazı görüşleri şöyledir:

- 1) İlkokulda ruh sevgisi ve ahlak ideali verilmediği gibi maddeci ve pozitivist terbiye verilmektedir (Topçu, 2014g:33). Oysa ilköğretimde tahsilden önce kendini ve hayâyı bilen, cesaretli, özverili, vatansever ve imanlı bir nesil yetiştirilmelidir (Topçu, 2015c:119). Ayrıca çocuğun her yaşına uygun ölçüde hem arkadaşlarına hem de başkalarına yardım etme görevi verilmelidir (Topçu, 2015c:120).
- 2) İlkokulda gaye kalbi temiz bir maya ile yoğurmak olmalıdır. Bu maya din sevgisi rehberliği esas alınarak, tarihi ve milli değerlerden oluşmalıdır. Bunun yanında çocuğa, aşk idealiyle birlikte bazı değerleri sunmak gerekir. Bu değerler de “hakikatlerin sevgisi, hayatın ve başkalarının sevgisi, kendi ruh hayatını samimiyetle ve dikkatle yaşamak sevgisidir” (Topçu, 2015c:109).
- 3) İlkokulun görevi, sadece iyi metotlarla öğretmek olmadığı gibi çocuğu bir bilgin adayı gibi ele almak da onun görevi değildir. İlkokulda, çocuk olgun ve ahlaklı bir insan adayı gibi ele alınmalıdır (Topçu, 2015c:120). Çünkü makineye şahsiyet verilmediğinden gayemiz şahsiyetli insanlar yetiştirmek olmalıdır. Bu konuda ilk ve asıl iş ilkokula düşmektedir. Çocuğu aşağılık, hoyratlık ve saldırganlık gibi duygulardan koruyacak olan ruhi bir telkin ilkokulda verilmelidir (Topçu, 2015c:121).
- 4) İlkokuldaki çocuğu şahsiyet sahibi olmaya hazırlarken ahlak eğitimine gerekli önem verilmelidir. Ahlak eğitiminin başında hürmet duygusu geldiği için çocuğa ilk bu duygu verilmelidir. Bunun için çocuğa ilk önce tarihin ve ecdattın büyüklükleri anlatılmalı ve onlara ibadet öğretilmelidir. Çünkü hürmet ibadetin temeli olduğu gibi hürmetsizlik hali de insanı saldırgan yapmaktadır (Topçu, 2015c:119).
- 5) Çocuğun hemcinslerine hürmet duyabilmesi için başka insanlara, fikirlere ve hislere, eşyaya hatta kâinata hürmet göstermelidir. Çünkü insanın fedakârlık

duygusunu taşıyabilmesi için önce hürmet ve merhamet duygularını taşıyabilmelidir (Topçu, 2015c:120).

- 6) Okul, bin yıllık geçmiş birikimi bir kenara atmış ve bilinçsiz bir şekilde iç gözlemi reddetmiştir. İlkokul ise çocuğun ince hayal gücüne nice sevgiler yerleştireceğine, menfaat, kibir, haset ve alkış zevki gibi olumsuz duyguları onun hayal dünyasına yerleştirmiştir. Böylece çocuk, olgun insan olma emelinden uzaklaştırılmıştır. İlkokul bir otomata dönüşmüştür (Topçu, 2014i:129). Bundan dolayı kurtuluşumuzun ilk emaresi ilkokulda başlayacak olan iç terbiyedir. İlkokulda, tabiat sadece gözlem yoluyla verilirse çocuğun gelişimi ilkel seviyede kalır. Bundan dolayı iç terbiyenin ilk ve çok önemli egzersizlerini hazırlayıcı bir ilkokul gereklidir. Ayrıca iç terbiye sadece ilkokulda değil basında, radyoda ve sahnede de olmalıdır (Topçu, 2015c:188).

2.3.6.2.Ortaöğretim

Nurettin Topçu, ezilmiş, sömürülmüş, dürüstlüğü kaybetmiş, faydacı ve söyleyecek bir sözü kalmamış bir toplumun insanını yeniden yetkin kılmayı hedeflemektedir (Tozlu, 2006:58). Topçu bu hedefi gerçekleştirmek için lise ve üniversite gençliğin yetiştirilmesini önemsemektedir. Bundan dolayı ortaöğretime dair özgün fikirler ortaya koymuştur.

Ortaöğretimde aklın terbiye edilmesinin amaçlanması gerektiğini belirten Topçu, ortaöğretimden şu gayeleri beklemektedir (Topçu, 2015c:127-128):

1. Ortaöğretim, her genci medenileştirmek için hayatın her alanında etkili olan bilgileri gence kazandırmalıdır. Bunun için ortaöğretimde genel kültür bilgisi verilmelidir.
2. Ortaöğretim, mezun olan gence her ilim çeşidinden tat aldırarak kendi yetenekleri doğrultusunda uzmanlaşacağı bir öğretime hazırlamalıdır.
3. Ortaöğretimin en önemli gayesi ise genç ruhun melekelerini sürekli olgunlaştırmasıdır. Bundan dolayı her ders, konuları itibariyle gencin ruhunda olgunlaştırmayı sağlamalıdır. Örneğin; tarih dersi bilginin yanında gence irade vasfını da vermelidir. Coğrafya vatan sevgisi verirken fizik kâinatın sevgisini vermelidir.

Kısacası, zekâyâ çok bilgi yüklemekten ziyade onu, ince ve keskin bir kılıç gibi yapmak ortaöğretimin işidir.

Medreseyi kaldırıp onun yerine taklit ettiğimiz Fransız ortaöğretimin başarılı olmadığını düşünen Topçu (2015:112), öğrencinin program derslerini kavrayamadığını ve bundan dolayı öğrencinin ezberciliğe başvurduğunu düşünmektedir. Ona göre, programdaki ders sayısı çoktur ve bu ders yükü öğrencinin anlayışını aşmaktadır. Bu da öğrenciyi bilgi hamalı haline getirmektedir. Topçu, öğrenciyi bu durumdan kurtarmak için ders sayısını azaltmak gerektiğini ifade etmektedir (Topçu, 2015c:128).

Eğitim sisteminin pragmatizm felsefesine feda edildiğini belirten Topçu, yüz üzerinde not verme sistemi başta olmak üzere birçok eğitim metodunda bu felsefenin var olduğunu düşünmektedir. Ona göre, psikoloji ve felsefe kitaplarındaki Batı'nın ağırlığı, Türk kültür ve zihniyetine zarar vermektedir. Bu durumun sebebini de yine öğretim programlarındaki pragmatizm felsefesine bağlamaktadır. Bu bakımdan Topçu'ya göre, yabancı okullar, fen liseleri ve öğretimin yabancı dille yapılması hem Türk milliyetçiliğini hem de Türk milletinin dehasını küçük düşürmektedir (Topçu, 2014g:237-238). Ayrıca Topçu, liselerde yabancı dilde öğretimin, Japonya hariç başka hiçbir medeni ülkede varlık göstermediğini belirterek tepki göstermektedir (Topçu, 2015c:188).

Topçu, yabancı dilde öğretim yapan okulları milletin bağrına saplanmış bir hançer olarak görmekte ve onların eğitim sistemi tarafından çoğaltıldığına inanmaktadır. Ona göre, zamanla bu tür okullar, millet okullarının yerine geçmektedir (Topçu, 2015c:165). O, bir yandan okulun özgürlüğünün feda edildiğini bir yandan da kapitülasyonların zehirli mirası olan bu yabancı okulların ülkemize zarar verdiğini düşünmektedir. Topçu, bu yetmezmiş gibi bütün liselerde yabancı dilde öğretimin yapılması yoluna gidildiğini aktarmaktadır (Topçu, 2015c:34). Liselerin yabancı dilde öğretim yapan okullara teslim edilmesine şiddetle karşı çıkan Topçu, bu durumu, millet ruhunu yıkmak isteyen içimizdeki yıkıcı iradenin gerçekleştirdiğini ileri sürmektedir. Ona göre, okulun millet ruhuyla olan bağın kesilmesi, şahsiyetli insanın yetişmesinden çok fabrikaya usta yetişmesi anlamına gelmektedir. Böylece idealsız, inançsız ve ruhsuz bir gençlik yetişmekte ve karakter

yerine hüner önem kazanmaktadır. İnkılap adı altında gerçekleşen bu durum nesilleri cehennem hayatına sürüklemektedir (Topçu, 2015c:144).

Eğitimi birçok farklı yönden ele alan Topçu, her binada ders okutulamayacağını belirtmektedir. Ona göre, bina ruhlara ilmin “hazır ol!” komutunu telkin etmelidir. Nasıl bir mabet ibadet için ruhları etkiliyorsa okul da öğrencileri böyle etkilemelidir. Ancak bu özelliklere sahip bir binada ders verilebilir. Topçu, medresenin kaldırılmasından sonra yapılan yeni okullar arasında ilkokul hariç orta, lise ve yükseköğretime ait binaların böyle bir özelliğe sahip olmadığını düşünmektedir (Topçu, 2015c:106).

Topçu, eğitim binaların mimari özelliklerini önemsemekle birlikte eğitim programların içeriklerine daha çok ehemmiyet vermektedir. Özellikle Cumhuriyet döneminde felsefenin, ruh meselesinin ve metafizik konularının eğitim programlarında çıkarılmasını birçok yazısında ele tirmi tir (Topçu, 2015c:43, 2014g:139, 2015c:150). Meselenin anlaşılması için Topçu’nun bu konudaki görüşlerini aktarmakta fayda vardır:

...Bütün bu olaylar karşısında insanı düşündürecek felsefe kültürü ise okullarda şöyle bir inkıl p geçirdi:  nce metafiziğin Allah bahsi lise programlarından çıkarıldı, sonra Allah’a götürülür diye ruh bahsi de atıldı. Daha sonra varlık üzerinde d   nd r ğ  için bütün metafizik bahisleri lise felsefe programlarından çıkarıldı. İnsanı tanıtan ahlak bahsi ise felsefe programlarının ufak bir köşesine sıkı tırıldı. İlk, orta ve yükseköğrenimde pozitivist görüşün hâkim olduğu otuz be  yılın sonunda lise programlarında yapılan yeni bir değişme ile psikoloji dersi, laboratuvar deneylerinden ibaret bir teknik bilgisi haline getirilerek ruh kültürü okuldan büsbütün kovuldu (Topçu, 2015c:43).

Topçu, ayrıca din ve müzik derslerinin kaldırılmasını, ahlak bilgisinin yerine “medeni bilgiler”in konulmasını, ahlak ve estetik derslerin kısaltılmasını, tarih dersinin eşya dersi gibi okutulmasını ve ruh ilimlerin üzerinde oynanılmasını kabul etmemektedir. Ona göre bu durum, ruh bilgisi konularını azaltmakta ve ders programını maddeci bir anlayışa götürmektedir. Yani eğitim programının yükü genel itibariyle cansız pozitif ilimleri ile matematikten oluştuğunu aktarmaktadır. Bu durumun sonucu olarak i  gözleme giden yollar tıkanmakta ve zihnin madde bilgisine bağımlılığı gerçekleşmektedir (Topçu, 2015c:92).

Programlardaki gelişen bu olumsuz durumdan dolayı Topçu, din ve ahlak dersleri üzerinde daha çok durmuştur. Bu konuda liselere din dersinin konulmasına

ne sevinmiş ne de üzölmüştür. Ona göre, din dersinin programa konulmasıyla hiçbir şey halledilmemektedir. Din dersinin etkili olabilmesi için bu dersin ilimle, metotla, sistemle ve felsefe dâhilinde verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Topçu, dinin her şeyden önce bir ideal olduğunu düşünmektedir. İdeali de hem zekânın hem de duygunun tam tatmin edilmesi şeklinde tanımlamaktadır. İdealleri; sanat, hakikat, ahlak ve din idealleri olarak gruplandıran Topçu, ideallerin ortak özelliklerini ise akla bağılı olmaları, menfaatsız olmasını ve sonsuzluğu hedeflemeleri olarak sıralamaktadır (Topçu, 2015c:140).

Topçu, dini kültürün belli bir derse hapsedilmemesi gerektiğini aksi takdirde onun hayattan kopuk ve hakikat değerlerinden ayrı düşeceğini ileri sürmektedir. Böyle bir durumda ise safsataların, vehimlerin, hurafelerin etkili olacağını ve ahlakın birkaç davranışla sınırlanacağını aktarmaktadır. Dinin bu hale gelmesini önlemek için dini kültürün temelini felsefe üzerine kurmak, onu sanatlarla işlemek ve tarih içindeki hayattan örnekler çıkarmak gerektiğini belirtmektedir (Topçu, 2015c:140-141).

Tarih dersinde İslam’a dair konuların hem medeniyet ve kültür unsurlarından uzak aktarıldığını hem de dar bir alana sığdırıldığını belirten Topçu (2015c:141), ortaokulda İslam tarihinin ayrıntılı, imani konularda ise temel bilgilerin verilmesini savunmaktadır. Lisede ise Kur’an’dan parçaların izah edilmesini ve İslam felsefesinin okutulmasını önermektedir (Topçu, 2015c:151). Bu konuyla alakalı olarak, orta kısmı olmayan, dört yıllık bir süresi olan ve lise statüsünde olan ‘İslam Enstitüleri’nin kurulmasının isabetli olacağını düşünmektedir. Topçu, bu enstitülerin ders programlarında dersleri, eşit olmak üzere, üç zümreye ayırmaktadır. Ona göre, ders saatlerin birinci kısmında, genel psikoloji, tasavvuf, din psikolojisi, felsefe, kelam ve sosyolojisi dersleri verilmeli; ikinci kısmında, tefsir, fıkıh, hukuk, metodoloji ve dinler tarihi okutulmalı ve üçüncü kısımda ise, Kur’an, Arapça ve en az bir Batı dili öğretilmelidir (Topçu, 2015c:178).

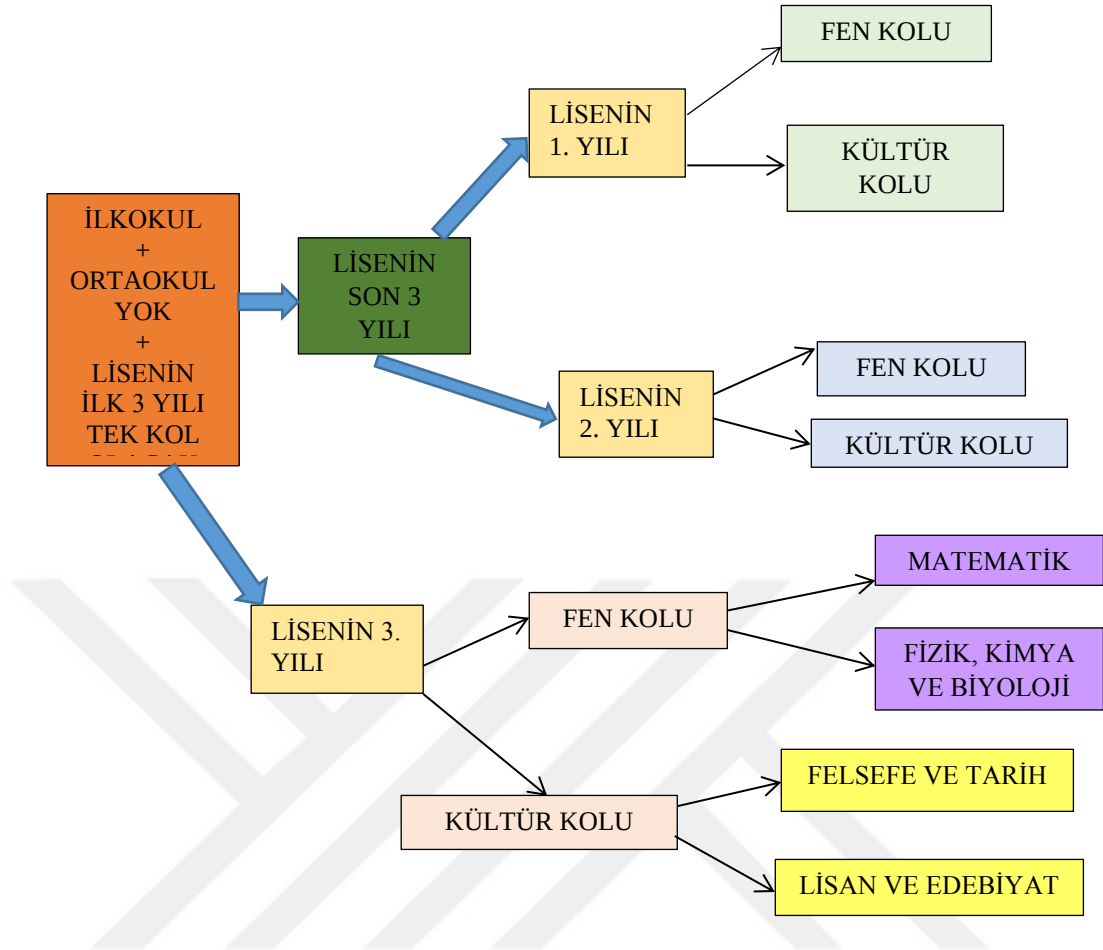
Topçu, dini kültürün ayrılmaz bir parçası olan ahlak dersinin ortaöğretimde okutulması gerektiğini savunmaktadır. O, ahlak bilgisini ‘hareketlerimizin ilmi’ olarak açıklamaktadır. Ona göre, ahlak dersi, lisenin bütün sınıflarında ve her sınıfın seviyesine göre eleştirel ve tartışmalı bir şekilde okutulmalıdır (Topçu, 2015c:136).

Ahlakımızın ayrılmaz bir yoldaşı olarak ekonomiyi gören Topçu (2015c:137), okutulan ahlak derslerin hem İslam'ın hem de Batı'nın düşünce hayatından beslenmesi gerektiğini düşünmektedir (Topçu, 2015c:190).

Her dersin aynı önemle okutulması ve her dersin birbirine yakın olması bazı derslerin gereksiz tekrarına neden olduğunu düşünen Topçu, bu durumun öğrenciyi ezberciliğe sevk ettiğini belirtmektedir. Bunun için Topçu, lisede sınıfların kollara ayrılmasını savunmaktadır. Topçu'ya göre bu uygulamada amaç uzmanlaşmaktan ziyade öğrencilerin zekâ ve ruh melekelerinin açılmasını sağlamaktır (Topçu, 2015c:129). Lisenin çok kollara ayrılması Türk gencin ahlaki gelişimini etkileyeceğini düşünen Topçu (2015c:190), bu amaçla, felsefi bir disiplin içinde liselerin son sınıflarında ahlak dersinin verilmesi gerektiğine inanmaktadır (Topçu, 2015c:150).

Ortaöğretimin yeniden tasarlanmasının bir ihtiyaç olduğunu belirten Topçu'ya göre, Şekil 1'de de görüldüğü gibi ortaöğretimin kollara ayrılması şöyle olmalıdır (2015c:123):

...Bizce tamamıyla fonksiyonsuz olan ortaokul kaldırılmalı; ilk üç senesi tek kol halinde, son üç senesi kollara ayrılarak okutulmalıdır. Lise tahsili yapmayacaklar için, köylerde, kasabalarda, iki veya üç senelik hayat veya iş mektepleri açılmalıdır. Bu mekteplerde, ziraat ve teknik öğretilmeli, aritmetik, tarih ve din dersleri okutulmalıdır. Liselerin bugünkü hali, yükseköğretime kabiliyetli elemanlar hazırlayıcı değildir. Ortaokulun derslerini genişleterek tekrarlayan lise sistemi değiştirilmeli; lisenin şimdiki ortaokulu karşılayacak ilk üç sınıfından sonra, üç senelik son kısmı şu şekilde kollara ayrılmalıdır: İlk iki sene fen ve kültür kollarına ayrılmalı, sonuncu yılda ise, bu kolların her birisi de ikiye bölünmelidir. Böylece, fen kolu matematik ve tabiiye bölümlerine, kültür kolu ise felsefe ve lisan bölümlerine ayrılmalıdır.

Şekil 1. Nurettin Topçu'ya Göre Ortaöğretimin Kollara Ayrılması

Öğrenmenin zekâya, yapmanın da ahlaka ait bir durum olduğunu belirten Topçu, liselerin ilk üç sınıfında hem müspet ilimlerin hem de ilim zihniyetinin verilmesini savunmaktadır. Matematiğin akli çözümlerle, tabiat derslerin gözlem ve deneyle, kültür derslerinin akli değer hükümleriyle okutulmasını vurgulayan Topçu (2015c:124), özellikle son sınıflardaki derslerin daha geniş ölçüde verilmesinden yanadır (Topçu, 2015c:126). Ona göre, kültür derslerine daha çok zaman ayrılmalıdır. Tabiat bilgileri olan fizik, kimya ve biyoloji derslerinde ise öğrenciyi uzmanlaştırmak amaçlanmalıdır (Topçu, 2015c:128-129).

Okulun, çocuğa her şeyi öğretmesine karşı çıkan Topçu, hem dünya tarihinin hem de dünya coğrafyasının birlikte aktarılmasını çocuğa yapılan bir eziyet olarak görmektedir (Topçu, 2015c:54). Tarihin hem kronolojik hem olay ezberciliği olarak hem de masalımsı bir tarzda aktarılmasını eleştiren Topçu, tarih dersinde büyük

ruhların, veli kulların ve medeniyet kurucuların anlatılacağı yerde kan dökücülerin anlatılmasını eleştirmektedir. Ona göre, aktarılan tarih, medeniyet tarihi değil de güçlerin ve akıtılan kanların tarihidir (Topçu, 2015c:125). Bu tarih anlayışına karşı Topçu, tarih aktarımında olaylar arasında bağlantı kurulması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, tarih nedensellik ilkesi çerçevesinde ve olayların yeniden yaşanılıyormuşçasına aktarılması gerektiğini düşünmektedir. Topçu'ya göre, tarih hocasının bunu başarabilmesi için sosyoloji ilmini öğrenmesi gerekmektedir. Topçu'nun önerdiği bir başka fikir de tarih kitaplarındaki gereksiz ayrıntı ve isimlerin çıkartılmasıdır. Ayrıca Topçu, tarih dersinin öğrenciyi hem düşündürmeli hem de onun muhakeme yeteneğini geliştirmelidir. Topçu'ya göre, önemli olan tarihi bilmek değil önemli olan tarih kültürüne sahip olmaktır (Topçu, 2015c:131-132).

Türk düşünce tarihinde bir felsefeci olarak zikredilen Topçu (İrğat, 2011: 33), felsefe grubu derslerinin ortaöğretiminde okutulmasıyla ilgili bazı fikirler ileri sürmüştür. Topçu'ya göre, davaların çare ve çözümü felsefede olduğu için bu dersin okutucuları, felsefi kültüre sahip, işin ehli kimseler olmalıdır (Topçu, 2015c:126). Topçu, felsefe derslerinin ihtiyacı olan zihni emek ve yeteneklere göre üç gruba ayırmaktadır (2015c:132-133) :

1. Sosyoloji, tarih dersi gibi sebeplerle açıklayıcı bir bilimdir Son sınıfta okutulması zorunlu değildir. Felsefe grubundan ayrılabilir. O, cemiyet hayatını çevirmekte olan bütün olayları eleştirerek tanıttığından, vatandaş için en lâzım derslerden birisidir.
2. Mantık, daha yüksek bir hazırlığa ihtiyaç gösterir. Bu ders okutulmadan evvelki sınıflarda bilimler hakkında talebeye oldukça bir genel kültür verilmiş olmalıdır.
3. Ruhbilim ve felsefe ise felsefe grubu derslerinin esaslı olanlarıdır.

Topçu'ya göre, hem psikolojinin hem de felsefenin hakkıyla anlaşılması için gençlerin, anadilinin inceliklerini ve kurallarını tam anlamıyla bilmesi gerekmektedir. Çünkü ona göre, düşünmek bir çeşit kendi içinde konuşmak olduğundan iyi konuşamayan genç aynı zamanda iyi düşüneyemeyecektir (Topçu, 2015c:133).

İlkokul, ortaokul ve lisede derslere başlamadan önce kısa bir süreliğine de olsa öğrencilere müziğin dinletilmesini isteyen Topçu (2015c:109), edebi kültür ve sanat zevkini aşlamak için lise sınıfların her birinde bir veya birkaç büyük sanatçının eserinin okutmak gerektiğini savunmaktadır. Topçu, Fuzuli'yi, Baki'yi, Hamid'i, Namık Kemal'i ve Akif'i bu sanatçılar arasında saymaktadır (Topçu, 2015c:125). Ayrıca Topçu'ya göre, edebi zevkini, sanat ruhunu ve ruh aşkını nesillere aşlamak

için edebiyat derslerinde estetik ve psikoloji verilmelidir. Kalıptan ruha ulaşmanın böyle olacağını belirtmektedir (Topçu, 2015c:131).

Eğitimde, baştan sona kadar ezberciliğe karşı olan Topçu, matematik dersinde öğretmenin formülleri ve teoremleri öğrencilere ezberletmesini, genç hayatların karatılması olarak görmektedir. Benzer bir görüşü fizik ve coğrafya dersleri için de belirten Topçu (2015c:134), jeoloji dersinin coğrafya dersine eklenmesi gerektiğini düşünmektedir (Topçu, 2015c:135). Topçu, her lise öğrencisinin yarım doktor kadar sağlık bilgisine sahip olması gerektiğini de ayrıca aktarmaktadır (Topçu, 2015c:136).

Kız çocukların eğitimine de önem veren Topçu, onlara iç hayat kültürünün verilmemesi halinde liseli veya üniversiteli genç kızların sokaklardaki kadınların davrandığı gibi davranacağını ileri sürmektedir (Topçu, 2015c:96). Topçu'ya göre, kız ve erkek terbiyesinin unsurlarını ayrı ayrı belirtmek gerektiğinden lisede kız ve erkek çocukların ayrı eğitilmesini savunmaktadır (Topçu, 2015c:190).

Topçu'nun eleştirdiği bir başka konu da ortaöğretimdeki sınav sistemidir. Topçu, ortaöğretimde adil olmayan bir sınav sisteminin mevcut olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2015c:102). Ona göre, sınavlar o dersi veren öğretmenin elinden alınıp başka bir heyete verilmelidir. Böyle yapılması halinde ortaöğretimin ciddileşeceğini ve öğretmenlerin kendini daha çok geliştireceğini düşünmektedir (Topçu, 2015c:135).

2.3.6.3. Yükseköğretim

Cumhuriyetle birlikte üniversitenin resmi olarak kurulması ilk defa 1933 yılında gerçekleşmiştir (Mutlu, 1997:67). Topçu, Türkiye'de üniversitenin gelişimiyle ilgili yakından ilgilenmiş ve eğitim sisteminin düze çıkmasını üniversitenin gelişimine bağlamıştır.

Üniversiteyi bir milletin kültür merkezi ve millet kültürünün kaynağı olarak gören Topçu, millet kültürünün üniversitede toplandığı, merkezileştiği ve işlendiğini belirtmektedir. O, üniversiteyi medeni bir toplumun beyni olarak kabul etmekle beraber onu belli bir alana hapsetmemektedir (Topçu, 2014g:63). Ona göre, üniversite bir köylünün evinde de açılabilir. Çünkü üniversite kendi doğal ilerleyişi ile birlikte kapsamını genişletmektedir (Topçu, 2014g:62).

Milli eğitim davasının kaynağı olarak üniversiteyi gören Topçu (2014i:84), üniversitenin millet eğitimi için temeller ortaya koymakta, öğretim programlarını yapmakta ve öğretmen yetiştirmektedir (Topçu, 2014g:64). Topçu'ya göre üniversite şu fonksiyonlara sahiptir:

- 1- Üniversite, devlete şuur veren bir organ, manevi alanda devletin müşaviridir (Topçu, 2014g:65).
- 2- Üniversite, hem millet vicdanının merkezi (Topçu, 2014g:65) hem de milli iradenin yapıcısıdır (Topçu, 2014g:319).
- 3- Üniversiteler içinde meydana geldikleri toplumun idealcileri, kültür merkezleri ve millet kültürünün kaynaklarıdır (Topçu, 2014i:74).

Üniversitenin, bu fonksiyonları yerine getirmediğini düşünen Topçu, bu durumu engelleyen hususları şöyle sıralamaktadır (Topçu, 2014i:83-84):

- 1- Üniversitede ilmi münakaşanın yeri yoktur.
- 2- Üniversiteye metot zihniyeti girmemiştir.
- 3- Üniversite, lise ve ortaokul için kaliteli öğretmen yetiştirememektedir.
- 4- Üniversite, milli kültürümüzü yaşatamamakta hatta gittikçe ondan uzaklaşmaktadır.

Millet hayatına önder olacak bir üniversiteye ihtiyaç duyulduğuna değinen Topçu, özgür düşünmeyi ilk prensip kabul eden ve şefkatli bir babanın otoritesine sahip olan bir üniversiteyi düşünmektedir (Topçu, 2014d:44, 2013c:145). Topçu, üniversitenin özerkliğine karşı çıkmakla birlikte milli kültüre, müziğe, mimariye, pedagojiye ve politikaya yön verecek sorumluluğa sahip bir üniversiteyi aramaktadır (Topçu, 2014i:64). Çünkü Topçu'ya göre "... ilim ve fikir meselelerinin hal edileceği yer üniversitelerdir" (Topçu, 2014b:232). Ancak var olan üniversitenin durumuyla ilgili Topçu'nun yaptığı bazı tespitleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Üniversite, siyaset yapmamalıdır (Topçu, 2014i:79).
- 2- Öğrencilerden alınan kayıt masrafları uçuk olmamalıdır (Topçu, 2014i:80).
- 3- Millet kültürünün kaynağı olan edebiyat fakültelerinde kültür birliği olmalıdır (Topçu, 2014i:80).
- 4- Edebiyat ve fen fakülteleri âlim ve öğretmen yetiştirme görevini yerine getirememektedir (Topçu, 2014i:80).

- 5- Üniversite fakültelerinin yaptığı neşriyatta ilmi hatalar bulunmaktadır (Topçu, 2014i:81).
- 6- Üniversitenin ortaöğretim için çıkardığı eserler ilmi değerden uzak ve hatalıdır (Topçu, 2014i:81).
- 7- Her fakültenin kütüphanelerinde yüzlerce doktora ve doçentlik tezinin olmasına rağmen neden ilim alanında durağanlık olduğu sorgulanmalıdır (Topçu, 2014i:81).
- 8- Üniversitede insan kişiliğine daha fazla önem verilmeli ve insanın saygıya layık olduğu fikri öğrencilere aşılmalıdır (Topçu, 2014i:81).
- 9- Ülkenin köylerine kadar etkisi olan üniversite, siyasi faaliyetlerden uzak durmalıdır. Milli hayat için zorunluluk arz eden inkılabın üniversite tarafında gerçekleştirilmesi için üniversiteye gereken önem verilmelidir (Topçu, 2014i:82).

Üniversitelerde ne Türklüğe ne de Avrupalılığa ait değerlerin barındığını düşünen Topçu, üniversitenin ilim aşkı yaratacak bir zihniyete sahip olmadığını belirtmektedir (Topçu, 2014ç:211). Üniversiteyi ruhsuz bir yamalı bohçaya benzeten Topçu, üniversitenin milli bir kültüre sahip olmadığını düşündüğü gibi öğretimin diğer bölümlerine karşı da alakasız olduğunu düşünmektedir (Topçu, 2014g:64-65). Ona göre, harf inkılabıyla birlikte üniversitenin yüzlerce yıllık milli kültürle olan bağı kesilmiş ve üniversite gençliği ortaokul gençliğinin seviyesine düşmüştür (Topçu, 2015c:32).

Topçu'nun eleştirdiği bir başka konu da üniversitenin kayda değer bir eser üretememesi ve yeni bir eser ortaya koymamasıdır (Topçu, 2015c:153). Ona göre üniversite mukaddesatımızla çarpışmaktadır (Topçu, 2014i:127). Özellikle hocaların ahlak ve iffete aykırı davranışları ile devlete ait mal ve mekânları kendi çıkarıları için kullanmaları, Topçu tarafından eleştiri konusu olmaktadır (Topçu, 2015c:163).

Topçu'nun üniversite bahsinde en çok eleştirdiği noktalardan bir başkası da üniversite hocalarının kitap ticaretini yapmasıdır. Topçu, millet üniversitesinin ileri basamaklarında olanların kitap ticaretini yapmaktan çekinmediğini (Topçu, 2014g:121) ve alım gücü olmayan köylüye kitap satarak onu sömürdüğünü belirtmektedir (Topçu, 2014g:189). Yüzlerce hatta binlerce kitabın neşredilmesine

rağmen bir nesle ilim ve felsefenin aşkını verecek bir kitabın çıkmadığını aktaran Topçu, hocaların ders kitaplarını satmalarını üniversitenin düştüğü durumu gözler önüne serdiğini düşünmektedir (Topçu, 2014g:320). Topçu'ya göre, Türkçe'ye yapılan zayıf tercümelerin çok satılması da üniversitenin ne kadar kof bir bünyeye sahip olduğunu göstermektedir (Topçu, 2015c:154). Ayrıca Topçu, daha önce yazılan eserlerin dolaplara gömülmesini ve onların yerine kabul edilmiş yeni tezlerin yüksek fiyatlarla satılmasını üniversitenin bütçesine bir yük olarak görmektedir (Topçu, 2015c:155). Üniversitelerde yeterli imkânların olmadığından şikâyetçi olanlar yüksek bir ücretle ders vermesi (Topçu, 2015c:160) ve üniversitenin ileri gelenlerin ölçsüz miktarda kitap ticareti yapması (Topçu, 2015c:183) Topçu'ya göre hem ilmi hem de ahlaki bir sorundur.

Vitrinlerde ciddiyetsiz ve tercüme eserlerin yer aldığını aktaran Topçu (2014i:87), üniversitenin Batı'dan nakil ve tercümeler yapmaktan daha ileriye gidemediğini, yabancı okulların milli kültüre zarar verdiğini ve özel okulların yükseköğretimde yaygınlaşmasıyla birlikte ilim ve irfanın bir ticaret malzemesi haline geldiğini düşünmektedir (Topçu, 2014g:217).

Ahlaki kültürünün yerini fen ve tekniğin doldurduğu üniversitede (Topçu, 2015c:32) ne bilimin ne de ahlak idealinin yaratılamadığına dikkat çeken Topçu, milletin üniversiteye ve aydınlara olan bağlılığının zedelendiğini düşünmektedir (Topçu, 2014g:322). Topçu'ya göre, başta gençlik, kadın, adalet vb. birçok sosyal mesele çözüm beklerken üniversitenin oldukça pasif davrandığını (Topçu, 2015c:159) ve ahlaki deformasyon karşısında kesin bir hareketsizliğe büründüğünü belirtmektedir (Topçu, 2014g:125).

Üniversitenin, fikir ve irfan kaynağı olması gerekirken (Topçu, 2014g:322) ya devlete karşı ya da kendi içinde daima siyaset yapmasını eleştiren Topçu, üniversitenin özerk olmasıyla birlikte millete hesap vermemeyi garantilediğini düşünmektedir (Topçu, 2014g:125, 2015c:187).

Üniversitenin özerkliğini bir derebeylik hâkimiyetine benzeten Topçu, (2014g:217, 2015c:155) üniversitenin ilim ve fazilet mabedinden uzaklaşarak ülke için milli musibet kaynağına dönüştüğünü belirtmektedir. Bundan dolayı millet üniversitesinin, özerk üniversiteyi ortadan kaldırmasını hem zaruri hem de

milliyetçiliğin gereği olarak görmektedir (Topçu, 2015c:164, 2014b:153). Ona göre, mevcut üniversiteler bertaraf edilerek onların yerine milli iradenin başta olduğu yeni üniversitelerin kurulmasıdır (Topçu, 2015c:156, 2014g:141, 2015c:162).

Halkla hem kader hem de hikmet birlikteliğini sağlayan bir millet sahnesine ve bir millet üniversitesine ihtiyaç olduğunu belirten Topçu, millet sahnesinin ve millet üniversitesinin toplumu ahlaki yönde geliştireceğine inanmaktadır (Topçu, 2014g:126; 2015c:188-189). Topçu'ya göre, fikri, davası, vicdanı olmayan ve yabancı ideolojilerin barınağı olan üniversitenin yerine millet üniversitesi kurulmalıdır (Topçu, 2014g:182). Milli eğitime yön verecek olan millet üniversiteleri, devletle birlikte hareket etmelidir. Topçu'ya göre, milli eğitimden bahsedebilmek için millet üniversitesinin, millet çocuklarının elinde olmalıdır (Topçu, 2015c:114). Topçu'ya göre millet üniversitesi bu hal üzerinde olursa, öğretim metotları, ders programları ve eğitim amaçları belirlenebilecektir. Böylelikle bizde rönesans gerçekleşecektir (Topçu, 2014i:65).

Üniversiteleri bulundukları şehirlerden ayrı düşünmemek gerektiğini bildiren Topçu, böyle bir üniversitenin kuruluşunu şehirdeki birkaç kişinin bir araya gelip kültür hareketini ve ilim zihniyetini başlatmasıyla mümkün olacağını düşünmektedir. Bunun yanında Topçu, bir toplumun kâinat görüşü olarak gördüğü felsefeyi üniversitenin kurulmasında asıl etken olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014g:61-62). Topçu, bu bakımdan millet çocuklarına değerlerin koruyucu ruhunu veren ilk ışık olarak Fatih külliyesini görmektedir (Topçu, 2014d:34).

Üniversiteye giriş sınavına karşı çıkan Topçu, bunu her şeyden önce ortaokulun inkârı olarak görmektedir. Ayrıca, kayıt parasını bulamayan gencin istediği mesleği seçemediğini aktaran Topçu, bunun hem demokrasiyle ifade edilmeyecek bir haksızlık olduğunu hem de öğrenci kişiliğine önem verilmediğinin bir kanıtı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bu durum öğrencilerin kendi yetenekleri dışındaki mesleklere yönelmesine neden olduğu için pedagojik olarak kabul edilmeyeceğine inanmaktadır (Topçu, 2015c:155-156).

Topçu, din ve üniversite ilişkisine dair bazı fikirler ortaya koymuştur. Ona göre, din meselesini hem fikri hem de felsefi açıdan ele almayan üniversitenin, kendisine güvenen millete ihanet ettiğini düşünmektedir (Topçu, 2014a:84). Ona

göre, din terbiyesi şahsiyet, hayâ, merhamet ve hürmet terbiyesidir (Topçu, 2014a:84-86). Topçu, din terbiyesini, farklı ilmi alanlara sahip ve irfan ile ilgili konularda uzman olan kişiler tarafından gerçekleştirilmedi. Ancak Topçu, böyle bir zümreyi yetiştirecek bir üniversiteye ihtiyaç olduğunu aktarmaktadır. Bu anlayışa sahip bir üniversite olursa iman birliğini sağlayacak gençlerin yetişeceğine inanmaktadır (Topçu, 2014i:64).

Üniversitelerimiz ne Batı'nın ilim zihniyetini aldığını ne de insana verilen değer ve hürmete dayanan bir nizamı kurabildiğini anlatan Topçu, sanat anlayışımıza bir aşk idealizmini katamadığımızı belirtmektedir (Topçu, 2014b:220). Topçu, ilmin üniversiteye esir edilememesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, ilim “benliğimizi idare edecek cevherdir” (Topçu, 2014i:35). İlim kültürü bütün millet olarak kanıksamak gerektiğini vurgulayan Topçu (2014i:44), üniversite binası ne kadar mükemmel olursa olsun ilim kültürü içselleştirilmedikçe onu dışarıdan almanın mümkün olmayacağını ifade etmektedir (Topçu, 2014i:35).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Bu çalışmada birinci bölümü saymazsak şimdiye kadar Nurettin Topçu ve onun eğitime dair görüşleri ele alındı. Bu bölümde ise çalışmanın ana birleşenlerinden sosyal bilgilerin ne olduğu, sosyal bilgilerin sosyal bilimlerle olan ilişkisi, sosyal bilgilerin dünyada ve Türkiye’deki gelişimi ayrıca sosyal bilgiler ders kitapları ele alınıp incelenecektir.

3.1.Sosyal Bilgilerin Tanımı

İnsanı tanımlamak ne kadar zor ve karmaşık ise sosyal bilgileri tanımlamak da o kadar zor ve karmaşıktır. Bu durum sosyal bilgilerin insanı ve onun yaşamını konu edinmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, çok disiplinli bir yapıya sahip olan sosyal bilgileri tanımlamak herhangi bir disiplini tanımlamaktan daha güçtür. Sosyal bilgilerle ilgilenen herkesin farklı tanımlama yapması bunun bir göstergesidir. Şimdi literatürde yer alan belli başlı sosyal bilgiler tanımlarına bakalım.

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1916 yılında ilk kez bir ders olarak okutulan sosyal bilgilerin (Tay, 2013:13) genel itibariyle üzerinde anlaşılmaya varılan tanımı 1970 yılında Shermis ve Barth tarafından yapılmıştır. Ancak Soğuk Savaş’ın bitmesine kadar bu alana yeni ve farklı tanımlar eklenmiştir (Kılıçoğlu, 2014:4). Shermis ve Barth göre sosyal bilgilerin tanımı şöyledir:

Sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitiminde öğretim amacı için sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin bir birleşimidir. Sosyal bilgiler; birleştirilmiş bir akım olarak sosyal bilimlere yönelik bilgilerin ve beşeri bilimlere yönelik anlayışların üzerinde durmayı bilinçli olarak amaçlayan tek alan olduğundan “bütünleşme”yi vurguluyoruz. Sosyal bilgiler, öğretmenlerin oryantasyonu, bakış açısını, amacı ve metodundaki farklılıklara rağmen, demokraside evrensel vatandaşlığın hazırlığı biçimde algılandığı için “vatandaşlığa” vurgu yapıyoruz. (Barr, Barth ve Shermis, 2013:16)

Bu tanımda hem vatandaşlık eğitimine hem de sosyal bilgiler ile sosyal bilimlerin bütünleşmesine vurgu yapılmıştır. Bu tanımın yazarları, sosyal bilgileri, “vatandaşlık aktarımı”, “sosyal bilim olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı araştırma” olmak üzere üç geleneğe ayırmışlardır (Barr, Barth ve Shermis, 2013:16-17).

Sosyal bilgilerin anavatanı olan Amerika’da sosyal bilgilere dair tüm gelişmelerin takip edildiği ve sosyal bilgilerle ilgili çalışma yapacakların göz ardı edemeyeceği Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin (NCSS) yaptığı tanım ise şöyledir:

Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerin alınarak sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı oluşturulmasını hedefler. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (Akt: Safran, 2008:5)

Sosyal bilgiler, John Dewey’e göre, “sosyal olan şeylerin çalışması” (Tay, 2013:6); Sönmez (2005:455) ise, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” şeklinde tanımlanmaktadır. Doğanay göre ise sosyal bilgileri şöyle tanımlamak mümkündür:

Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı (Akt: Tay, 2013:5).

Ülkemizde en kapsamlı tanımı yapan Milli Eğitim Bakanlığı’na göre sosyal bilgiler, bireyin kendini gerçekleştirmesi için vatandaşlığı ve sosyal bilimleri yansıtan, öğrenme alanlarını bir ünite veya tema altında birleştiren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle olan etkileşimini farklı zaman açılarından inceleyen ve toplu öğretime uygun şekilde hazırlanan bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005:51).

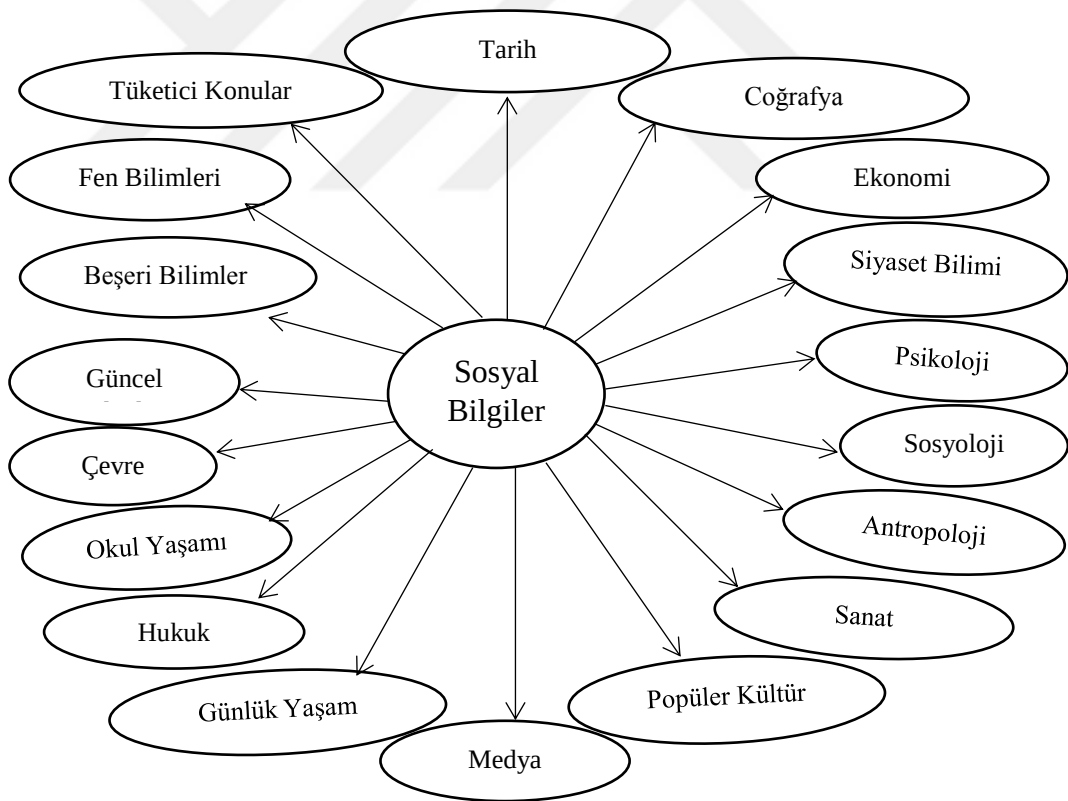
3.2. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler

Sosyal bilimler, toplumları ilmi olarak inceleyen disiplinlerden oluşan ve topluluk içindeki insanın çevresiyle olan faaliyetidir. Gulbenikan Komisyonu’na göre, sosyal bilimler tabiri her ne kadar on dokuzuncu yüzyılda kullanılmaya başlanılmışsa da aslında sosyal bilimler 1850 ve 1945 yılları arasında, bu alandaki alt disiplinlerin netleşmesiyle birlikte olarak ortaya çıkmıştır (Akt: Tay, 2014:3).

Sosyal bilimler, hem günümüzde hem de geçmişte sosyal hayatın içinde insanın insanla, çevresiyle ve müesseselerle olan ilişkilerini inceleyen bilimlerdir (Kılıçoğlu, 2014:9). Bunun yanında sosyal bilimleri, fen, matematik ve güzel sanatların dışında, konusu insan ve insanın oluşturduğu olgular olan beşeri bilimler

diye tanımlamak da mümkündür. Sosyal bilimlerin içindeki bazı disiplinler şunlardır; antropoloji, iletişim bilimleri, ekonomi, eğitim, coğrafya, tarih, uluslararası ilişkiler, dil bilimi, din bilimleri, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, müzikoloji, hukuk ve suç bilimi (Safran, 2008:3).

Sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasında kesin çizgilerle ayrılmayacak kadar sıkı bir ilişki vardır. Sosyal bilgiler öğretiminin planlanması, amaçları, sosyal bilgilerde konu edinilen sözcükler, kavramlar, genellemeler, kullanılan araştırma süreçleri ve çalışma becerileri için kaynak bilgiler hep sosyal bilimlerden faydalanılarak oluşturulmaktadır (Kılıçoğlu, 2014:9-10). Ayrıca Şekil 2’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler programının içeriği, tarih, coğrafya, sosyoloji, felsefe, psikoloji, antropoloji, hukuk, ekonomi vb. birçok sosyal bilimin bünyesindeki disiplinlerden yararlanılarak oluşturulmaktadır. Şimdi sosyal bilgilerdeki belli başlı disiplinleri inceleyelim.

Şekil 2. Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Bilgi Kaynakları (Mortorella, 1998’den uyarlayan Doğanay, 2002).

3.2.1.Tarih

Toplumdaki hayatın hafızası olan tarih, sınırları belirlenmiş bir çalışma sahasına hapsedilmeyecek kadar geniş bir içeriğe sahiptir. Buna rağmen tarihi, geçmişte yaşanmış olayların; yeri, zamanı ve kişileri gösterip bunları kaynaklara dayandırılan ve bu olayları neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlayabiliriz (Kılıçoğlu, 2014:11). Bunun yanında kısa bir tanım yapmak gerekirse; “insanın, geçmişiyle kurduğu ilişki” olarak ifade etmek de mümkündür (Safran: 2014:21).

Sosyal bilgiler kapsamında olmazsa olmaz disiplinlerin başından gelen “tarih”, toplumla alakalı olan her konuda karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler dersinin en hacimli konuları tarih disiplinine aittir. Çünkü tarihin görevi, toplumların geçmişten gelen bilgi birikimini hafızasına alarak toplumların geleceklerine yön vermek ve onları bilinçlendirmektir (Turan ve Ulusoy, 2013:148-149). Tarih, geçmiş-bugün-gelecek arasındaki bağlantı çizgisini sağlamaya yardımcı olmaktadır. Yani geçmişi öğretmekle bugünü anlamamıza yardımcı olurken aynı zamanda bugünden yarına uzayan ışığın kaynağı da tarih olmaktadır (Doğanay, 2002:31).

3.2.2.Coğrafya

Sosyal bilgilerin oluşumunda faydalanılan bir başka disiplin ise coğrafyadır. Coğrafya terimi, sözlükte “bütün çeşitleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunları açıklayan bilim” (İzbırak, 1986:61) olarak ifade edilmektedir. Coğrafyanın genel itibarıyla ele aldığı konular; bir bütün olarak yer küreyi tanımak, yeryüzü şekilleri, havaküre, suküre, bitkiler, hayvanlar, insan ve insanın eserleridir.

İçinde yaşadığımız gezegeni anlamak ve yaşayabilmek için coğrafya bir rehber görevini görmektedir. Bu konuda, coğrafya hayatımızda diğer bilimlerden daha çok yönlendirici olmaktadır. Yaşanılan yerin sevilmesi, yönetilmesi, savunulması vb. her türlü şartlarda iyi bir coğrafya eğitimi ihtiyacı duyulmaktadır. Bundan dolayı, ilköğretimden itibaren coğrafya eğitimi hem önem taşımakta hem de herkes için bir nevi ihtiyaç olmaktadır (Meydan, 2013:164).

3.2.3.Sosyoloji

Sosyoloji, arkadaşlığa, dostluğa ait olan kural anlamına gelen Latince kökenli bir kelime olan “socius” ve Yunanca mantık demek olan “logy” kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuş bir terimdir. Biraz daha açıklayacak olursak sosyoloji, “toplumsal yapıların kuruluşunu, değişimini belirleyen kuralları ve ilkeleri tespit eder, farklı toplumsal yapıların yapısını belirleyen yasaları birbiriyle karşılaştırmaktır” (Duran, 2013:177).

Sosyal bilgiler dersi ile sosyoloji bilimi iç içe geçmiş bir durumdadır. Sosyal bilgiler dersini meydan getiren kavramların, içeriğin ve ünite başlıklarının oluşturulması noktasında sosyolojiden yararlanılmaktadır. Ancak sosyal bilgiler bir ders olduğundan herhangi bir bilim grubun alt dalı değildir. Çünkü sosyal bilgiler, gündelik yaşam pratikleriyle içeriği oluşturulan, konuları hem tanımlayıcı hem de emredici olan ve davranış değişikliğini hedefleyen bir derstir (Duran, 2013:180). Bunun yanında sosyal bilgiler ders programı, sosyolojik kavram ve tekniklerini fazlasıyla içerdiğinden bu dersin eğitimcisi, sosyolojiyi en az bir uzman kadar bilmelidir.

3.2.4.Felsefe

Felsefeyi tanımlamak herhangi bir disiplini tanımlamaktan daha güçtür. Buna rağmen felsefeyi, “tabiat hakkında toplu bir görüşün araştırılması, bütüncül bir anlatım denemesi olup; ilimlerin özeti ve ilimlerin tamamlanması yahut genel bir ilim” (Ayhan, 2011:134) şeklinde tanımlamak mümkündür.

Felsefe, hem sosyal bilgiler dersine katkı sağlamakta hem de bir ülkenin veya bir toplumun eğitim sistemini ve eğitim politikasını etkilemektedir. Ülkemizde 1924 yılından en son yapılan program değişikliğine (2005) kadar tüm ilkokulların sosyal bilgiler ders programlarında ilerlemeci felsefenin etkili olması bu duruma örnek gösterilebilir (Keskin, 2013:66-65).

3.2.5.Psikoloji

İnsan davranışını anlamamıza yardımcı olan psikoloji, “insanların ve hayvanların davranışlarını ve insanların ruh yapısını inceleyen bir bilim dalı” (Güney, 2009:7) olarak tanımlanmaktadır.

İnsan hayatının neredeyse bütünüyle ilgili olan psikoloji, sosyal bilgiler dersiyile de ilgilidir. Bu ilgi, sosyal bilgiler dersinde düşünme becerilerin öğretilmesinde ve bireysel vasıfların kazandırılmasında daha belirgin olmaktadır (Kaya, 2013:194).

3.2.6.Antropoloji

Antropolojinin konusunu, insanın geçmişten günümüze kadar meydana getirdiği kültür oluşturmaktadır. Maxim'e göre antropoloji, iskelet kalıntısından fosillere, aletlerden heykellere kadar eski insana ait kültürden kalan her şeyin incelenmesine dayalı yapılan bilimsel çalışmadır (Akt: Kılıçoğlu, 2014:10).

Sosyal bilgiler programında antropolojiye ait birçok kavram vardır. Bu kavramların en başında kültür kavramı gelmektedir. Nesillerin diğer kültürler hakkında bilgilenmesi ve dış dünyaya kayıtsız kalmaması için antropolojiye ihtiyaç vardır.

3.2.7.Ekonomi

İnsanların istek ve ihtiyaçlarını yerine getirmek için kaynakları dengeli bir şekilde harcamak amacıyla birey ve grupların alması gereken kararlarla ilgili olan ekonomi, üretime, tüketime ve dağıtıma ait sorunlarla ilgilenmektedir (Doğanay, 202:33).

Öğrencilerin ekonomik kararlarla karşılaşmaları, tasarruflu tüketiciler olmaları ve gerekli bilgi ve beceriye sahip olmaları sosyal bilgiler dersinin amaçları arasındadır. Bu bakımdan, ekonomiye dair kavram, beceri ve değerlerin öğretilmesinde sosyal bilgiler dersin katkısı bulunmaktadır (Akhan, 2013:402).

3.2.8.Hukuk

Sosyal bilimlerin bir başka disiplini olan hukuk bilimi Adal'a göre, "insan varlığını ve insan topluluğunu düzenleyen ve devlet yaptırımını ile kuvvetlendirilmiş bulunan kural, norm, emir ve yasaklardan oluşan kaidelerin bir bütünüdür" (Akt: Yazıcı ve Erdilmen, 2013:283).

Yaşadığı topluma uyum sağlayan bireyleri yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler dersi, bu amacını gerçekleştirmek için hukuk bilimine ait terim, kavram ve bilgilerinden faydalanmaktadır (Yazıcı ve Erdilmen, 2013:274).

3.3.Dünya’da Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi

Sosyal bilgilerin merkezinde insan vardır. Bundan dolayı sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimini, insanın tarihi kadar eskiye götürmek mümkündür. Sosyal bilgileri içeren konular ilk çağlardan itibaren Batı medeniyetlerin okullarında okutulmuştur (Kılıçoğlu, 2014:7).

Sosyal bilgiler dersi, ilk ve ortaokullarda bir ders olarak okutulması ilk kez Fransız düşünür Condercet tarafından savunulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde 1892 yılında toplanan Ulusal Eğitim Konseyi, ülkede ulusal bir bilinç oluşturmak için sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir. Bu dersin programına tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konulmuştur. Toplumun ihtiyacına göre yeniden yapılandırılmış olan sosyal bilgiler, 1916 yılından itibaren bir ders olarak okutulmaya başlanılmıştır (Sönmez, 2005:459). Bu düzenlemenin amacı, 1800’lü yılların sonu ile 20. asrın başlarında ABD’de meydana gelen sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümün ortaya çıkarmış olduğu sorunlara çözüm bulmak ve toplumda ulusal bir anlayış birlikteliğini geliştirmek olmuştur (Safran, 2008:11).

Sosyal bilgilerde tarih ve coğrafya dersleri ağırlıklarını 1960’lı yıllara kadar sürdürmüştür. Ancak 1960-1970 yılları arasında “Yeni Sosyal Bilgiler” adıyla bazı reformlar yapılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının etkisi büyük olmuştur. Bruner, bu kuramıyla sosyal bilgiler konularını sosyal bilimlerden disiplinler arası bir yaklaşım ile ortaya koymuştur. Böylece sosyal bilgilerin öğretiminde tümdengelim ve anlatım yöntemlerinin yerine daha çok tümevarım ve araştırma yöntemleri yer almıştır (Tay, 2013:13). Böylece sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilgileri yerine sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji ağırlıklı olarak yer almaya başlamıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde ise bu yaklaşım terk edilerek geleneksel yaklaşıma dönmüştür (Kılıçoğlu, 2014:8). 1994 yılında ABD’nin Ulusal Eğitim Konseyi, bundan sonra yapılacak programlara temel olacak tematik standartlar belirlemiştir (Safran, 2008:12).

Sosyal bilgiler ABD, Türkiye, Japonya, Güney Kore, Kanada ve Avustralya’da bir ders olarak okutulmaktadır. Ancak bazı ülkelerde ise tarih, coğrafya ve vatandaşlık şeklinde tek disiplinli olarak okutulmaktadır.

3.4.Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminin Gelişimi

Devletler istedikleri vatandaş tipini yetiştirmek amacıyla sosyal bilgiler dersini yönetim anlayışına uygun olarak düzenlemektedirler. Sosyal bilgiler, bireyleri içinde bulundukları toplumun değer ve kurallarına göre şekillenmesinde etkilidir (Safran, 2008:12).

Sosyal bilgilerin yukarıdaki özelliği dikkate alındığında Türkiye’deki sosyal bilgilerin köklerini İslamiyet’ten önceki toplumsal yaşama kadar götürmek mümkün olmaktadır. İslamiyet’ten önceki yaşamda kurallar, gelenekler ve görenekler; İslamiyet ile birlikte dini esaslar; Osmanlı Devleti’nde ise hem toplumsal değerler hem de dini inançlar bireyin yetiştirilmesinde etkili olmuştur. Cumhuriyet döneminde, 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993, 1995 ve 1998 yıllarında yapılan eğitim programlarındaki değişikliklerle de devletin istediği vatandaş tipinin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Örneğin, 1926 programında ilkokulun öncelikli amacı, genç neslin çevresine aktif uyumlu iyi vatandaşlar yetiştirmek olmuştur (Safran, 2008:13; Sönmez, 2005:459).

Cumhuriyet döneminden önceki adı Malumat-ı Medeniye olan ders, daha sonra Malumat-ı Vataniye olarak düzenlenmiştir. 1926 programında ise Malumat-ı Vataniye dersinin adı Yurt Bilgisi olarak değiştirilmiştir. Bunun yanında, tarih ve coğrafya dersleri de Cumhuriyet döneminde okutulmuştur. 1926 ilkokul programında “milli vatandaş” yetiştirmeye ağırlık verilmiştir. 1962 yılına gelindiğinde ise sosyal bilgiler dersi “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla okutulmaktaydı. Ancak bu düzenleme 1968 yılındaki ilkokul programıyla son bulmuş ve “Sosyal Bilgiler” adıyla tek ders olarak okutulmaya başlanılmıştır (Deveci, 2013:28-29).

1974 yılındaki 9. Milli Eğitim Şurası’nda alınan kararla sosyal bilgiler dersi ortaokullarda okutulmaya başlanılmıştır. Böylece sosyal bilgiler dersi 1968’den itibaren ilkokullarda, 1974 yılından itibaren de ortaokullarda bir ders olarak okutulmuştur. 1985 yılında sosyal bilgiler dersi ilköğretimin ikinci kademesinde Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak ayrı dersler halinde verilmeye başlanılmıştır. 1997-1998 yıllarında ise bu duruma son verilmiş olup 4, 5, 6 ve 7.sınıflarda sosyal bilgiler dersi tekrar tek ders halinde okutulmuştur. 2005

yılında ilköğretim programında yapılan değişikliklerle sosyal bilgiler günümüzde 4, 5, 6 ve 7.sınıflarda bir ders olarak verilmeye devam etmektedir (Safran, 2008:14).

3.5.Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Günümüze kadar en çok ihtiyaç duyulan eğitim ve öğretim aracı olan ders kitapları, değişen müfredata, hızla gelişen teknolojiye ve değişen içeriğe rağmen öğrenci ve öğretmen için elzemliğini sürdürmektedir. Çünkü iyi bir ders kitabı, eğitim ve öğretim amaçlarına daha kısa bir yoldan ve daha kısa bir zamanda ulaşmasını etkilemektedir (Ulusoy, 2008:192-193). Bunun yanında sosyal bilim temelli ders kitaplarının hem bireysel hem de toplumsal bilinci belirlemesi ve yönlendirmesi amacıyla diğer ders kitaplarına göre daha çok ön planda durmaktadır (Kabapınar, 202:318). Örneğin, 1924 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nu öven ders kitapları, yapılan program değişikliğiyle kaldırılmış onların yerine cumhuriyetin ideolojisinin esaslarını aşıl原因an ders kitapları okutulmaya başlanılmıştır (Başgöz, 1995:107).

Endüstri çağının getirmiş olduğu hızlı değişim, toplumu her yönden etkilemektedir. Şüphesiz bu durum eğitim sistemlerini etkilediği gibi klasik eğitim araçları olan sınıfı, sırayı, yazı tahtasını, laboratuvar donanımını, zamanı, okulu, müfredatı, sınavı ve ders kitaplarını da etkilemektedir. Böylece, öğretmen ve öğrenci rolleri değişmekte, klasik eğitim araçlarına olan bağımlılık azalmakta ve eğitim ortamı ile çalışma ortamının farklılığı ortadan kalkmaktadır. Hatta eğitim teknolojileri sayesinde bilgilerin arşivlenerek her zaman ulaşılabilir olması, klasik eğitim sistemindeki ders kitaplarının içeriklerine olan ihtiyacı en aza indirmektedir (Duran, 2008:7-8). Ayrıca sosyal bilgiler dersinde öğrencinin dikkatini çeken, öğrencinin derse aktif katılımını sağlayan, görselliği ön plana çıkaran ve teknoloji ile bütünleşmiş olan bilgi sistemlerine gittikçe daha çok ihtiyaç duyulmaktadır (Şimşek, 2008:193). Ancak eğitim teknolojilerinin bu kadar hızlı yayılmasına ve eğitim araçlarındaki bu değişime rağmen ülkemizde klasik eğitim aracı olan ders kitaplarına bağımlılık büyük oranda varlığını sürdürmektedir. Çünkü ders kitapları “bir ders içinde kullanılan ve o dersin süreç içinde gelişmesine, bilgi ve uygulamaya, yaşama dönük açılım ve yayılım kazanmasında rol oynamaktadır” (Oruç, 2014:268).

Günümüz Türkiye’sinde okutulan ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu’nun belirlediği kriterler çerçevesinde hazırlanmaktadır. Bu kriterler sadece klasik ders

kitaplarını kapsamamakta aynı zamanda yaygınlaşan z- kitap³larını da kapsamaktadır. Bu kriterler şöyledir (MEB, 2012):

- (1) Ders kitapları;
 - a) Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
 - b) Bilimsel hata içermez.
 - c) Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.
 - ç) Reklam niteliğinde ögeler içermez.
 - d) Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
 - e) Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır.
- (2) z-Kitaplar, ders kitaplarının niteliklerine ilave olarak;
 - a) Kazanımları destekleyici nitelikte hazırlanır.
 - b) Temel tasarım ilkelerine uygun olarak hazırlanır.
 - c) Hangi kazanımı desteklediği ve teknik özellikleri gibi tanımlayıcı bilgileri uygun olarak etiketlenir.
 - ç) Sesli içeriklerde ses net ve anlaşılır olur.
 - d) Zenginleştirme içeriklerinde yer alan ses, grafik, video, animasyon, simülasyon, etkileşimli oyun gibi unsurlarda, süre kazanımın gerektirdiği etkinlik veya işlenişe uygun olarak sınırlandırılır.
 - e) Zenginleştirme içeriklerinde, elektronik materyallere atıf veya telif hakları ile ilgili bilgilendirme zorunlulukları dışında reklam amaçlı ögeler kullanılmaz.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının birinci dereceden kaynağını oluşturan sosyal bilgiler programı 2005 yılında yapılan değişiklikle bilginin değerini ve bireyin deneyimini daha çok önemsemeye başlamıştır. Böylece öğrenci merkezli olan program, hem yaşama etkin katılan bireyleri hem de doğru karar vermesini bilen öğrencileri yetiştirecek bir anlayış geliştirmiştir. Program, bireyin kendisinin farkına varmasını ve çevresiyle etkileşime girmesini sağlayacak donanımları kazandırmayı hedeflemektedir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için, vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler olmak üzere kabul görmüş üç sosyal bilgiler geleneğini önemsemektedir (MEB, 2005).

Bütün ders kitapları ilgili eğitim programı doğrultusunda hazırlandığı için programın özelliklerini taşımaktadır. Bu bakımdan, programın temel öğeleri olan beceriler, kavramlar ve değerler ders kitaplarına yansıdığı ve öğrencilere kazandırıldığı ölçüde program başarılı sayılmaktadır. Şimdi sosyal bilgiler programının temel öğelerinden beceriler, kavramlar ve değerleri genel itibarıyla ele alalım.

³ MEB, z- kitabını, “Video, resim, ses, internet bağlantısı ve kullanıcı araçları gibi çoklu ortam öğeleri ile zenginleştirilmiş ders kitabı” olarak ifade etmektedir .

3.5.1.Beceriler

Beceri, “öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir” (MEB, 2005). Sosyal bilgiler programında kazandırılmak istenen beceriler sayısı 15’dir. Bu becerilerden ilk 9’u, 4-8.sınıf düzeyinde olup diğer derslerle birlikte kazandırılmak amaçlanmaktadır. Son 6 beceri ise sosyal bilgilere özgüdür. Sosyal bilgiler ders programında öğrencilere kazandırılmak amaçlanan beceriler; Eleştirel Düşünme Becerisi, Yaratıcı Düşünme Becerisi, İletişim Becerisi, Araştırma Becerisi, Problem Çözme Becerisi, Karar Verme Becerisi, Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi, Girişimcilik Becerisi, Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi, Gözlem Becerisi, Mekânı Algılama Becerisi, Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi, Sosyal Katılım Becerisi ve Empati Becerisi ’dir. Bu becerilerin ünitelere göre dağılımı Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4’de gösterilmiştir (MEB, 2005):

Tablo 1.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler

4.SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
BİREY VE TOPLUM	Kanıtı tanıma ve kullanma
KÜLTÜR VE MİRAS	Bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Mekânı algılama
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Tablo, diyagram ve grafik okuma
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Karşılaştırma yapma
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Karar verme
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma

Tablo 2.*5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler*

5. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
BİREY VE TOPLUM	Yazılı anlatım
KÜLTÜR VE MİRAS	Görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, temsili resim)
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Gözlem
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Basit istatistik verilerini yorumlama
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Sosyal katılım
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Basılı ve görsel kaynakları (gazete, televizyon vb.)kullanma ve değerlendirme (5N1K Formülü)
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Olgu ve düşünceleri ayırt etme

Tablo 3.*6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler*

6. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	Bilimsel genelleme yapma
YERYÜZÜNDE YAŞAM	Harita okuma ve atlas kullanma
İPEK YOLU'NDA TÜRKLER	Çıkarımda bulunma
ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	Girişimcilik
ÜLKEMİZ VE DÜNYA	Araştırma
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ	Sosyal katılım
ELEKTRONİK YÜZYIL	Yaratıcılık

Tablo 4.*7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Beceriler*

7. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	İletişim
ÜLKEMİZDE NÜFUS	Grafik hazırlama
TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK	Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme
EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT	Tarihsel empati
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Zaman ve kronolojiyi algılama
YAŞAYAN DEMOKRASİ	Karar verme
ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	Kalıp yargıları fark etme

3.5.2.Kavramlar

Sosyal bilgiler programının üzerinde en çok durduğu bir başka öge de kavram öğretimidir. Kavram, eşyaların, olayların, insanların ve düşüncelerin benzerliklerinden dolayı oluşturulan gruplara verilen ad olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2005). Kavram öğretimi, önceki programlara nispetten yeni programda daha çok yer tutmaktadır. Kavramların aktarımında öğrenci seviyeleri dikkate alınarak giriş, geliştirme ve pekiştirme olmak üzere üç basamaklı bir öğretim yolu izlenmektedir (Önal ve Kaya, 2006:28). 4.sınıfta 91, 5.sınıfta 121, 6.sınıfta 124 ve 7.sınıfta 121 kavram olmak üzere toplam 457 kavram sosyal bilgiler ders programında yer almaktadır (MEB, 2005).

3.5.3.Değerler

Eğitimin en önemli amacı, bireyi hem kişisel açıdan hem de topluma uyum açısından yetiştirmektir. Bu amaca ulaşmak için gerekli, bilgi, beceri, tutum ve değerlerin bireye kazandırılması gerekmektedir. Bu bakımdan değer eğitiminde, eğitim programları ve onların uygulamadaki pratiği olan ders kitaplarının öğrenciye doğru bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Çünkü değerler insanın bütün yaşamı boyunca davranışların yönlendirilmesinde etkili ve şekillendirici olan önemli bir öğedir (Yel ve Aladağ, 2014:120).

Değer kavramının sözlük anlamı “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık” (TDK, 2016) olarak ifade edilmektedir. Bir başka tanıma göre ise değer, bir sosyal grup veya toplumun varlığını, birliğini, işleyişini ve devamı için üyelerin çoğunluğunca hem doğru hem de gerekli olarak kabul edilen ortak düşünce, amaç, ahlaki ilke ve inançlardır (MEB, 2005).

Bireye, istenilen değerlerin kazandırılması için ilköğretimde sosyal bilgiler dersi oldukça önemli bir görev üstlenmektedir. Sosyal bilgiler, bu görevle birlikte bireyi içinde yaşadığı toplumla uyumlu ve sosyal açıdan hayata hazırlamaktadır (Yel ve Aladağ, 2014:137). Bundan dolayı yeni sosyal bilgiler programında 4, 5, 6 ve 7.sınıflar için; aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi yirmi değer belirlenmiştir. Bu değerlerin

ünitelere göre dağılımı Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7 ve Tablo 8’de gösterilmiştir (MEB, 2005):

Tablo 5.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler

4. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
BİREY VE TOPLUM	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü
KÜLTÜR VE MİRAS	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğa sevgisi
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Temizlik ve Sağlıklı olmaya önem verme
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Bilimsellik
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Yardımseverlik
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Bağımsızlık
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Misafirperverlik

Tablo 6.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler

5. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
BİREY VE TOPLUM	Sorumluluk
KÜLTÜR VE MİRAS	Estetik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğal çevreye duyarlılık
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Çalışkanlık
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Akademik dürüstlük
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Dayanışma
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Tarihsel mirasa duyarlılık

Tablo 7.*6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler*

6. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	Bilimsellik
YERYÜZÜNDE YAŞAM	Doğal çevreye duyarlılık
İPEK YOLU'NDA TÜRKLER	Kültürel mirasa duyarlılık
ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	Sorumluluk
ÜLKEMİZ VE DÜNYA	Yardımseverlik
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ	Hak ve özgürlüklere saygı
ELEKTRONİK YÜZYIL	Çalışkanlık

Tablo 8.*7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerler*

7. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	Farklılıklara saygı
ÜLKEMİZDE NÜFUS	Vatanseverlik
TÜRK TARİHİ'NDE YOLCULUK	Estetik
EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT	Dürüstlük
ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Bilimsellik
YAŞAYAN DEMOKRASİ	Adil olma
ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	Barış

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Kazandırılmak İstenen Beceri, Kavram ve Değerlerin Nurettin Topçu'nun Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi

2005 yılında yapılan değişikle oluşturulan yeni sosyal bilgiler programıyla 4.sınıftan 7.sınıfa kadar öğrenciye kazandırılması amaçlanan 15 beceri, 457 kavram ve 20 değer sosyal bilgiler ders kitaplarına düzenli bir şekilde serpilmiştir. Ele alınacak beceri, kavram ve değerlerin hepsinin bir tez konusu olması mümkün olmadığından sosyal bilgiler ders programındaki beceri, kavram ve değerlerden dörder adet bu çalışmaya konu olarak seçilmiştir. Bu seçimde Topçu'nun eğitim görüşleri ile incelenecek olan beceri, kavram ve değerler arasındaki ilişki dikkate alınarak yapılmıştır. Bu araştırmada ele alınacak ve Nurettin Topçu'nun görüşleri doğrultusunda incelenecek olan beceri, kavram ve değerler tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9.

İncelenecek Beceri, Kavram ve Değerler

BECERİLER			
Doğrudan Verilecek Beceri	Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite
Mekânı Algılama	4	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer
Gözlem	5	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım
Araştırma	6	Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya
Tarihsel Empati	7	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Hayat
KAVRAMLAR			
Kavram	Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite
Aile	4	Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum
Millet	5		Adım Adım Türkiye
Din	6		İpek Yolu'nda Türkler
Milli Kültür	7		Türk Tarihi'nde Yolculuk
DEĞERLER			
Doğrudan Verilecek Değer	Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite
Bağımsızlık	4	Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim
Hoşgörü	4	Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum
	7		İletişim ve İnsan İlişkileri
Sorumluluk	5	Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum
	6	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları
Estetik	5	Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye
	7		Türk Tarihi'nde Yolculuk

4.1. Doğrudan Verilecek Beceriler

Beceri, kişinin yatkınlık ve öğrenimine bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneğidir. MEB (2005) ise beceri kavramını “öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyet” olarak tanımlamaktadır. Yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan becerilerinden mekân algılama, gözlem, araştırma ve tarihsel empati becerileri ele alınacaktır.

4.1.1.Mekânı algılama becerisi

Bu beceri 4.sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabında (Başdoğan, 2014) üçüncü ünite olan “Yaşadığımız Yer” ünitesinde yer almaktadır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanından faydalanan bu ünite “Yönlerimizi Buluyoruz”, “Şekil ve Kroki Çizelim”, “Hava Olayları”, “Çevremizdeki Doğal ve Beşeri Unsurlar”, “Yaşadığımız Yerin Coğrafi Özellikleri” ve “Doğal Afetleri Tanıtıyorum” gibi toplam altı konudan oluşmaktadır.

Mekânın farklı şekillerde ifade edilmesi ya da çizilmesi ancak mekânı algılama becerisiyle mümkündür. Mekânı algılama becerisiyle birlikte öğrenci, ortamdaki unsurları fark etmekte ve ortamdaki unsurları nicelik ve nitelik yönünden tanımaktadır. Bu bakımdan öğrenci, içinde bulunduğu mekânı hem kağıta aktarabilmekte hem de çizilmiş bir mekânı iyi okuyabilmektedir. Böylece öğrenci, varlıklar arasındaki ilişkiyi kavramaktadır. Bunun yanında öğrenci, hem coğrafi kavramlarını algılamakta hem de bu kavramlar arasında sebep-sonuç ilişkisini ifade edebilmektedir (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin çevresini, ülkesini ve Dünya’yı tanımaları amaçlanmaktadır. Böylece öğrenciden hem ülkesinin dünya üzerindeki yerini ve önemini kavraması hem de kroki, plan, harita, grafik vb. materyalleri kullanma becerilerine sahip olması beklenmektedir. Bunun yanında bireyin doğayı tanıması ve onu sevmesi ancak çevre bilinciyle gerçekleşeceğinden mekânı algılama becerisi bu açıdan önem taşımaktadır (Safi, 2010:50).

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında işlenen konularla birlikte mekânı algılama becerisi de öğrenciye kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda öğrenci, kroki ve taslak çizimler oluşturmayı ve nesne veya olguları

sembollerle ifade etmeyi başarabilmektedir. Ayrıca mekânı algılama becerisiyle öğrenci, kroki ve küreyi kullanabilmektedir.

Mekânı algılama becerisi yönünden bakıldığında Topçu, fizik ve coğrafya derslerini, kâinatımızı tanıtan dersler olarak düşünmektedir. Özellikle coğrafya dersinde şehirleri, miktarları, bölgeleri, isimleri öğrenciye ezberletmenin hiçbir önemi yoktur. Bundan dolayı, sosyal bilgiler ders kitabının coğrafi kavramlar arasındaki sebep-sonuç ilişkisini öğrenciye kazandırmayı amaçlaması Topçu'nun bu konudaki fikirlerini destekler mahiyettedir.

Topçu, mekânı algılama becerisini öğrenciye kazandırmak amacıyla coğrafya dersinde “dünyamızı kuşatan olaylar tasvir ile değil, açıklanma (izah) yoluyla anlaşılmalı, haritayı okumak öğretilmelidir” diye düşünmektedir (Topçu, 2015c:134). Ancak Topçu, doğanın sadece gözlenmesini ve bir kültür haline getirmesini de eleştirmektedir. Aksi takdirde ilkokul öğrencilerine basit ve ilkel bir değer kazandıracağını açıklamaktadır. Sosyal bilgiler ders kitabında öğrenciye çevresini, ülkesini ve dünyayı tanıtmayı amaçlaması ve öğrencide çevreye karşı farkındalık oluşturmaları Topçu'nun bu fikirlerini desteklemektedir. Ancak kibir ve benciliği put haline getiren bir neslin meydana gelmesini önlemek için din terbiyesinin önemi üzerinde duran Topçu, coğrafi konuların aktarılmasında çocuğun duygularının da önemsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Topçu'nun bu bakış açısı sosyal bilgiler ders kitaplarından daha çok öğretmene sorumluluk yüklemektedir. Mekân algılama becerisinin yanında diğer becerilerin kazandırılmasında da bu görüş önem taşımaktadır.

4.1.2.Gözlem becerisi

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Özensoy, 2014) üçüncü ünitesi olan “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesiyle öğrenciye kazandırılmak istenen bu beceri “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı kapsamındadır. Ünite, “Yüzey Şekilleri”, “İklim ve İnsan Faaliyetleri”, “Yaşamak İçin Nereyi Seçelim?”, “Doğayı Neden Değiştiriyoruz?”, “Doğal Afetler”, “Afetler Nasıl Büyür?”, “Doğal Afetler ve Toplum Hayatı” gibi altı konudan oluşmaktadır.

Olay ve olguların incelenmesi olan gözlem becerisi, öğrencilerdeki merak duygusuyla birlikte geliştirmek mümkündür. Öğrencilerin dikkatlerini olay ve

olgulara çekerek onların öğrenmede etkin rol almaları sağlanabilmektedir. Bunun için gözlem becerisi gelişmiş olan bir öğrencide araştırma, katılım, karar verme, rol oynama, drama ve problem çözme gibi başka beceriler de geliştirmek mümkündür (MEB, 2005).

İlköğretim sosyal bilgiler dersinde öğrencilere, yaşları gereği, daha çok basit gözlem etkinlikleri yaptırılmaktadır. Bu becerinin kazandırılmasındaki amaç, çevreyle iletişim kuran, olay ve olguları fark eden, onları izleyen ve onları açıklayabilen bireyler olmalarını sağlamaktır. Gözlem becerisi kazandırılırken öğrencinin önyargısız ve tarafsız olmasına dikkat edilmelidir. Böylece öğrenci gözlemlerini genelleleyebilecektir. Bu genel yargıları sorun çözme veya gelecek için planlar yapmada kullanılabilecektir.

Gözlem becerisi, öğrencilere şu aşamalar halinde kazandırılmalıdır (2005, MEB):

1. Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme
2. Çevresindeki olay ve olguları algılama
3. Çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama
4. Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama
5. Gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme
6. Olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma
7. Gözlediklerini kaydetme ve aktarma
8. Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme
9. Gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme
10. Benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirme

Günümüzdeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapılar, dünyadaki mekânsal bağlantıları bilen, fiziki sitemleri ve çevre-insan ilişkisini anlayabilen ve bu ilişkileri değerlendiren vatandaşlar yetiştirmeyi gerekli hale getirmektedir (Gençtürk ve Sarpkaya, 2014:61).

Topçu'ya göre, ilkokulda öğrenciye verilen temel hayat bilgilerinin yanı sıra millet hayatına ait hadiseler aktarılırken insani duygular da verilmelidir. İlkokulda verilen gözlem metotların yeterli olmadığını belirten Topçu, ilkokuldaki gözlem metotların öğrenciye istenilen vasıfları kazandırmadığını düşünmektedir. Aklın iradesi altında gözlem terbiyesinin çocuğa verilmesi gerektiğini savunan Topçu, çocuğu sokağa çıkartıp sokağın bin bir halini ona göstermekten yanadır (Topçu, 2015c:114-115). Topçu'nun bu görüşü sosyal bilgiler dersinde kazandırılmak istenen

gözlem becerisini güçlendirecek niteliktedir. Özellikle Topçu'nun sokakta yani toplumda meydana gelen olayların ve durumların öğrencinin şahit olması bir nevi katılımlı gözlemdir. Bundan dolayı bu düşünce, sosyal bilgiler ders programının öngördüğü öğrencinin öğrenime aktif katılımını destekleyen bir düşüncedir.

Topçu, ilköğretimden itibaren gözlem terbiyesinin verilmesinden yanadır. Ancak O, gözlem terbiyesinin aklın hizmetinde olmasını istemektedir. On göre, ancak böyle olursa ilim ile ahlak yükselecek ve insan ruhunda sağlam bir temel atılacaktır. Topçu'nun bu düşüncesi, ilköğretimde yapılan basit gözlem becerilerin amaçlarıyla örtüşmektedir. İlköğretimde öğrencinin, çevresinde olup bitenden haberdar olması ve bir birey olarak yetişmesi için çaba sarf edilmektedir.

Ruhçu ve idealist düşünceyi savunan Topçu, ideale ulaşmak için insanın çoğu davranışına ruhi bir anlam yüklemektedir. Onun bu düşüncelerini gözlem becerisi için de söylemek mümkündür. Ona göre, ilkokul başta olmak üzere öğretimin bütün kademelerinde kullanılan somut eşyayı tanıma ve sadece deneye dayalı olarak yapılan gözlemlene metotları kısır ve değersizdir. Deneyin yani tecrübenin ancak bizi gerçeğe götürmek için var olduğunu belirten Topçu, dışımızdaki gerçeğe değerini verecek olanın iç terbiyenin olduğunu savunmaktadır. Bunun için Topçu, kâinatın gerçek bilgisini verecek olan terbiyeyi üç basamağa ayırmaktadır:

Birinci basamak dışımızdaki kâinatı tanımak ve bilmek için gerekli olan dış tecrübedir. Bu basamağın başlangıç olduğunu düşünen Topçu, bu temelin atlatılmaması durumunda insanın otomatizme yaklaşıcağını aktarmaktadır (Topçu, 2014a:40).

Terbiyenin ikinci basamağını dış dünyadaki zengin tecrübelerin içimizde derinleştirilmesiyle oluşmaktadır. Topçu'ya göre, dış tecrübe eğer okul terbiyesiyle içimizde derinleştirilmezse “kendi değer hükümlerini elde edemeyen, kanaatsız, imansız bir gençliğin” yetişebileceğini vurgulamaktadır (Topçu, 2014a:41).

Üçüncü ve son basamak ise, insanın kendi dışındaki bütün varlıkları ve hadiseleri kendi iç hükümleriyle değerlendiren bir gözle âleme bakabilmesidir (Topçu, 2014a:41). Böylece gözlem terbiyesi, sadece aklın hizmetine girilmemiş ve sadece maddi tabiatı tanımamış olur (Sarıtaş, 1986:132).

Topçu'nun ortaya koyduğu bu derin bakış açısı, iç terbiye ile gözlem becerisinin iç içe olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı sosyal bilgiler ders kitaplarıyla öğrencinin bir robot gibi davranmaması ve çağın gereklerini yerine getirebilmesi öngörülmektedir. Burada okula yani ders kitaplarına ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Topçu'nun iç gözlemi en büyük yol gösterici olarak görmekte ve öğrencilerin ruhu bu iç gözlemle yoğrulmasından yanadır. Eğer sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretmenler öğrenciye bu eğitimi verebilirse öğrencinin gözlemleyeceği dünya kuru ve cansız bilgidен oluşan bir dünya olmayacaktır.

4.1.3.Araştırma becerisi

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014a) 5.ünitesi olan “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinin aktarılmasıyla öğrenciye araştırma becerisi kazandırmak amaçlanmaktadır. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içinde bulunan “Ülkemiz ve Dünya” ünitesi; “Nerede ve Nasıl Yaşıyoruz?”, “Ekonomik İlişkiler”, “Önder Türkiye”, “Kardeşliğin Meyvesi” ve “İnsanları Seviyorum” konularından oluşmaktadır.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı, günümüzde teknolojiyle yoğunlaşmış siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler hakkında öğrenciyi bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Böylece 6 ve 7.sınıf öğrencileri “düşüncelerin, sanat eserlerinin, uluslararası etkinliklerin toplumlar arası etkileşimdeki önemini ve ülkesinin doğal kaynakları, ekonomik yeterlilikleri ile diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkileri ile ilgili fikir” (MEB, 2005) edinmeleri beklenmektedir. Bu öğrenme alanıyla öğrenci, dünyada meydana gelen birçok alandaki sorunun sebeplerini öğrenmekte ve bu sorunun çözümleri için fikirler ortaya koyabilecektir. Ayrıca bu öğrenme alanıyla uluslararası kuruluşların amaç ve işlevlerinin de kavranması hedeflenmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçları arasında yer alan “farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder” ile “insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” (MEB, 2005) maddeleri “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanıyla yakından ilgilidir.

Araştırma ve buluş yaklaşımları hem öğrenci merkezlidir hem de tümevarımsal akıl yürütme modelindedirler. Bundan dolayı öğrencilerin, yeni

anlamlar keşfetmesi sürerken, beceriler uygulanırken ve deneyimler edinilirken öğretmenin yönlendirmesine ihtiyacı vardır. Bunun yanında araştırma sürecinin öğretimde kullanılması hem öğrenciye eleştirel düşünme becerilerini öğretmekte hem de ona bu becerileri uygulama fırsatını kazandırmaktadır. Böylece öğrencide üst düzey düşünme becerilerin geliştirilmesi sağlanmaktadır. Üst düzey düşünme becerileri gelişmiş bir öğrencide ise aşağıdaki özellikler bulunur (MEB, 2005):

1. Açıklanabilir gerçek ile değer yargılarını ayırt eder.
2. Bir kaynağın ya da savın güvenilirliğini belirler.
3. Kaynağın yetkinliğini belirler.
4. Garantili olan ve olmayan savları ayırt eder.
5. İlgili ve ilgisiz bilgiler, savlar ya da nedenler arasında ayırım yapar.
6. Ön yargıların neler olduğunu görür.
7. İfade edilen ve edilmeyen görüşleri belirler.
8. Çelişkili savları belirler.
9. Mantıktaki uyumsuzlukların farkına varır.
10. Bir görüşün güçlü ve zayıf yönlerini belirler

Okuduğunu anlama, bilgiye ulaşma, kullanabilir şekilde plan yapma ve yazı yazma gibi becerileri içeren araştırma becerisi şu aşamalar halinde öğrenciye kazandırılmalıdır (MEB, 2005):

A.Okuduğunu Anlama

1. Ana fikri çıkarmak için okuma
2. Ana fikri bulmak için bölüm ve konu başlıklarını kullanma
3. Çalışılan konu ile ilgili paragrafları seçme
4. Okuduğunu yorumlama
5. İlgili terim ve kelimenin anlamını bulmak için sözlük, kelime listesi oluşturma
6. Kelime anlamına ulaşmak için uygun kaynakları kullanma
7. Artan sosyal bilimler kavramlarını tanıma ve anlama
8. Olgu ve fikirleri ayırma, propagandayı tanıma
9. Yazarın yargısını tanıma
10. Metni anlamaya yardımcı olan resimlerdeki ipuçlarını ve açıklamaları kullanma
11. Değişik amaçlar için okuma (analitik okuma, eleştirel okuma, soru cevaplamak ve fikir oluşturmak için okuma...)
12. Değişik şekillerde basılmış materyalleri okuma (kitap, gazete, dergi...)
13. Anlamı zenginleştirmek için edebî metinleri inceleme (tarihî roman, hikâye...)

B.Bilgiyi Bulma, Kullanılabilir Biçimde Planlama ve Yazma

1. Kütüphane kullanma (bilgisayarda katalog tarama, kitap fiş katalogu kullanma)
2. Özel referans kaynaklarına ulaşma (almanak, ansiklopedi, sözlük, il yıllıkları, mikro fişler, dergiler...)
3. Basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere ulaşma (gazete, dergi, televizyon, radyo, video kaset...)
4. Kitabın farklı bölümlerini kullanma (dizin, içindekiler...)
5. Anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeks ve referansları kullanma

6. Bilgi kaynaklarını değerlendirme (basılı, görsel, elektronik...)
7. Uygun bilgi kaynağı kullanma
8. Kaynak olarak toplumu kullanma ve bireylerle görüşmeler yapma (sözlü tarih çalışmaları)
9. Kullanılabilir biçimlerde bilgiyi planlama ve yazma (Konunun ana fikrini çıkarma, özet hazırlama, not alma, bilgiyi kaydetme, dipnot, italik kullanma, bilgi için dinleme, yönergeyi kullanma, rapor yazma)
10. Yararlandığı kaynakları “Kaynakça”da titizlikle gösterme.

Topçu, düşünmeyi, olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisini kurmak olarak tanımlamaktadır. Ona göre, olayların birçok sebebi olabilir ancak gerçek sebebinin ne olduğunu araştırmak zekânın işidir. Bu da bizi eleştirel düşünme becerisine götürmektedir. Araştırma becerisinin kazandırılmasında Milli Eğitim sisteminin öğrenciyi eleştirel düşünmeye sevk etmediğini belirten Topçu, sistemin daha çok öğrenciyi bilgi hamalı yaptığını düşünmektedir. Topçu, eleştiriyi de “fikirleri eleme, değerlendirme ve onları hakikatin güneşinde yıkama yetisi” (Topçu, 2014a:46) olarak açıklamaktadır. Bundan dolayı öğrencilerin rastgele kitaplar okumasına karşı çıkmakta ve öğrencinin okuyacağı kitapları titizlikle seçmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Topçu’nun yukarıda ortaya koyduğu bu görüş ile sosyal bilgiler ders programında geçen araştırma ve buluş yaklaşımları arasında benzerlik vardır. Özellikle sosyal bilgiler ders programının üst düzey düşünme becerilerine sahip öğrencileri yetiştirmek için eleştirel düşünmeye önem vermesi bunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca öğrencinin araştırma becerisi ile hem birçok alandaki sorunları öğrenmesi hem de öğrencinin bu sorunlara dair çözüm üretmesi Topçu’nun bu konudaki görünüşü desteklemektedir.

Araştırma konusunun üzerinde önemle duran Topçu, araştırmanın nasıl yapılması gerektiğini ise şöyle aktarmaktadır:

...Âlim peşin hükümlerle de araştırma yapmaz. Onun, her araştırmaya başlarken, daha önceden o konu üzerinde sahip olduğu bütün bilgileri zihninden sıyrarak bir tarafa bırakması lazımdır (Topçu, 2014f:67).

Sosyal bilgiler ders programının araştırma becerisiyle öğrenciye kazandırmayı amaçladığı “okuduğunu anlama” ve “bilgiye ulaşma” vasıflarına ek olarak Topçu, tarafsız bir şekilde araştırmanın yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Topçu, yaşadığı dönemde yapılan öğretimin öğrenciyi araştırma becerisine götürmediğini düşünmektedir. O, Batı’dan alınan fikirlerin genç beyinlere aktarıldığını ve gençlere bu fikirlerin ezberletildiğini düşünmektedir (Topçu,

2015c:89). Buna rağmen sosyal bilgiler ders programının araştırma becerisini öğrenciye kazandırmayı hedeflemesi Topçu'nun da arzuladığı bir durumdur.

Topçu, okulu bitirdikten sonra kendisine ait bir hayat değeri var etmeyen, ekonomiye ait bir davada fikir beyan etmeyen ve şahsi bir sanat ve din anlayışı olmayan mezunların varlığından yakınmaktadır. Aslında Topçu, “mektebe girdiği gibi çıkan” öğrencilerin hayat sahasında olmasına karşı gelmektedir (Topçu, 2015c:91). Sosyal bilgiler ders kitaplarıyla araştırma becerisinin öğrenciye kazandırılması Topçu'nun eleştirdiği bu olumsuz durumu azaltmaya yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.4.Tarihsel empati becerisi

Tarihsel empati becerisi, 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki (Karabıyık, 2014b) “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinin işlenmesiyle öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi, “Toprakla Gelen Güç”, “Sebepler-Sonuçlar”, “Yeni Ürünler, Yeni Hayatlar”, “Yalnız Değilsiniz”, “Onlar Nasıl Yetiştirildi?” ve “İyi Bir Meslek, İyi Bir Gelecek” gibi toplam altı konudan oluşmaktadır.

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanının içeriği ekonomi biliminin temel kavramlarından oluşmaktadır. Bu öğrenme alanıyla amaçlanan, Türklerin tarih boyunca ekonomik alanda yaptıkları faaliyetlerden öğrenciyi haberdar etmektir. Bunun yanında dünyada meydana gelmiş teknolojik gelişme ve keşiflerin Türk ekonomisine olan etkisi de bu öğrenme alanında aktarılmaktadır. Bu öğrenme alanı geçmiş-günümüz-gelecek bağlantısından hareket etmektedir. Bundan dolayı öğrenciler günümüz ekonomisini etkileyen olayları öğrenmekte ve öğrencileri gelecekte ekonomiyi etkileyecek olası olaylar hakkında düşünmeye yöneltmektedir. Ayrıca bu öğrenme alanı ile öğrencilerin meslekleri tanımaları ve geçici olarak bir meslek tercihinde bulunmaları amaçlanmaktadır. Zaten sosyal bilgiler programının genel amaçları arasında yer alan “ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar” ve “meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır” maddeleri bu öğrenme alanının amaçları ile yakından ilişkilidir

(MEB, 2005). Bütün bu amaçlar doğrultusunda öğrencinin hayal dünyasına sınır koymadan tarihsel empati becerisinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

Tarihsel empati becerisinden önce empati kavramını ele almakta fayda vardır. Empati, “kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilme becerisi” (TDK, 2016) olarak tanımlanmaktadır. Tarihsel empati ise, geçmişteki insanları anlama faaliyetleridir. Bu faaliyetleri yerine getirmek için de bir tarihçinin becerileriyle donanmış olmayı gerektirmektedir. Bu becerilere sahip olmanın zorluğunu bir yana bıraksak bile hem zamanın hem de mekânın farklılığından dolayı geçmişteki insanları anlamak oldukça zordur. Ayrıca tarihsel empati bilişsel bir süreç olduğundan geçmişteki kişi ve olayları, gerçeklik ve bütünlük içerisinde, o dönemin insanlarını anlamamızı güçleştirmektedir. Ancak geçmişteki kişi ve olaylara yönelik düşüncelerimizi oluşturan çeşitli bilişsel becerileri ve var olan kanıtları kullanarak oluşturabiliriz. Bu bağlamda tarih düşüncesi, tarihi anlamak için öğrencilerde geliştirilmesi gereken bir yetenektir (Doğan, 2014:323).

Tarihsel empati konusunda önemli bir isim olan Foster (Akt: MEB, 2005) tarihsel empatinin altı özelliğini ortaya koymaktadır. Birincisi, geçmiş anlamamız bir süreçtir. İkincisi, tarihi olaylar oluş sırasına ve birbiriyle oluşturdukları ilişkiye göre değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme yapılırken kültürel, ekonomik, siyasal, toplumsal ve felsefi bilgiler göz önünde bulundurulmalıdır. Üçüncüsü, tarihi kanıtlar incelenip değerlendirilmelidir. Dördüncüsü, yaşanmış olayların sonuçları üzerinde çalışılmalıdır. Beşincisi, geçmiş, günümüz değerleriyle yargılanmamalıdır. Altıncısı, tarihsel empati insan davranışının farklılığına, çeşitliliğine ve karmaşıklığına saygı duymayı gerektirmektedir.

Tarihsel empati eğitiminde aktif öğrenme ön plana çıkmaktadır. Bunun için yaratıcı yazma, yaratıcı drama, biyografiler, tarihi mekân gezileri, resim çalışmaları, tarihi romanlar, proje çalışmaları, hayal kurdurma çalışmaları ve tarihi mekânlarda canlandırma gibi birçok farklı etkinlik uygulanabilmektedir. Bu etkinlikler öğrencinin dikkatini çekmesinin yanında derse aktif katılımını da sağlamaktadır.

Tarihsel empati, Foster ve Yeager (Şeker, 2010:94) tarafından dört aşama halinde ortaya konulmuştur. Birincisi, öğrenciler insan davranışını inceleyerek bir

tarihi olayın tanıtımını yapmasıdır. İkincisi, öğrenciler kronolojik ve tarihi bağlam bilgisini vermesidir. Üçüncüsü, tarihi kanıtların ve yorumların analiz edilmesidir. Dördüncüsü ise, öğrencinin elde ettiği bilgilerle tarihin yeniden canlandırması ve kendi tarih anlatısını oluşturmasıdır.

Tarihsel empati öğrenciye “zaman içerisinde değişim ve sürekliliği algılama, olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisini görme, geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurma ve tarihsel kanıta dayalı akıl yürütme” (Yılmaz ve Koca, 2012:856) gibi birçok beceriyi kazandırmayı öngörmektedir.

“Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi, tarih ve toprak bilincini öğrencilere vermeyi amaçlamaktadır. Topçu da böyle bir bilincin bireylere kazandırılması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, toprak bilincinin körleştirildiği bir nesilde nasıl şaşkınlık meydana geliyorsa aynı şekilde tarih bilinci olmayan bir nesil de kendine düşman olmaktadır. Çünkü tarihi inkâr etmek gençliği intihara teşvik etmektir. Topçu, bugünkü varlığımızı baba olan tarih ile ana olan toprağın birleşimine bağlamaktadır (Topçu, 2014g:53). Tarih ve toprağa verdiği bu önemden dolayı Topçu, ilkokul için hem müfredatında hem de ders kitaplarında çocuğa toprak sevgisi ve tarihin bütün övülecek olaylarının yer alması gerektiğini aktarmaktadır (Topçu, 2015c:113). Ayrıca Topçu, milliyeti toprak ve tarih bilinci olarak tanımlamaktadır (Topçu, 2013a:43). Çünkü Topçu, bir milleti ayakta tutan soy, vatan, dil, din, kültür ve ahlak birlikleri gibi unsurların yanında ekonomi birliklerini de saymaktadır. Ona göre, bu unsurların olmaması demek milletin var olmayacağı demektir. Yani Topçu’ya göre, bir milleti ayakta tutan kaynaklar, vatan, dil ve ekonomiye ait olan kaynaklardır (Topçu, 2014ç:165).

“Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi temel ekonomi kavramlarını öğrenciye kazandırmayı öngördüğünden Topçu’nun ekonomi hakkındaki fikirlerini biraz daha açmakta fayda vardır. Topçu, ekonomiyi ahlakın yanından ayrılmayan bir yoldaş olarak görmekte ve ahlaki ticareti önemsemektedir. Bu konuda olacak herhangi bir olumsuzluğun sebebi olarak da öğretmenleri sorumlu tutmaktadır.

Topçu, ekonomi ilkelerinin milli bir bünyeden doğması gerektiğini savunmaktadır (Topçu, 2014ç:62). Tarihteki fikri ve ekonomik zorunluklar milletin sosyal yapısına yön vermektedir (Topçu, 2014ç:154). Bu bağlamda Topçu, inkılabın,

uyanışın ve kendine dönüşen ahlaklı ve namuslu bir ekonominin oluşumu ancak ruhu tanıttak ilimlerin okutulmasıyla başlanacağını düşünmektedir (Topçu, 2014ç:179). Çünkü Topçu, iki dünya savaşın sebebini ekonomik olarak görmekte ve gelecekteki savaşların nedeni olarak yine ekonomiyi göstermektedir (Topçu, 2014i:210).

Ekonomiyi oldukça önemseyen Topçu, teknolojiyle birlikte gelişen makineyi yeri geldiğinde eleştirmektedir. Topçu, yaşadığı yüzyılı makine yüzyılı olarak görmekte ve makinelerin her geçen gün hayatımızı kolaylaştırmasının yanında onun özgürlüğümüze ipotek koyduğunu da belirtmektedir. Bundan dolayı Topçu, insanın kurtuluşunu teknolojinin yüksek idealler için kullanılmasına bağlamaktadır.

Öğrenciliği bir meslek olarak gören Topçu, okumaya meyilli olan öğrenciler ile yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe yatkın olan öğrencilerin birbirinden ayrıştırılması gerektiğini belirtmektedir. Topçu, bu ayrıştırmada öğretmenin rehber olmasını önemsemektedir. Topçu, hem okumaya yatkın olanlar ile hem de kendi yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe yönelecek öğrenciler arasında hiçbir ayırım yapmamakta ve her iki grubu da önemsemektedir. Ona göre, “her türlü çalışma tarzı, her meslek ahlakı ve insanidir, hepsine ihtiyaç vardır” (Topçu, 2015c:198). Topçu’nun bu düşüncesi sosyal bilgilerin genel amaçlarındaki “meslekleri tanı, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır” maddesiyle benzerlik göstermektedir.

Topçu, meslek seçimi ile ilgili üniversiteye giriş sınavlarının olmasına karşı çıkmaktadır. Çünkü ona göre bu durum öğrencinin kendi yeteneğine göre meslek seçimini engellemektedir. Yani öğrenci, aldığı puanla istemediği bir mesleği seçmek zorunda kalmaktadır. O, bu durumun pedagoji anlayışına ters düştüğünü belirtmektedir (Topçu, 2015c:165).

Okul ile meslek arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu belirten Topçu, okulun öğrenciyi mesleğe hazırladığını düşünmektedir. Ona göre, okulda başarılı olmak için gereken şartlar ile meslekteki başarılı durum arasında benzerlik vardır. Topçu, bireyin meslekteki başarısını bireyin kendi yeteneğine göre bir mesleğe yönelmesine bağlamaktadır. Bundan dolayı Topçu, meslek hayatında olduğu gibi okulda da en yüksek verim alınacak şekilde bir düzenin olması gerektiğini bildirmektedir. Topçu, öğrencinin kendi yetenekleri doğrultusunda meslek seçimine yönlendirilirken

deneysel psikolojiyi ve onun metotlarının kullanılmasından yanadır (Topçu, 2014h:43-44). “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi ile öğrenciye genel olarak ekonomiyi tanıtmak ve tarihte Türklerin yaptıkları belli başlı mesleklerden haberdar etmek amaçlanmaktadır. Bu durum Topçu ile ortak yanların olduğunu göstermektedir.

Topçu’ya göre, Anadolu çocuğunun tarihe karşı sorumluluğunu yerine getirmesini ve milli benlik şuuruna sahip olmasını onun yapacağı bir cihada bağlamaktadır. Topçu, İslamiyet’in doğuşundan günümüze kadar başlattığı bu cihadı bir nevi rönesans olarak görmektedir. Topçu’nun bu ağır yükü Anadolu çocuğunun omzuna yüklemesi sosyal bilgiler dersi ile birlikte kazandırılmak istenen tarihsel empati becerisinin teorik boyutuna benzemektedir. Tarihsel empati becerisiyle öğrenciye kazandırılmak istenen tarihi değişim, süreklilik ve nedensellik bilinci ile Topçu’nun öğrenciye vermek istediği tarihsel sorumluluk aynı amaca hizmet etmektedir.

Sosyal bilgiler ders programı öğrenciye ekonominin temel kavramlarını öğrenciye öğretmekle, tarihi gelişmeler ışığında Türklerdeki ekonomik faaliyetleri işlemekle ve geçmişten günümüze, günümüzden de geleceğe uzanan tarihi ve ekonomik gelişmelerin öğrenciye tarihsel empati becerisini kazandırmasıyla Topçu’nun yukarıdaki fikirleri birbirini desteklemektedir. Sosyal bilgiler dersinin toplumdaki refahı yükseltmek için etkili vatandaş yetiştirme çabalarına uygun olarak Topçu, ekonomiye dair kendisine has düşünceler ortaya koymuştur.

4.2.Kavramlar

Bilgiyi meydana getiren kavramlar; eşyaların, olayların, insanların ve düşüncelerin benzerliklerine göre oluşturulmuş gruplardır. Bu özelliğinden dolayı kavramların varlığı gerçek dünyada değil de düşüncelerimizdedir. Yani kavramlar, bireyin zihin sürecinde meydana gelen genellemelerdir. Bundan dolayı kavramlar, somut değil soyut düşüncelerdir. Soyut düşüncelerden oluşan kavramların öğretimini kolaylaştırmak için Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları ve Kavram Haritaları gibi yöntemler kullanılmaktadır (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler ders kitaplarıyla öğrenciye kazandırılmak istenen 457 kavramdan sadece aile, millet, din ve milli kültür kavramları Nurettin Topçu'nun eğitim görüşleri doğrultusunda ele alınacaktır.

4.2.1.Aile kavramı

Aile kavramı sözlükte “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” (TDK, 2016) olarak ifade edilmektedir. Duran'a (2014) göre ise aile, “insan türünün biyolojik, sosyal ve kültürel olarak inşasını sağlayan en önemli sosyal kurum”dur. Aile kavramı, MEB (2005)'e göre 4.sınıfta “geliştirme” düzeyinde, 5 ve 6.sınıfta “pekiştirme” düzeyinde verilmesi öngörülmektedir. Ancak 7.sınıf sosyal bilgiler dersi için bu kavramın herhangi bir düzeyi belirtilmemiştir.

Aile kavramı, 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Başdoğan, 2014) ikinci ünitesi olan “Geçmiş Öğreniyorum” ünitesinin “Milli Kültürümüz” başlıklı birinci konusunda anahtar sözcük olarak yer almıştır. Bu konuda, aile kavramının yanında akrabalık, kültür, kültürel öge, milli kültür, dayanışma, değişim ve süreklilik gibi farklı kavramlar da yer almıştır.

“Milli Kültürümüz” adlı konu işlenirken bir öğrencinin aile büyükleriyle yaptığı bir röportajdan yola çıkılarak aile bireylerinin tanıtımı ve aile bireylerinin birbiriyle olan ilişkisi aktarılmıştır.

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Başdoğan, 2014) altıncı ünitesi olan “Hep Birlikte” ünitesinin “Sosyal İhtiyaçlar ve Kurumlar” başlıklı ikinci konusu aile kavramını içermektedir. Toplumda dayanışma ve aile kavramları bu konuda geliştirme düzeyinde verilmiştir. Ailenin önemiyle birlikte ailenin toplumdaki dayanışmaya olan katkısı da ele alınmıştır. Konunun sonunda Atatürk'ün: “Medeniyet esası, ilerlemenin ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta yozlaşma muhakkak sosyal, ekonomik ve siyasi bozulmaya neden olur” sözü aktarılmıştır. Böylece Atatürk'ün aile hayatına verdiği öneme dikkat çekmek istenilmiştir.

Sosyal bilgiler 5.sınıf ders kitabında (Özensoy, 2014) “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinin “Toplum İçindeki Yerimiz” adlı konusu, aile kavramını içermektedir. 5.sınıfta pekiştirme düzeyinde verilen aile kavramı bu konuda daha çok

toplumun bir kurumu olarak işlenmiştir. Aile kavramının devamında toplumdaki diğer sosyal kurum ve gruplar işlenmiştir.

Aile kavramının pekiştirme düzeyinde işlendiği 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Karabıyık, 2014a) aile kavramı doğrudan verilmemiş olup daha çok aile kavramının toplumla olan ilişkisi aktarılmıştır. Bundan dolayı aile kavramı, ders kitabında toplumsal konulara serpilmiş bir şekilde aktarılmıştır. Ayrıca aile kavramının işlendiği ünitelerin sonunda cevabı aile olan değerlendirme sorularına da yer verilmiştir.

Topçu, ahlaki ve moral değerleriyle insanlığın kurtaracağını öne süren ve ruhçu bir özellikte olan Hareket felsefesinden etkilenmiştir. Bu felsefi akımın kurucusu olan Fransız filozof Maurice Blondel (1861-1944)'dir. Maurice Blondel'e göre insani hareketler başta aile olmak üzere toplumun, devletin ve insanlığın basamaklarından geçtikten sonra Allah'a yönelmektedir (Topçu, 2014c:18). Topçu, İsyen Ahlakı adlı doktora tezi ile bu felsefi akımı irdelemektedir. Bu felsefi akımın ilk basamağında ailenin olması Topçu'nun aile kavramına ayrı bir önem vermesinde etkili olmuştur. Doktora tezinin üçüncü bölümünde hâkimiyet kavramını ele alan Topçu, bireyin şahsiyetini ortadan kaldırdığı için devlet kurumunu eleştirmektedir. Ona göre, kurumların vereceği eğitim, hatta ailevi eğitim bile bireye başkası gibi düşünmeyi ve başkası gibi hareket etmeyi aşıladığından devleti bir istismar makinesi olarak görmektedir.

Topçu'nun eleştirdiği bir başka nokta ise ailenin ve çevrenin verdiği terbiyenin bireyi belli kalıplarla şekillendirmesidir (Topçu, 2014ç:91). Bundan dolayı Topçu, aileyi kendi dışında hazırlanmış olan her türlü düşünüşle şekillenmeyi kabul etmiş pasif bir kurum olarak görmektedir (Topçu, 2015c:193).

Modern çağın aile ilişkilerine de eleştiri getiren Topçu, teknolojik araçların insanlar arasındaki dostluğu zayıflattığını aktarmaktadır. Topçu, özellikle apartman hayatını eleştirmektedir. Apartmanları bir ağılın bölmelerine benzeten Topçu, ailelerin burada koyunlar gibi yaşadıklarını düşünmektedir. Apartman ailelerin arasında dostluk ve sorumluluk duyguları olmadığını ve geçmişe daire bağların da koptuğunu belirtmektedir (Topçu, 2014i:194-195).

Topçu'nun aileyi eleştirmesinin nedeni ailenin taşıdığı önemden dolayıdır. Toplumdaki dengeleri sarsılacak kadar önemli olan aile, Topçu için kutsal bir kurumdur. Bunun nedeni Topçu'nun, dil, din ve toprak sevgisi gibi milli tarihimizin kutsalları arasında aileyi de saymasından kaynaklanmaktadır (Topçu, 2014g:303). Aileyi en yüksek ahlak okulu olarak gören Topçu, aile yuvasının, insanı cinsi içgüdülerinden kurtarıp yüksek ruhi seviyelere ve ödevlerin ahlaki hâkimiyetine ulaştırdığını düşünmektedir. Bundan dolayı ahlakın kaynağı olarak aile ocağını göstermektedir (Topçu, 2015a:200-201). Ayrıca Topçu, aileyi “örf ve adetlerin ve bir dereceye kadar seciyemizin hamurunun yoğrulduğu mektep” (Topçu, 2015c:57) olarak tanımlamaktadır. Topçu'ya göre bu mektep, sevginin, sabrın, hoşgörünün, şefkatin, anlayışın, fedakârlığın ve vazifeler yüklenmenin gerçekleştiği mekteptir.

Topçu, toplumda ailelerin otoritesizliğinden ve gençlerin avareliğinden öğretmeni sorumlu tutmaktadır. Bundan dolayı öğretmenin öğrencilerle olan ilişkisinin dikkatli bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirten Topçu, aynı zamanda öğretmenin de ailelerle olan ilişkisine dikkat etmesi gerektiğini aktarmaktadır (Topçu, 2015c:78).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında öncelikle aile, aile bireyleri ve ailenin toplumdaki önemi işlenmiştir. Daha sonra aile bireylerinin görev ve sorumlulukları, ailenin toplumsal dayanışmaya olan katkısı ve bir devlet kurumu olarak ailenin yapısı ele alınmıştır. Topçu ise, aileyi bir devlet kurumu olarak kabul etmekle birlikte çevrenin ve devletin aileyi etkileyerek onu pasifleştirmesine karşı çıkmıştır. Bununla birlikte, aile ve toplum tarafından bireyin belli kalıplara konulmasını ve buna bağlı olarak bireylerin toplumda düzensizliğe neden olmasını eleştirmiştir. Bu yönüyle Topçu, sosyal bilgiler ders kitaplarından farklı düşünmektedir. Ancak Topçu'nun aileyi kutsal kabul etmesi, aileyi yüksek ahlak olarak görmesi, ailenin birey üzerindeki olumlu etkisi ve öğretmen-aile ilişkisine önem vermesi gibi birçok yönüyle sosyal bilgiler ders kitaplarıyla benzer düşünceler ortaya koymuştur.

4.2.2.Millet kavramı

Millet kavramı, TDK (2016) tarafından; “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus” olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal bilgiler 4.sınıf ders kitabının (Başdoğan, 2014) “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde sırasıyla “Milli Kültürümüz”, “Geleneksel Oyunlarımız” ile “Milli Mücadele ve Atatürk” konuları yer almaktadır.

“Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinin birinci konusu olan “Milli Kültürümüz”de öğrencinin; aile, akrabalık, kültür, kültürel öge, milli kültür, dayanışma, değişim ve süreklilik gibi kavramlardan haberdar olması amaçlanmaktadır. Ünitenin ikinci konusu olan “Geleneksel Oyunlarımız” ile de değer, gelenek, kültür, tören ve milli kültür gibi kavramlar öğrenciye kazandırılmaktadır. Bu iki konu, üçüncü konu olan “Milli Mücadele ve Atatürk” konusuna hazırlık niteliğindedir.

“Milli Mücadele ve Atatürk” konusu ise Trablusgarp Savaşı ile başlayıp Mustafa Kemal’in Milli Mücadele dönemiyle devam eder ve konu cumhuriyetin ilanı ile son bulur. Bu üç konunun genelinde millet kavramı giriş düzeyinde verilmiştir. Millet kavramıyla birlikte konular geçmiş ile günümüz karşılaştırarak ele alınmıştır. Buradaki amaç millet bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktır. Ayrıca “Milli Mücadele ve Atatürk” konusunda millet kavramının yanında bu kavramı tamamlayan bağımsızlık, devlet, kronoloji ve vatan kavramları da işlenmiştir.

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki (Özensoy, 2014) “Adım Adım Türkiye” ünitesinin üçüncü konusu olan “Atatürk İnkılaplarının Getirdikleri”nde ise millet kavramı aktarılmaktadır. Giriş düzeyine (MEB, 2005) uygun olarak millet kavramı bu üniteye ayrıntıya girilmeden anlatılmıştır. Atatürk inkılaplarının anlatıldığı bu konuda vatan, milli egemenlik, cumhuriyet ve milli kültür gibi öğelerle millet kavramının anlaşılması desteklenmiştir.

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Karabıyık, 2014b) millet kavramı “İpek Yolu’nda Türkler” adlı üçüncü üniteye işlenmiştir. Bu üniteye konular Türklerin Orta Asya’daki yaşayışından başlatılmış ve Türklerin yaptığı göçler ele alınmıştır. Geçmişten günümüze doğru gelen ünite konularında Türklerin sosyal hayatından da bahsedilmiştir. 6.sınıfta millet kavramı, 4 ve 5.sınıftaki giriş düzeyinde değil de geliştirme düzeyine uygun olarak verilmiştir.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Karabıyık, 2014b) millet kavramı “Türk Tarihinde Yolculuk” adlı üçüncü üniteye işlenmiştir. Ancak millet kavramı, bu

ünitenin “Hoşgörünün Adresi: Osmanlı” adlı konusunda daha ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Burada millet kavramı, 7.sınıf seviyesindeki öğrenciler için pekiştirme düzeyinde aktarılmıştır.

Topçu, millet kavramını önemseydiğinden birçok eserinde bahsetmiştir. Onun millet kavramına olan bakış açısı kendisine has bir özelliktir. Örneğin, Turancılardan farklı düşünmektedir. Ona göre, Anadolu toprağının yerine Turan ülkesini düşünen Turancılar, ülkedeki kültür ve iman bulanımının ilk sorumlularıdır. Topçu, bu bulanımdan kurtulmanın tek çaresi olarak İslam ruhuyla kültür ve iman kazanan Anadolu’yu dönüştürmekte bulmaktadır (Topçu, 2014ç:40).

Topçu, millet kavramını, kökleri geçmişte, gövdesi günümüzde, dalları ve yaprakları gelecekte olan aynı zamanda hatıraları, eğilimleri ve hayalleri birleşmiş bir varlık olarak tanımlamaktadır. Milleti, akan bir nehre benzeten Topçu, onu yaşatan kuvvetlerin geçmişte gömülü olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014g:160).

Milleti meydana getiren unsurların çok olduğunu belirten Topçu’ya göre, coğrafya, tarih ve güzel sanatlar bu unsurların başında gelmektedir (Topçu, 2014b:34). Bunun yanında milliyet idealini, bireyin özgürlüğü ile her türlü benzeyişten doğan birliğin üzerine kuran Topçu, bu birliği kuran madde ile ruha bağlı unsurların birleşmesinden milletin meydana geldiğini vurgulamaktadır (Topçu, 2014ç:137).

Bir milletin ruh yapısını açıklayan sebeplerin başında tarihi olayları, coğrafi ve ekonomik etmenleri sayan Topçu, soy, vatan, ekonomi birlikleri, dil ve din birlikleri, kültür ve ahlak birlikleri gibi milleti oluşturan unsurların her millette aynı olmadığını belirtmektedir. Topçu’ya göre, bir millette bu unsurların bazıları olmayabilir ancak hiçbirisi olmazsa milletin de olmayacağını söylemektedir. Ayrıca Topçu, bu unsurların zayıf olması halinde milletin de zayıf olacağını savunmaktadır (Topçu, 2014ç:149).

“Millet olduğunu bilen bir neslin insanı küçük olamaz” (Topçu, 2013c:91) diyen Topçu, geçmişini hem karakterimizin sanatkârı hem de bilincimizin yaratıcısı olarak görmektedir. Ona göre, geçmişin bittiği yerde millet, insan ve ızan da bitmektedir. O, “millet tarihten ibarettir” (Topçu, 2014d:108) diyerek millet ile tarih ilişkisini özetlemektedir. Bundan dolayı okulun sadece teknik bilgi verilmesine karşı

çıkan Topçu, Anadolu çocuğuna milli tarih anlayışının verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Topçu, 2014ç:139).

Topçu, her şeyden önce millet ruhunun yapıcısı olarak eğitimi görmektedir. Okulu hem millet kültürünün hem de millet ruhunun bayrağı olarak gören Topçu (2015c:97), bir milletin ancak kendi okuluyla millet olacağını ve yükseleceğini ifade etmektedir (Topçu, 2015c:201). Yabancı ve özel okulları şiddetle eleştiren Topçu, bu tür okullarda millet olma bilincinin yok edildiğini ileri sürmektedir (Topçu, 2014i:103). Ayrıca Topçu'ya göre, millet kültürünü ve ruhunu canlandıracak nesillerin, inanmayı ve sevmeyi öğrenmesi gerekmektedir (Topçu, 2015b:27).

Millet kavramı, sosyal bilgiler ders kitaplarında bağımsızlık, milli egemenlik, devlet, vatan ve milli kültür gibi birçok kavramla desteklenerek işlenmiştir. Bununla birlikte millet kavramının aktarılmasında geçmiş ile günümüz karşılaştırılarak verilmiştir. Özellikle günümüzde izleri olan milli değerlerden örnek verilerek geçmişe gidilmiş ve böylece bu değerlerin tarih ile olan bağlantısı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlayış 4 ve 5. sınıflarda yüzeysel olmakla birlikte 6 ve 7. sınıflarda daha derin bir şekilde ele alınmış ve öğrencilerde millet olma bilincinin oluşması amaçlanmıştır. Topçu da sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bu millet kavramına benzer bir şekilde millet kavramını irdelemiştir. Geçmiş-şimdi-gelecek çizgisiyle millet kavramını ele alan Topçu, geçmiş ile gelecek arasındaki bu kopmaz ilişkiyi düşüncelerinde belirtmiştir. Millet ruhunun devamı için eğitimi hayati derecede önemseyen Topçu, toplumsal birliği sağlamak amacıyla tarih ve coğrafya bilgisinin geniş bir biçimde verilmesini savunmuştur. Sosyal bilgiler dersinin ağırlıklı olarak tarih ve coğrafya bilgisini içermesi, Topçu'nun bu konudaki görüşünü destekler niteliktedir. Zaten Topçu, tarih ve coğrafyayı millet kavramını oluşturan başlıca unsurlar arasında olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, bu unsurlar aynı zamanda bir milletin zayıf veya güçlü olmasında etkilidir. Sonuç olarak sosyal bilgiler ders kitapları ile Topçu'nun oluşturmak istediği millî bilinç anlayışı benzerlik göstermekle birlikte Topçu'nun bu konuda daha derin fikirler ortaya koyduğu anlaşılmıştır.

4.2.3.Din kavramı

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Başdoğan, 2014) sekizinci ünitesi olan “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinde yer alan “Dünya’da Ortak Kutlanan Özel

Günler” adlı dördüncü konuda, din kavramı giriş düzeyinde ele alınmıştır. Bu konu ele alınırken dünya genelinde kutlanan özel günlere değinilmiştir. Bu özel günler içinde dini boyutu olan Ramazan bayramı, Kurban bayramı, Paskalya bayramı, Noel bayramı ve Hıdırellez Günü gibi dini günler ayrıntıya girilmeden işlenmiştir.

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Özensoy, 2014) ikinci ünite olarak yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesinde “Önemli Günlerimiz” konusu din kavramını içeren bir başka konudur. Bu konuda, din kavramı dördüncü sınıfa göre biraz daha ayrıntılı işlenmiş ama giriş düzeyini aşmayacak şekilde ele alınmıştır. Burada önce Ramazan ve Kurban bayramları işlenmiş daha sonra düğün, nişan, asker uğurlama ve sünnet gibi hem dini hem de milli törenler ele alınmıştır. Daha sonra yöresel törenler aktarılmış ve böylece öğrencileri farklılıklardan haberdar etmek öngörülmüştür.

Aynı ünitenin “Çağdaş Türkiye” adlı konusunda ise laiklik tanımı yapılmış olup din ve vicdan konusunda herkesin özgür olmasına vurgu yapılmıştır. Bu konuda Atatürk’ün, “Her birey, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine özgü siyasal bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve özgürlüğüne sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına egemen olunamaz” sözüne yer verilmiştir.

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014a) üçüncü ünitesi olan “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde yer alan “İslamiyet ve Türkler” adlı konu ise din kavramını pekiştirme düzeyinde vermiştir. Bu konuda, İslamiyet’in doğuşundan dört halife dönemine kadar genel itibariyle İslam dini ele alınmıştır. Daha sonra Türklerin İslamiyet ile tanışmasına yol açan Talas Savaşı (751) işlenmiştir. Ünitenin devamında Türklerin Müslüman oluşu, İslamiyet öncesi Türklerin yaşam biçimiyle İslam dinin benzerlikleri ve Müslüman Türk devletleri sırasıyla aktarılmıştır.

Aynı ünitenin “Geçmişten Günümüze” başlıklı konusunda 4 ve 5.sınıfta ele alınmış özel günlere burada tekrar değinilmiştir.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014b) üçüncü ünitesi olan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde yer alan “Osmanlı’nın Doğuşu” adlı konuda Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ele alınmıştır. Bu kapsamda Osmanlı Devleti’nin dini özelliklerine atıf yapılarak din, hoşgörü ve gaza gibi kavramlar konu içine

serpilmiştir. 6.sınıfta olduğu gibi 7.sınıfta da bu kavramın öğretimi pekiştirme düzeyinde verilmiştir.

Din kavramı hakkında çeşitli makaleler kaleme alan Topçu, hakiki bir Müslüman olarak İslam'ın siyasallaşmasına karşı çıkmaktadır. Aynı zamanda Topçu İslam dinini, milliyetçiliğin temel dinamiği olarak görmektedir (Şehsuvaroğlu, 2011:117).

Dini bütünüyle bir iç eğitim meselesi olarak gören Topçu (2014h:11), din ilmini kalp ilmi olarak tanımlamaktadır (Topçu, 2015b:133). Ona göre, dini hareket insanın diğer hareketlerinden bağımsız değildir. Yani insanın bütün hareketlerinde dini hareket vardır (Topçu, 2014c:172). Ayrıca Topçu, dini, insan ruhu için bir ideal olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2015c:140).

Şimdi Topçu'ya göre dinin ne olup ne olmadığını maddeler halinde sıralayalım (Topçu, 2015c:171-175):

- 1.Din müspet ilim değildir.
- 2.Din, ilim olmadığı gibi ilim tarihi de değildir.
- 3.Din, bir mantık sistemi değildir.
- 4.Din, sanat değildir.
- 5.Din, efsane hiç değildir.
- 6.Din, hipnotizma hareketi gibi bir telkin psikolojisi değildir.
- 7.Din, bir iddia değil, belki bir hayattır.
- 8.Din, bir dünya saltanatı değildir.
- 9.Din, bir meslek olamaz; o insanlığımızın cevheridir.

Dini, insanlar için bilgi kaynağı olarak değil de kuvvet kaynağı olarak gören Topçu, ibadetlerin ruh üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2015a:35).

Okulda din eğitimi konusunda özgün fikirler ortaya koyan Topçu'ya göre, sadece dini uygulamaları ve dini kuralları çocuğa öğretmek çocuğun dine olan saygısını artırmaz. Çünkü Topçu, din kavramını hareketlerimizin dışında olan bir ders olarak görmez. Ona göre, din bütün hareketlerimizde barınmaktadır. Bundan

dolayı din kültürü; felsefe, tarih ve edebiyat başta olmak üzere kültür derslerinde verilmesi gerekmektedir (Topçu, 2015c:180).

Din terbiyesini, şahsiyet, hayâ, merhamet ve saygı terbiyesi olarak gören Topçu (2014a:85-86), çocuklarda iç terbiyenin ihmal edildiğini düşünmektedir. Bunun için çocuklara, basına ve okula; millet, din, sanat ve ahlak gibi konuları derin bir iç terbiye ile vermek gerektiğini belirtmektedir. Bu konuda ilkokulların iç terbiyeyi verecek bir yapıya sahip olmasını savunmaktadır. Ona göre, kurtuluşun ilk müjdeleyicisi, iç terbiyeyi veren bir ilkokulun meydana getirilmesidir (Topçu, 2014g:125-126).

Dinin bir okul olduğunu belirten Topçu'ya göre, eğitim sisteminin her konuda olduğu gibi din konusunda da öğrenciyi metotlu düşünmeye sevk etmelidir (Topçu, 2015c:84).

Ayrıca Topçu, din dersinin ilkokulda menkıbeler ve ahlak aşısı olarak okutulması gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte ortaokula gelindiğinde daha kapsamlı olarak İslam medeniyeti tarihi ve temel akait bilgilerinin verilmesini önermektedir. Lisede ise Kur'an'ın bazı kısımlarının izah edilmesini ve İslam felsefesinin okutulmasını savunmaktadır (Topçu, 2015c:151).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında din kavramı genelden özele doğru olacak şekilde ele alınmıştır. 4.sınıfta farklı inançların dini günleri hakkında bilgiler aktarırken, 5, 6 ve 7.sınıfta daha çok İslam dinine ait konular işlenmiştir. İşlenen konularda dini değerler ile milli değerler ilişkilendirilmiştir. Böylece Topçu'nun savunduğu milletçiliği temellendiren dini anlayışın ortaya konulduğu görülmüştür. Bununla beraber Topçu, cami, sebil, medrese ve kervansaray gibi ecdat eserlerinin, tarih ve sanat ilişkisi içinde ve gerçekçi metotlarla anlatılması halinde dini öğretimine temel oluşturacağını ayrıca belirtmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında din konusuna bağlı olarak vicdan hürriyetinin önemi ele alınmıştır. Bu konu Atatürk'ün bir sözüyle pekiştirilmiştir. Topçu'nun dini bir iç terbiye meselesi olarak görmesi, dini bütün hareketlerimize yayması ve ruhumuzun kuvvet kaynağı olarak dini kabul etmesi sosyal bilgiler ders kitaplarındaki vicdan hürriyeti ile yakından ilgilidir. Bu konuda Topçu, sosyal bilgiler ders kitaplarıyla benzer düşünceler ortaya koymuştur. Ancak Topçu'nun din

kavramını şahsiyet, hayâ, merhamet ve saygı birleşimi olan ahlaki bir kavram olarak ele alması ile sosyal bilgiler ders kitapların din kavramını daha çok din tarihi yönü ile aktarılmış olması iki düşünce arasında farklılık meydana getirmiştir.

4.2.4.Milli kültür kavramı

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Başdoğan, 2014) yer alan “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinin “Milli Kültürümüz” adlı birinci konusunda, milli kültür kavramı giriş düzeyinde ele alınmıştır. Bu konuda milli kültürümüzü oluşturan birçok kültürel öğeye yer verilmiştir. Bu kültürel öğelerden bazıları; tereyağın yapılması, yayık, soy ağacı, el dokuma halı, kilim, kirman, çini, keman, kanun, düğün, düğün oyunu, gelin arabası ve okçuluktur. Ayrıca, milli kültürü korumanın önemi de yine bu konuda ele alınmıştır.

Aynı ünitenin “Geleneksel Oyunlarımız” adlı ikinci konusunda ise cirit, çevgan, deve güreşi ve Kırkpınar yağlı güreşleri gibi milli kültürümüze ait oyunlar işlenmiştir.

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Özensoy, 2014) yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesinin “Atatürk İnkıplarının Getirdikleri” konusu, milli kültür kavramını giriş düzeyinde ele almıştır. Bu konuda, milli kültür kavramının yanında Atatürk’ün Türk dilini korumaya ve geliştirmeye verdiği önem de işlenmiştir. Bundan dolayı Atatürk’ün milli kültür ile dil arasındaki ilişkiyi ifade eden şu sözüne yer verilmiştir:

Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

Kitabın “Bir Ülke, Bir Bayrak” adlı 7.ünitesinde de milli kültür kavramı işlenmiştir. Bu kavram “Bağımsızlığımızın Sembolleri” adlı konuda ele alınmıştır. Burada yine milli kültürümüzün korunup geliştirilmesinde Türkçe’nin üstlendiği rol anlatılmaktadır. Ayrıca Atatürk’ün kurduğu Türk Dil Kurumu hakkında da bilgiler verilmiştir.

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014a) “İpek Yolu’nda Türkler” adlı üçüncü ünitesinde yer alan “Geçmişten Günümüze” konusu ile “Kültür Bir Hazinedir” konusu milli kültür kavramını, 4 ve 5.sınıf sosyal bilgiler ders

kitabına göre daha ayrıntılı olarak ele almıştır. Bundan dolayı milli kültür kavramı geliştirme düzeyinde işlenmiştir.

“Geçmişten Günümüze” konusunda ilk önce geçmişteki düğünler ile günümüz düğünleri arasında bir karşılaştırma yapılmış olup düğünler arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Böylece öğrencinin milli kültürü fark etmesi amaçlanmıştır. Konunun devamında geçmişe ait kutlama ve törenler ile günümüzdeki kutlama ve törenler de karşılaştırılmıştır.

“Geçmişten Günümüze” konusundan bir sonraki konu olan “Kültür Bir Hazinedir” adlı konu ise geçmişte yaşamış olan Türk devletlerinin yaşamlarına ait kültür öğelerini ele almıştır. Ayrıca günümüzde ayakta olan milli kültürümüze ait eserler de bu konuda aktarılmıştır.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Karabıyık, 2014b) yer alan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinin “Etkileşim Kaçınılmaz Oldu” konusu milli kültür kavramını pekiştirme düzeyinde ele almıştır.

“Etkileşim Kaçınılmaz Oldu” konusunda ilk önce Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde çevresindeki farklı kültürlerle olan ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonra genel olarak Osmanlı devletinin mimarisi, sanatı, giysisi ve yemek kültürü ile Batı dünyasına olan etkisi ele alınmıştır. Mehter marşının ve lale çiçeğinin Batı’ya olan etkisi genel hatlarıyla işlenmiştir. Ayrıca Batı dünyasının Türk kültürü üzerinde olan etkileri de yine bu konuda yer verilmiştir.

Topçu, kültür kavramı ile milli kültür kavramı üzerine fikirlerini birçok farklı eserinde beyan etmiştir. Örneğin; kültür kavramını bir milletin karakteri olarak görürken, milli kültürü oluşturan unsurlar olarak da ilmi, sanatı ve felsefeyi görmektedir (Topçu, 2013ç:192-193). Topçu, kültür hareketlerinde felsefeyi hem yönlendirici olarak hem de gerçek ve devamlı inkılapların yaratıcısı olarak görmüştür (Topçu, 2014ğ:31).

Tarih kültür ilişkisine değinen Topçu, geçen zamanın birikimi olan kültürü, tarih boyunca yaşanan hadiselerin meydana getirdiğini düşünmektedir. Topçu’ya göre bu birikim bizim gerçek ruhumuzdur. Bu bağlamda Topçu, herkesin ancak kendi ruhu ve kendi tarihi ile yaşayabileceğini belirtmektedir. Milli kültürün tehlikede olduğunu düşünen Topçu, bunun nedeni olarak milli kültüre yapılan sürekli saldırıları göstermektedir. Bu konuda gençlere kültür adamıyla birlikte olunmasını

salık veren Topçu, gençlerin fedakâr ve gayretli olması yönünde eğitilmelerini de savunmaktadır. Ayrıca Topçu, kültürden ayrılmış tekniği ve topraktan ayrılmış vicdanı tanımamaktadır (Topçu, 2014i:28-29).

Tarih ve kültür ilişkisi konusunda Topçu ile aynı fikirde olan Güngör ise, “tarih bir milletin hayatıdır; yani hayat içinde karşılaşılan ve büyük ölçüde başkalarınınkinden farklı olan şartların ve bu şartlara yapılan tepkilerin hikâyesidir; kültür ise bu tepkilerden doğan inanç, norm ve davranış özellikleridir” (Güngör, 1994:25) diyerek tarih ve kültür ilişkisini ortaya koymaktadır.

Yapılacak bir rönesansın şartı olarak kültür kaynaklarına inmek gerektiğini aktaran Topçu (2014ç:14), geçmişinden güç almayan ve kültürünü yoğuracak enerjiye sahip olmayan bir milletin, insanlık için de faydalı bir hareket ortaya koyamayacağını düşünmektedir. Bundan dolayı her ne kadar klasik eserler tercüme edilip okullarda okutulsa bile fayda veremeyeceğini savunmaktadır (Topçu, 2014ç:167).

Topçu, bir milletin hem kültür merkezi hem de kültür kaynağı olarak üniversiteleri görmektedir. Topçu’ya göre, bir milletin adeta genetik kodlarını barındıran kültürün, ancak kültür adamları tarafından üniversiteye aktarılmasını istemektedir. Milletin eğitimi için yine üniversiteleri adres gösteren Topçu, böyle bir eğitim hareketinin ilkokuldan üniversiteye doğru değil de üniversiteden liseye oradan da orta ve ilkokula doğru olması gerektiğini savunmaktadır (Topçu, 2014g:63-64).

Tarih kültürünün kitaplara yansımaları ve okulda öğretilmesini savunan Topçu’ya göre, milli kültür tarihle başlar, felsefeyle son bulmaktadır. Ona göre, milli kültür, sanat tarafından sürekli beslenmelidir (Topçu, 2014g:125). Ayrıca Topçu, milli devleti, kitabında ve okulunda kendi dilini yabancı dillere üstün yaşatan devlet olarak tanımlamaktadır (Topçu, 2014b:122).

4.sınıftan itibaren sosyal bilgiler ders kitaplarında milli kültürümüzün önemine, kültürel öğelere ve milli kültürümüzün oyunlarına değinilmiştir. Özellikle 6.sınıfta milli kültür kavramı ayrıntılı olarak işlenmiştir. Genel olarak öğrencilerde milli kültür bilincini oluşturmak için geçmişe ait kutlamalar, törenler ve sosyal hayata dair milli unsurlar ile günümüzde varlığını sürdüren tarihi eserler, törenler ve zamanla meydana gelmiş değişimler karşılaştırılarak verilmiştir. Sosyal bilgiler ders

kitaplarındaki bu ders anlayışı ile Topçu'nun kültür ve tarih ilişkisi hakkındaki fikirleri birbiriyle uygunluk göstermektedir. Çünkü Topçu da her milletin kendine has bir tarihi olduğunu belirtmekte ve bundan dolayı her millet kültürünün biricik olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca buna bağlı olarak tekniğin kültürden ayrı düşünülemeyeceğini belirtmektedir.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Osmanlı Devleti'nin mimarisi, sanatı, giyim tarzı ve yemek kültürü gibi milli kültürün öğelerinden örnekler verilmiştir. Bu kültürel öğelerin Batı'ya olan etkisinin yanında Batı'nın milli kültürümüze olan etkisi de işlenmiştir. Ancak Topçu, Batı'nın kültürümüze olan etkisini eleştirmiştir. Özellikle Batı'nın üç yüz yıllık kültürü ile bin yıllık Türk kültürünün yok edilmeye çalışıldığını ileri sürmüştür. Topçu, Batı hayranlığı ve Batı taklitçiliğinin hem milli kültüre hem de milli eğitime zarar verdiğini ileri sürmüştür.

Topçu, okulda ve kitapta kendi dilinin hâkimiyet kurmasını başarmış olan devleti milli devlet olarak kabul etmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler ders kitabında dil ile milli duygunun ilişkisini belirten Atatürk'ün fikri ile milli kültürün bütünleyicisi olarak Türkçe'nin önemine değinilmesi Topçu'nun fikirleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak Atatürk'ün yapmış olduğu harf inkılabını Topçu, “yüzlerce yıllık milli kültürle bağları koparıldıktan sonra dilin değişmesi üniversite gençliğinin ortaokul çocuklarının hizasına indirdiğini” (Topçu, 2015c:32) belirterek eleştirdiğinden dolayı sosyal bilgiler ders kitapları ile Topçu'nun bu konudaki fikirleri birbiriyle uyuşmamaktadır.

4.3.Doğrudan Verilecek Değerler

Değer kavramı, üzerinde tartışmaların devam ettiği bir kavramdır. Değer, bir sosyal grubun veya toplumun devamı için bireyler tarafından ihtiyaç olduğu kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlak veya inançlar olarak tanımlanmaktadır. Değerler, birleştirici olgu olma, ihtiyacı karşılama, duygu ve heyecanları barındırma, bilinçte olup davranışı yönlendirme ve normları kapsayan soyut nitelikte olma gibi bazı özelliklere sahiptir (MEB, 2005).

Değerlerin öğretilmesinde nasıl bir yol izleneceği ile ilgili farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Bu yaklaşımlardan bazıları, değer açıklama, ahlaki muhakeme,

değer analizi ve gözlem yoluyla değer öğretimi olup bu yaklaşımlar ilköğretim sosyal bilgiler ders programında yer almaktadır.

Araştırmanın bu kısmında sosyal bilgiler ders programında yer alan yirmi değerden sadece bağımsızlık, hoşgörü, sorumluluk ve estetik değerleri Topçu'nun fikirleri doğrultusunda ele alınacaktır.

4.3.1.Bağımsızlık değeri

Sosyal bilgiler 4.sınıf ders kitabının (Başdoğan, 2014) yedinci ünitesi olan “İnsanlar ve Yönetim” ünitesi, öğrenciye değer olarak bağımsızlığın ne olduğunu öğretmeyi amaçlamaktadır. Bu ünite “Yerel Yönetim Birimlerimiz”, “Bizim İçin Çalışanlar: Belediyemiz ve Faaliyetleri”, “Kamuoyu ve Yerel Yönetim” ve son olarak “Büyük Millet Meclisi ve Ulusal Egemenlik” konuları yer almaktadır. Bu konularla öğrencinin hem yönetim birimlerini tanıması hem de bu birimlerin kamuoyundaki rolünü öğrenmesi öngörülmektedir. Ayrıca bu ünite ile öğrencinin, kamuoyunun yerel yönetimlerini nasıl etkilediğini ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi fark etmesini amaçlamaktadır.

“İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde öğrencilerin muhtar ve belediye başkanıyla yaptığı röportajdan yola çıkılarak yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları aktarılmıştır. Ünitenin devamında kamuoyunun bazı sorunlara olan tepkileri de ele alınmıştır. Ünitenin en son konusunda bir öğrencinin dedesiyle yaptığı röportaja yer verilmiştir. Bu röportajda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulana kadar geçen süreçler genel hatlarıyla işlenmiştir. Ayrıca bu konuda 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'ndan bahsedilerek milli egemenliğin ve millet bağımsızlığının önemi üzerinde durulmuştur.

Topçu'da bağımsızlık değeri iki yönlüdür: Birincisi; bireye gerekli değer verilmesi gerektiğine inandığı bireysel bağımsızlık, ikincisi; dışa bağımlı olmayan ve milli unsurları barındıran devletin bağımsızlığı.

Topçu, bir milletin bağımsızlık sorununu sadece yabancı bir otoriteye bağımlılıktan ibaret görmemektedir. Ona göre, bir milletin bağımsızlığı o milletin kendi varlığını oluşturan temellerin üzerinde yaşamasıdır (Topçu, 2014ç:181). Bunun yanında Topçu, fertlerin güvenliği ve özgürlüğü devlet tarafında sağlanmadığı sürece devletin yabancı bir otoriteye bağlı olmamasının hiç bir önemi yoktur. Çünkü böyle

bir durumda her ne kadar millet dışı esir olmasa da aslında içten esirdir (Topçu, 2014b:156).

İnanmayanların elinde her devlet şeklinin zulme dönüşeceğini (Topçu, 2014ç:177) ileri süren Topçu, mukaddesata, Allah'a inananların geçmişten güç alarak ruhumuzu kucaklamasıyla ancak bağımsızlığın yaşanacağını savunmaktadır (Topçu, 2013c:80).

En iyi devletin en yüksek otoriteye sahip devlet olduğunu (Topçu, 2014b:176) belirten Topçu, iktidar kaynağı olarak yönetilenlerin iktidara olan itaatini göstermektedir. İtaati ise, milli iradeyle ifade etmektedir. Bu bakımdan milletin iradesine önem veren Topçu, milli egemenliği savunmaktadır (Tabakoğlu, 1992:72).

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öncelikle bağımsızlık değerinin öğrenciye tanıtılması amaçlanmıştır. Bu tanıtım devletin yönetim birimlerinin öğrenciye öğretilmesiyle başlanmıştır. Daha sonra bağımsızlık değerini ayrıntılı olarak anlatmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı işlenmiştir. Bunun yanında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı anlatılarak öğrencilerde bağımsızlığın nasıl gerçekleştiği ve bağımsızlığın önemi gibi konular üzerinde durulmuştur. Bütün bunlara rağmen bağımsızlık değeri 4.sınıf düzeyinde verildiği için bu konu yüzeysel anlatılmıştır. Topçu ise, bu konu hakkında daha ayrıntılı fikirler ortaya koymuştur. Özellikle milli unsurlarıyla devletin bağımsızlık anlayışını ve milleti var eden temeller üzerine bağımsızlığın yükselmesi gerektiğini geniş bir şekilde ele almıştır. Ancak yönetilenlerin yani milletin kendi iradesiyle iktidarı seçip ve kendi iradesiyle onu kabul etmesi fikri, Topçu'nun sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bağımsızlık değeriyle benzerlik göstermektedir.

Topçu ile sosyal bilgiler ders kitapların milli irade konusundaki fikir birlikteliğinin yanında sosyal bilgiler ders kitaplarında yeteri kadar işlenmemiş olan bireysel özgürlüğe, Topçu oldukça önem vermektedir. Hatta bu konuda Topçu, gerçek bağımsız devletin bireyin güvenliğini ve özgürlüğünü sağlayan devlet olduğunu iddia etmektedir.

4.3.2.Hoşgörü değeri

Hoşgörü değeri, her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu olmanın yanında başkalarına ait düşünce ve kanıları hoş görme, onların da

geçerliliklerine karşı tepki göstermeme olarak da açıklanmaktadır (TDK, 2016). Bireylerin bir arada yaşaması ve toplumun sağlıklı bir şekilde devamı için hoşgörü değerine ihtiyaç vardır.

Hoşgörü değeri, 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Başdoğan, 2014) “Kendimi Tanıyorum” ünitesi ile öğrenciye kazandırılmak istenilmektedir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı ile ilişkili olan bu ünite; “Ben Farklıyım”, “Duygularımız ve Düşüncelerimiz”, “Hayat Serüvenim ve Ailem” ile “Kimlik Belgelerimiz” adlı dört konudan oluşmaktadır. Bu konuların sonunda öğrencilerin aşağıdaki kazanımlara sahip olması beklenmektedir (MEB, 2005);

- 1.Bireysel farklılıkları tanıy ve kabul eder.
- 2.Duyguları ve düşünceleri arasındaki ilişkiyi fark eder.
- 3.Farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder.
- 4.Başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar.
- 5.Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.
- 6.Sahip olduğu resmî kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.

“Ben Farklıyım” konusu, öğrencinin dikkatini kendisi ile arkadaşları arasındaki benzerlik ve farklılıklara çekmektedir. “Duygularımız ve Düşüncelerimiz” adlı konu ile öğrencinin hem kendi duygu ve düşüncelerinin farkında olmasını hem de başkaların duygu ve düşüncelerine karşı saygılı olması gerektiğini aktarmaktadır. “Hayat Serüvenim ve Ailem” adlı konu ile kişinin kendi kronolojik bilgisine sahip olması ve yaşamı boyunca yaşadığı önemli olayların farkına varması anlatılmaktadır. “Kimlik Belgelerimiz” konusu ile de öğrenciye hem kimlik bilgisi verilmekte hem de kendisinin farklı bir kişiliğe sahip olduğu bilinci öğretilmektedir. Böylece öğrencilerde hoşgörü değerinin oluşması için ilk temeller atılmaktadır.

4.sınıfta temeli atılan hoşgörü değeri, 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Karabıyık, 2014b) “İletişim ve İnsan İlişkileri” adlı ünite ile pekiştirilmektedir. “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi; “Her Şey İletişimle Başlar”, “Hep Beraber”, “İletişim Sınır Tanımıyor”, “Evet, Özgürlük Ama...”, “Karar Sizin” ve “İletişimin Yeri ve Önemi” adlı konulardan meydana gelmektedir. Üniteye kişinin nasıl sağlıklı bir iletişim kurması gerektiği ve iletişim esnasında hoşgörülü olmanın ne kadar önemli olduğu aktarılmaktadır. Bu ünitenin sonunda, öğrenciler olumlu bir iletişimin

önemini, kitle iletişim araçlarını, kitle iletişim özgürlüğünü ve kitle iletişim özgürlüğü ile özel hayatın gizliliği arasındaki ilişkiyi kavraması beklenmektedir.

Bir idealist olan Topçu, idealizmin merkezine adaleti koymaktadır. Topçu, adaleti de herkese hakkının eşit verilmesi olarak tanımlamaktadır. Ancak idealizmi, adaletten ibaret görmemekte ve adaletin yanına bilinçli özgürlük ile hoşgörü değerini de koymaktadır. Bu iki önemli değerle birlikte bütün insanlara karşı saygı ve sevginin duyulması gerektiğini de savunmaktadır (Topçu, 2014d:77).

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrencinin hem kendisini hem de ailesini tanıması amaçlanmıştır. Bu bağlamda ailenin tanınmasıyla birlikte birey, kendisi ile başkaları arasındaki benzerlik ve farklılıkların farkına varmaktadır. Sosyal bilgiler ders programı (2005) da kişinin kendisi ile başkaları arasındaki bu farklılıklara saygı duymasını ve böylece hoşgörü değerini kazanmasını hedeflemektedir. Bu durum Topçu'nun, sevgi, sabır ve hoşgörünün öğretildiği okul olan aile anlayışı ile benzerlik göstermektedir. Ancak Topçu, bu anlayışın toplumda bir karşılık bulmadığı için toplumsal yaralarımızdan birisi olan insana değer vermeme durumunun ortaya çıktığını belirtmektedir. Topçu, bu olumsuz durumla birlikte insanlar arasında nefret duygusunun daha çok yayıldığını düşünmektedir. Toplumda yayılan bu nefret duygusuna çare olarak Topçu, hoşgörü değerini bireylere kazandırmakta görmektedir. Bundan dolayı Topçu, bireyin şahsiyetine saygı duymayı hoşgörü olarak kabul etmekte ve hatta demokrasinin temeli olarak da yine hoşgörüyü görmektedir.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hem iletişim konusuna hem de insan ilişkilerine dair bilgiler öğrenciye aktarılmaktadır. Buradaki amaç insan ilişkilerinin ahlaki bir düzeyde olabilmesi için bireylerin birbirine saygı duyması gerektiğini öğrenciye kazandırmaktır. Özellikle özel hayatın gizliliği konusunda günümüzde teknolojinin getirdiklerini göz önüne alındığında bu konuların ne kadar önemli olduğu idrak edilecektir. Bu açıdan 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının ele aldığı bu konular hem güncelliğini hem de önemini korumaktadır. Konuya Topçu'nun açısından bakıldığında ise farklı dönemlerde olunmasına rağmen benzer bir fikrin ortaya çıktığı görülecektir. Çünkü Topçu, medyanın, okulun ve siyasetin ahlaki olması gerektiğini savunmuştur. Bundan dolayı Topçu, kırk yıllık öğretmenlik

hayatında gençlerin aşk ahlakına sahip olması için çabalamıştır. İnsanlara saygı duymak, insanlara hizmet etmek ve insanlara merhamet etmek Topçu'nun aşk ahlakını oluşturmaktadır. Topçu, aşk ahlakıyla hoşgörülü bir nesli ve doğal olarak ahlaklı bir toplumu hedeflemiştir.

4.3.3.Sorumluluk değeri

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Özensoy, 2014) ilk ünitesi olan “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi sorumluluk değerini öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı ile ilişkili olan bu ünite; “Toplum İçindeki Yerimiz”, “Gruplar ve Roller”, “Haklarım ve Sorumluluklarım” ve “Çocuk Hakları” olmak üzere dört konudan oluşmaktadır.

“Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinin birinci konusu olan “Toplum İçindeki Yerimiz” konusunda bir öğrencinin ailede, okulda ve çeşitli gruplarda üstlendiği sorumluluklar yer almıştır. Ünitenin ikinci konusu olan “Gruplar ve Roller” konusunda ise bireyin çeşitli gruplarda yerine getirdiği roller örnek verilerek aktarılmıştır. Bunun yanında ailede, okulda ve okul dışında alınan roller hakkında da bilgi verilmiştir. “Haklarım ve Sorumluluklarım” adlı konuda öğrencinin ailede kazanmış olduğu hakları, evdeki sorumlulukları, aile içindeki bireylerle olan ilişkisi, okulda ve grup içinde üstlendiği sorumluluklar anlatılmıştır. Ünitenin son konusu olan “Çocuk Hakları” konusu ise çocuğun sahip olduğu haklar ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Sorumluluk değerinin doğrudan verildiği bir başka ünite ise 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014a) dördüncü ünitesi olan “Ülkemizin Kaynakları” ünitesidir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanını içinde barındıran bu ünite “Kaynaklarımız ve Ekonomi”, “Doğa ile Ekonomi Buluşuyor”, “Daha İyi Bir Türkiye İçin Vergi”, “Tek Bir Dünyamız Var” ve “Faydalı Olmak” konularından oluşmaktadır.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesi yeraltı ve yerüstü kaynaklarının ülke ekonomisine olan katkısını ele almıştır. Madenlerin, toprağın, suyun ve ormanın önemine dikkat çekilerek konu işlenmiştir. Böylece öğrencilerde bu zenginlikleri koruma bilincinin oluşması hedeflenmiştir. Ünitenin devamında turizmin gelişimi için doğal ortamın korunması gerektiği ve bu konuda herkese sorumluluk düştüğü

aktarılmaktadır. Daha sonra vergi sisteminin nasıl işlendiği ve ülke kalkınmasına olan etkisi anlatılmaktadır. Ünitenin sonlarına doğru küresel ölçekteki çevre sorunları ele alınmış ve bu sorunların önlenmesinde öğrencilerin alabileceği sorumluluklar aktarılmıştır. Ünitenin son konusunda ise hem ülkesine hem de insanlığa faydalı örnek insanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Bu konuda her öğrencinin örnek bir insan olmaya teşvik edilerek hayatları boyunca sorumluluk almaları istenmiştir.

Topçu, sorumluluk değerini oldukça önemsemekte ve onu ahlak meselesinin kalbine koymaktadır. Topçu'ya göre, ahlak meselesinde sorumluluk düşünmeyi doğurmakta ve insan düşündükçe hayat karşısında kendini daha çok sorumlu hissetmektedir. Bundan dolayı Topçu, düşünce hayatının ahlaki hayattan doğduğunu ileri sürmektedir. İçgüdü, menfaat, sempati, mutluluk, iyilik ve görev gibi insanî duyguların üstünde ve ötesinde ahlakın olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014c:35).

Hareket etme sorumluluğunu insan tabiatına, dayanışmaya ve hâkimiyete karşı esirlikten doğduğunu belirten Topçu, insan sorumluluğunun her hareketten sonra kendi iradesine bir dönüş olduğunu aktarmaktadır (Topçu, 2014c:90).

Milletçe sorumluluk almak için sorumluluk örnekleriyle tarihe bakmak gerektiğini belirten Topçu'ya göre, bir milletin hayatı ve bir medeniyetin eserleri ancak sorumlu nesillere teslim etmek gerekmektedir. Topçu, bir milletin varlığını geçmişinde yaşamış olduğu iyi ve kötü durumlara varis olmasıyla kıyaslamaktadır. Bundan dolayı kendi kutsalına sahip çıkmayan milletlerin kaybolduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014ç:207).

Topçu, sorumluluk konusunda başkaları için yaşayan ve başkalarını kurtarmayı ülkü haline getirenler için “mesuliyet adamı” tabirini kullanmaktadır (Topçu, 2014ç:199). Sorumlu ve fedakâr olan mesuliyet adamlarına millet olarak ihtiyaç duyduğumuzu belirten Topçu, toplumda sorumluluk sahibi bu tür insanların aynı zamanda büyük insan olduğunu vurgulamaktadır. Şöhretten, servetten ve kuvvetten uzak olmayı seçen bu insanları, genç nesillere örnek olarak göstermek gerekmektedir. Ayrıca Topçu, ahlakı toplumda yaymaya kitapların dış görünüşünden, meydanlardan ve kürsülerden başlamak gerektiğini ifade etmektedir (Topçu, 2014g:127).

5 ve 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında sorumluluk değerini öğrenciye kazandırmak amacıyla öncelikle öğrencinin içinde yaşadığı aile bireylerine karşı sorumlulukları anlatılmıştır. Daha sonra öğrencinin okulda ve çeşitli gruplarda üstlendiği farklı roller aktarılmıştır. Bununla birlikte sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenciye; ülkesine ve insanlığa karşı sorumluluk bilincinin önemi vurgulanmıştır. Böylece hem bu sorumluluk bilincini pekiştirmek hem de ülke kalkınmasında öğrenciye vatandaşlık bilincini vermek amaçlanmıştır. Bundan dolayı doğanın korunması, turizmin gelişimi, vergi sisteminin önemi, yeraltı ve yerüstü kaynakların kullanımı gibi sorumluluk gerektiren konular işlenmiştir.

Topçu, sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen yukardaki sorumluluk değerini destekleyici fikirlerde bulunmuştur. Ona göre, bireyi ikna etmek için bireye sorumluluk değerinin verilmesinde özlü söz söylemenin ve telkin metodunun kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Topçu'nun vergi konusunda vatandaşları bilinçlendirmek için radyoyu kullanmayı önermesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bireylere, ülkesine karşı sorumlu davranması için telkinde bulunan Topçu, aynı çağrışı insanlığı korumak için de yapmaktadır. Topçu'nun bu düşüncesi, sosyal bilgiler ders kitaplarında doğrudan verilmek istenen sorumluluk değeriyle ortak olmakla birlikte Topçu, bu konuda daha derin düşünmektedir. Ona göre, doğadaki düzenin devamını nasıl doğa kanunları sağlıyorsa benzer şekilde toplumsal kanun ve kurallar da insanlığın düzenini sağlamaktadır. Bundan dolayı Topçu, insanların sorumsuz ve kaidesiz davranması takdirde insanlığın yıkılacağını düşünmektedir. Bunun önüne geçmek için sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek gerekmektedir. Böylece sorumluluk bilincine sahip bireyler sorumlu toplumları, sorumlu toplumlar da düzen içinde yaşayan insanlığı oluşturacaktır

Sorumluluk değeri ile ilgili hem Topçu'nun hem de sosyal bilgiler ders kitapların uyduğu bir başka düşünce de ailesine, ülkesine, topluma ve insanlığa karşı; sorumlu, fedakâr ve bilinçli bireyler yetiştirmektir. Sosyal bilgiler ders kitapları bu profile sahip insanlar hakkında bilgiler vererek insanlık için ömürleri boyunca örnek olmuş şahsiyetleri işlemiştir. Topçu ise, başkaları için yaşayan ve başkaları için fedakârlıkta bulunan bu tür insanları mesuliyet adamı olarak tanımlamıştır. Topçu, sorumluluk sahibi insanların ünlü, zengin ve güçlü olmak gibi amaçlar peşinde koşmadıklarını ayrıca belirtmiştir.

4.3.4.Estetik değeri

Estetik kelimesi sözlükte “sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat” (TDK, 2016) olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal bilgilerde estetik değeri, 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Özensoy, 2014) “Adım Adım Türkiye” ünitesi ile 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014b) “Türk Tarihi’nde Yolculuk” adlı ünitesinde doğrudan verilecek değer olarak planlanmıştır. Her iki üniteye içerik oluştururken “Kültür ve Miras” öğrenme alanından faydalanılmıştır (MEB, 2005).

“Adım Adım Türkiye” ünitesi (Özensoy, 2014) “Güzel Ülkemizi Tanıyalım”, “Ülkemizin Kültürel Zenginlikleri”, “Önemli Günlerimiz”, “Atatürk İnkılaplarının Getirdikleri” ve “Çağdaş Türkiye” adlı beş konudan oluşmaktadır. “Güzel Ülkemizi Tanıyalım” konusu ülkemizin farklı yerlerinde olan milli, doğal ve tarihi varlıklar estetik değeri ile ele alınmıştır. “Ülkemizin Kültürel Zenginlikleri” konusu, yurdun çeşitli bölge ve yöresine ait oyun, giysi ve aletleri, geleneksel sanatları, yemek kültürü ve yöresel evler hakkında bilgi vermektedir. “Önemli Günlerimiz” konusunda kültürümüzün belli başlı bayram, düğün, nişan, asker uğurlama, sünnet, festival ve şenlikleri aktarılmıştır. “Atatürk İnkılaplarının Getirdikleri” konusunda Atatürk’ün, başta eğitim olmak üzere yaptığı inkılaplar anlatılmış olup bu inkılapların ülkemizin gelişiminde oynadıkları rol üzerinde durulmuştur.

Ünitenin ilk üç konusunda, öğrenciye estetik değerini kazandırmak amacıyla ülkenin farklı bölge ve yörelerindeki milli, tarihi ve doğal zenginlikler görsel örneklerle anlatılmıştır.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Karabıyık, 2014b) “Türk Tarihi’nde Yolculuk” adlı ünitesi; “Türkler Geliyor”, “Osmanlı’nın Doğuşu”, “Denizlerin Sultanları”, “Hoşgörünün Adresi: Osmanlı”, “Şehirlerin Anlattıkları”, “Etkileşim Kaçınılmaz Oldu”, “Seyyahların Gözüyle Osmanlı” ve “Her Şey Değişiyor” olmak üzere sekiz konudan oluşmaktadır.

Türklerin Anadolu’ya gelişi, Türkiye Selçuklu Devleti, Haçlı Seferleri ve Anadolu’nun Türkleşmesi ile başlayan “Türk Tarihi’nde Yolculuk” ünitesinde, Osmanlı Devleti’nin askeri yapısı ve hoşgörüsü aktarılmıştır. Ünitenin devamında

şehirlerin yerleşim planından, tarihi eserlerinden ve mimari yapılarından bahsedilmiştir. Ünitenin bitimine yakın konularda, Osmanlı Devleti'ne ait kültür ve medeniyetin izleri ile sosyal hayat ele alınmıştır. Ünitenin son konusunda ise Osmanlı Devleti'nde özellikle eğitim ve öğretim alanında yapılan ıslahatlar işlenmiştir.

“Şehirlerin Anlattıkları” konusu ünitenin diğer konularına göre estetik değerine en çok vurgu yapan konudur. Bu konuda, günümüz şehir yapısıyla birlikte tarihi eserlere ve mimari yapılara dikkat çekilmektedir. Böylece şehrin değişim ve süreklilik özellikleri öğrencilerce algılanması öngörülmüştür. Estetik değerinin daha iyi aktarılması için farklı şehirlerdeki tarihi köprü, çarşı ve evlerden örnekler verilmiştir. “Etkileşim Kaçınılmaz Oldu” konusunda ise Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyetinin bir parçası olan mehter takımı ele alınmıştır. Mehter takımının giysisi, takım düzeni, çalgı aletleri ve mehter marşları hakkında genel bilgiler aktarılmıştır. Özellikle mehterin dünya çapındaki müzisyenlere olan etkisi ve savaşlardaki işlevi işlenmiştir. Ayrıca bu konuda Osmanlı Devleti'nde kalan ve estetik değeri hemen göze çarpan saray ve çeşmeler de bu konuda ele alınmıştır. Böylece öğrencilerin farklı alanlardaki estetik değerlerini fark etmeleri amaçlanmıştır.

Estetiği ve sanatı önemseyen Topçu, çocuklara ve özellikle kızlara ileri derecede sanat terbiyesi vermek gerektiğini düşünmektedir. Topçu'ya göre, sanatlardan birisine sahip olmayan kadın eksik kadındır. Topçu, gençliğin gerçek ahlak kaynağı olarak sanat ile birleştirilmiş iç terbiyeyi görmektedir (Topçu, 2015c:189). Çünkü Topçu, kadınlık terbiyesinin ihmal edildiğini düşünmektedir. Ona göre kadının eğitiminde, ev sanatları, çocuk yetiştirme becerileri, sanat dersleri ile başta müzik olmak üzere güzel sanatları daha çok vermek gerekmektedir (Topçu, 2015c:96). Ayrıca Topçu, idealist bir estetik davasıyla kalbimizdeki karanlık ufukları kaldırmanın mümkün olduğunu belirtmektedir (Topçu, 2014g:126).

Bunun için Anadolu'nun değişik bölgelerinde enstitülerin açılması gerektiğini ifade eden Topçu, hem medeni ticaret anlayışın öğretilmesi hem de yerel sanat atölyelerin işletilmesini önemsemektedir.

Lise ders programlarında ahlak ile estetik konuların kısıtlanmasını ve metafizik konuların kaldırılmasını eleştiren Topçu, tarih derslerinin ruhsuz hale getirildiğini belirtmektedir. Topçu, tarih dersinin nedensellik ilkesi içinde anlatılması gerektiğini ve tarihi olayların birbirini açıklayan kısımlarını anlamak gerektiğini belirtmektedir. Topçu, nasıl bir edebiyat öğretmeni estetik ve psikolojiyi bilmesi gerekiyorsa aynı şekilde tarih öğretmenin de sosyoloji bilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Topçu, 2015c:132).

Topçu, milli karaktere sahip olan kültürün unsurları olarak ilim, sanat ve felsefeyi görmektedir. Bunun yanında Topçu, güzel sanatları millet ağacının nefesleri olarak tanımlamaktadır. Topçu'ya göre, milli ruhun ifade vasıtaları olan bu nefesler millet coğrafyasına kök salmıştır. Bu kökler milletin tarihinden hayat ve ilham almaktadır (Topçu, 2014b:35).

Ancak Topçu, resim sanatında milli bir duruşun olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre, genç sanatkarlar Batı'yı taklit etmektedir. Topçu, bunun yerine sanatkarlarımızın kendi tarihinden ilham almak gerektiğini belirtmektedir (Topçu, 2014ç:112). Bunun için camii, çeşme, sebil, medrese ve kervansaray gibi tarihi eserlerin ve sanatların kuvvet, hayat ve ideal kaynakları olarak görülmelidir (Topçu, 2014b:35).

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında estetik değeri hem geniş bir şekilde anlatılmış hem de öğrencinin farklı alanlardaki eserleri fark etmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilgiler ders kitabı, ülkemizin farklı bölge ve yörelerine ait milli, doğal ve tarihi varlıklarından örnekler vererek estetik değerini işlemiştir. Bunun yanında halk oyunları, yöresel giysiler, geleneksel sanatlar, yemek kültürleri ve yöresel evler gibi estetik değeri olan birçok eser de kitaba konu edilmiştir. Bu bağlamda dini ve milli bayramlar, şenlikler, festivaller; nişan, asker uğurlama, sünnet ve düğün gibi estetiğe konu olmuş birçok konu görsellerle desteklenerek aktarılmıştır. Böylece öğrencilerin bu konulardaki benzerlik ve farklılıkları bir estetik bakış açısı ile görmeleri hedeflenmiştir.

Sanat ile birlikte iç terbiyenin gençlere özellikle de genç kızlara verilmesini önemseyen Topçu, estetik değeri konusunda sosyal bilgiler ders kitabından farklı düşünmemekle birlikte estetik değerini kendine has bir şekilde yorumlamıştır.

Mesela, Topçu estetik değerini bir dava olarak görmüştür. Topçu, estetik davasına hayatı anlamlandıran ve kalbi temizleyen bir görev yüklemiştir. Hatta bizi esir alan ihtiraslarımızdan temizlenmenin yolu olarak müzik ve güzel sanatlarla uğraşmakta bulmuştur. Bunun yanında Topçu, sanatı bir manevi kültür dersi olarak gördüğü için onun bir ders saati içinde hapsedilmesini de eleştirmiştir. Çünkü Topçu'ya göre, sanat bir ders olarak kısıtlanırsa kendi özünü kaybedecektir.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise, 4.sınıfta öğrenciye fark ettirilmek istenen estetik değerini daha derin bir şekilde ele almıştır. Bundan dolayı 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında günümüz yerleşim planları, tarihi eserler ve mimari yapılar karşılaştırılarak pekiştirilmiştir. Tarihi köprü, çarşı ve evlerden örnekler verilerek şehirlerin sürekliliği ve geçirdiğı değişimin farkına varılması için çaba harcanmıştır. Bunların yanında Anadolu'da yaşamış medeniyetlerin izlerini taşıyan yapılar, önem ve etkisi başta olmak üzere birçok yönüyle mehter takımı ve Osmanlı Devleti'nden kalma saraylar, çeşmeler ve hanlar gibi birçok kültürel zenginlik estetik değeriyle ele alınmıştır. Böylece ecdatın ortaya koyduğu eserlerin fark edilmesi amaçlanmıştır. Bu konuyu destekleyen Topçu, millete nefes verenin güzel sanatlar olduğunu ve milli kültürün unsurları arasında sanatı gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca kültür ve tarih ilişkisinin yanında Topçu, sanat ve tarih ilişkisini de ortaya koymuştur. Bundan dolayı Topçu, sanat anlayışımızı kendi tarihimizde aramamız gerektiğini belirtmiştir. Topçu'nun ilham kaynağı olarak tarihi önemsemesi onun estetik değeri konusunda sosyal bilgiler ders kitabına yakın düşünceler ortaya koyduğunu göstermektedir.

5.Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Nurettin Topçu'nun eğitime dair görüşleri doğrultusunda sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada öncelikle Nurettin Topçu'nun hayatı, eserleri ve eğitim anlayışı; daha sonra da Türkiye'de sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler ders kitapları ele alınmıştır. Son bölümde ise 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıyla kazandırılmak istenen beceri, kavram ve değerler analiz edilmiştir. Çalışmada beceri olarak gözlem, mekân algılama, araştırma, tarihsel empati becerileri; kavram olarak milli kültür, millet, din, aile kavramları ve değer olarak da bağımsızlık, hoşgörü, sorumluluk ve estetik değerleri Nurettin Topçu'nun eğitim görüşleri doğrultusunda incelenmiştir.

Nurettin Topçu'nun eserleri ile sosyal bilgiler ders kitapları başta olmak üzere konuyla ilgili tez ve makalelerle sınırlı olan bu çalışmada veriler, doküman analizi tekniğiyle elde edilmiştir. Elde edilen veriler bize, Nurettin Topçu'nun sosyal bilgileri besleyen sosyal bilimlerle ilgili zengin ve farklı bir fikir dünyasına sahip olduğunu göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında ele alınan beceri, kavram ve değerlerin ayrı ayrı tez konusu oluşturacak kadar derin ve geniş boyutta olduğu anlaşılabacaktır.

Bu araştırmada varılan sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

- Öğrenciyi değerli ve biricik olarak kabul eden Topçu, öğrencinin bilgi yüklenen bir robota dönüşmemesi için öğrenciye insani duyguların verilmesi gerektiğini belirterek sosyal bilgiler dersinin öğrenciye kazandırmayı amaçladığı beceri ve değerler ile benzerlik göstermektedir.
- Birey ve aileyi kutsal olarak kabul eden Topçu, birey ve ailenin çevreden etkilenip pasif olmalarını eleştirmiştir. Ona göre, aile en yüksek ahlak okulu olduğundan birey; sevgiyi, sabrı, hoşgörüyü, şefkati, anlayışı, sorumluluğu ve fedakârlığı burada kazanmaktadır. Ancak teknolojik gelişmeler, hem ailede hem de toplumda dostluğun, sevginin ve saygının zayıflamasına neden olmuştur. Topçu, bu olumsuz durumun ancak ailenin bireye verileceği değerle son bulacağını belirtmiştir. Sosyal bilgiler ders kitapları da aile kavramını işleyerek bireyin aile içindeki görev ve

sorumluluklarının farkına varmasını amaçlamıştır. Ayrıca sosyal bilgiler ders kitaplarında aileyi bir devlet kurumu olarak ele alması ve toplumsal düzende ailenin önemi üzerinde durması Topçu'nun aile kavramı konusundaki fikirleriyle uyumluluk göstermektedir.

- Milletin tarihten ibaret olduğunu aktaran Topçu, millet kavramını geçmiş-günümüz-gelecek çizgisinde ele almıştır. Ona göre, bir milletin ruh yapısını oluşturan unsurların başında coğrafya, tarih ve güzel sanatlar gelmektedir. O, milletin varlığını soy, vatan, dil, din, kültür, ahlak ve ekonomi birliklerinin varlığına bağlamıştır. Topçu, maddeci Batı hayranlığına ve taklitçiliğine karşı, milli kültüre dayalı “milli mektep” anlayışını savunmuştur. “Milli mektep” düşüncesiyle, şahsiyetli, sorumluluk sahibi, idealist, milliyetçi, aydın ve insanlığı seven nitelikli insan tipini yetiştirmeyi hedeflemiştir. Topçu'ya göre bu hedef, İstiklal Savaşı'nın devam eden ruhi cephesini oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin millet kavramını günümüzden yola çıkarak geçmiş ile karşılaştırması Topçu'nun bu konudaki fikirlerini destekler niteliktedir.
- Topçu, din kavramını titizlikle ele almış ve onu hem insanlığın cevheri hem de kuvvet kaynağı olarak görmüştür. Topçu'ya göre, hareketlerimiz dini barındırdığı için din kültürünün ayrı bir ders olarak işlenmesine gerek yoktur. Topçu din meselesinin kültür derslerine yayılarak öğrenciye verilmesini savunmuştur. Ayrıca din ilmini kalp ilmi olarak gören Topçu, İslam'ın siyasallaşmasına karşı gelmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının da din kavramını daha basit bir düzeyde işlemesi ve onu daha çok din tarihi yönüyle ele alması Topçu'nun din kavramı hakkındaki fikirleriyle uyuşmamaktadır. Ancak hem sosyal bilgiler ders kitapları hem de Nurettin Topçu din ve vicdan özgürlüğü konusunda benzer fikirler ortaya koymuştur.
- Topçu, ilimsiz, sanatsız ve felsefesiz bir milli kültürün varlığını kabul etmemektedir. Ona göre, milli kültür tarihle başlar ve felsefe ile son bulur. Milli kültürün sanatla sürekli beslenmesi gerektiğini belirten Topçu, milli kültürün canlı kalması ve insanlığa faydalı olabilmesi için geçmişinden sürekli güç almalıdır. Bu konuda asırlarca varlık göstermiş milli kültürle bağları koparttığı için harf devrimini eleştirmesi Topçu ile harf devrimini destekleyen sosyal bilgiler dersi arasında zıt görüşler ortaya çıkarmıştır.
- Bir ahlak eğitimi doçenti olan Topçu, sevgi, merhamet, saygı, hoşgörü, sorumluluk, estetik ve bağımsızlık gibi birbirini etkileyen değerlere vurgu yapmıştır. Topçu'ya

göre, ahlak meselesinin temelinde sorumluluk değeri vardır. Sorumluluk ise, insanı düşünmeye sevk etmekte ve insan düşündükçe kendini daha çok sorumlu hissetmektedir. Bundan dolayı Topçu, ahlakı insani duyguların üstünde ve ötesinde tutmuştur. Topçu, kendini bilen, hayâ sahibi, cesaretli, özverili, vatansever ve imanlı bir neslin yetiştirilmesini istemiştir. Bunun için mesuliyet adamının karakterini ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre mesuliyet adamı, başkaları için yaşayan ve başkaları için fedakârlıkta bulunan büyük insandır. Sosyal bilgiler ders kitapları, bireye sırasıyla aile, okul, ülke ve insanlığa karşı sorumluluk değerini öğretmeyi amaçlaması Topçu'nun bu konudaki fikirleriyle uyushmaktadır.

- Topçu, bir yandan cemiyet karşısında bireyi savunmuş bir yandan da milli unsurlarıyla beraber devletin bağımsızlığını desteklemiştir. O, milli iradenin, milli egemenliğin ve otoriteli devlet anlayışının hâkim olduğu bağımsızlık değerini benimsemiştir. Bunun yanında adalet değerinin varlığını bağımsızlık ve hoşgörü değerlerin varlığına bağlayan Topçu, bütün insanlığın sevilip sayılması gerektiğine inanmıştır. Sosyal bilgiler ders kitapları öğrencinin hem kendisini tanımasını hem de kendisinin dışındaki bireyler arasındaki benzerlik ve farklılıkları algılamasını amaçlamıştır. Böylece sosyal bilgiler dersi, öğrencinin başkaların bireysel özgürlüğüne karşı hoşgörülü olması için çaba göstermiştir. Sosyal bilgiler dersinin bu amaçları Topçu'nun görüşleri ile uyushmaktadır.
- Topçu, sanat terbiyesinin çocuklara özellikle de kızlara ileri derecede verilmesinden yana olmuştur. Sanat ile iç terbiyenin birleştirilmesi gerektiğini düşünen Topçu, idealist bir estetik davasıyla gönüllerin sevgiyle dolacağını aktarmıştır. Milli varlığın devamı olarak güzel sanatları gören Topçu, güzel sanatların coğrafya ve tarihten beslendiğini düşünmektedir. Resim sanatında millî bir duruşun olmadığını belirten Topçu, Batı taklitçiliğini güçlü bir şekilde eleştirmiştir. Bundan dolayı Batı taklitçiliği yerine ecdattan kalmış sanat eserlerinin ilham kaynağı olmasını önemsemiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi camii, saray, köprü, ev, çarşı ve hanların hem bilgilerle hem de görsellerle zenginleştirip öğrenciye sunulması Topçu'nun bu konudaki amaçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Bu çalışma şu önerilerde bulunmaktadır:

- Eğitim sistemi, öğrenciyi hem biricik olarak kabul etmeli hem de onu olgun, ahlaklı ve şahsiyetli bir insan adayı gibi ele alıp yeteneğine göre mesleklere

yönlendirmelidir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde kazandırılmak istenilen beceri ve değerlerin ders içinde uygulanması yerinde olacaktır.

- Ezbercilik zekâyı yok ettiğinden sosyal bilgiler ders kitaplarına ezber merkezli eğitim anlayışı yerine akıl yürütmeye dayalı eğitim anlayışı hâkim olmalıdır. Bunun için sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya, tarih ve vatandaşlık konuların öğrenciye ezberletilmesi yerine ona coğrafya, tarih ve vatandaşlık bilinci aşılmalıdır.
- Öğrencileri sadece bilgi hamalı olarak görmemek gerekir. Bundan dolayı sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrencinin ahlaki terbiyesini güçlendirecek etkinlik ve egzersizlere daha çok yer verilmelidir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuğa toprak sevgisi ve tarihin bütün övülecek olayları aktarılmalıdır. Gözlem becerisi aklın himayesinde ve iç gözlemle değerlendirilmelidir. Bu bağlamda tarih ve coğrafya dersleri, bilgiyle birlikte öğrenciye vatan sevgisini ve irade gücünü kazandırmalıdır. Sosyal bilgiler ders kitapları hem halkın zengin kültür birikimini yansıtmalı hem de güncelliğini koruyabilmelidir.
- Milli ve manevi bir nesil için çocuğun gelişimi dikkate alınarak din eğitimi verilmelidir. Çocuklara din sevgisi rehberliğinde, sanat, ahlak, aile, tarihi ve milli değerler derin bir iç terbiyeyle verilmelidir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitapları öğrenciye milli değerlere bağlı kalarak bütün insanlığı seven bir anlayış verilmelidir.

“Nurettin Topçu’nun Eğitim Anlayışı ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları” adlı bu çalışmada, Nurettin Topçu’nun eğitime dair görüşleri sosyal bilgiler dersi açısından incelenmiştir. Sosyal bilgiler ders içeriğini, Nurettin Topçu’nun eğitime dair fikirleri doğrultusunda zenginleştirmek isteyenler için bu çalışmanın faydalı olmasını diliyoruz.

Kaynakça

- Akhan, N. E. (2013). “Sosyal Bilgilerde Ekonominin Yeri ve Önemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 390- 407). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alkan, T. (1979). *Siyasal Toplumsallaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ayhan, H. (2011). *Eğitim Birimine Giriş*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Barr, R., Barth, J.L., Shermis, S.S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. (Çev. Cengiz Dönmez). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Başdoğan, Ü. (2014). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders ve Çalışma Kitabı*. Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.
- Birinci, A. (2014). “Nurettin Topçu’nun Bergson’la İlgili Doçentlik Tezi Hakkında Bilgiler ve Vesikalar”. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 26, 253-272.
- Bora, Y. (2007). *Nurettin Topçu ve Erol Güngör’ün Eğitim Anlayışları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Y. (2014). “Kanıtlı Temelli Öğrenmeyi Geliştiren Öğrenci Merkezli Stratejiler ve Teknikler Üzerine Bir Derleme”. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 322- 340). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, A. (2002). “Sosyal Bilgiler Öğretimi”. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 15- 46). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Deveci, H. (2013). “Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilgiler”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 20- 36). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Dural, A. B. (2006). “Nurettin Topçu’da Eğitim Düşüncesi”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 48- 70.
- Duran, H. (2008). “Öğretmen ve Öğrenci Rollerinin Yeni Eğitim Teknolojileri Karşısındaki Konumu”. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 176, 109-120.
- Duran, H. (2013). “Sosyal Bilgilerde Sosyolojinin Yeri ve Önemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 173- 192). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Duran, H. (2014). “Tüketim Kültürünün Ailesi”. Erişim tarihi: 01.08.2016, <http://www.haciduran.com/2015/07/12/sirketlesen-devletin-cozulen-ailesi/>
- Gençtürk, E., Sarpkaya, G. (2014). “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerin Yeterlikleri”. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 3- 16). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gökçe, İ. (2006). *Nurettin Topçu’nun Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güney, S. (2009). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güngör, E. (1994). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güven, A. (1981). *Dünya Atasözleri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- İrğat, M. (2011). *Nurettin Topçu’da İrade Kavramı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İzbırak, R. (1986). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kabapınar, Y. (2002). “Bir Öğretim Materyali Olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları”. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 318- 342). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kara, İ. (2013). *Nurettin Topçu Hayatı ve Bibliyografyası*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kara, İ. (2009). “Nurettin Topçu’nun Hayatı”. İsmail Kara (Ed.). *Nurettin Topçu* (ss.12-21). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Kara, İ. (2009). “Nurettin Topçu’nun Bibliyografyası”. İsmail Kara (Ed.). *Nurettin Topçu* (ss. 125-167). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karabıyık, E. Ü. (2014a). *İlköğretim 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Evren Yayınları.
- Karabıyık, E. Ü. (2014b). *İlköğretim 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Evren Yayınları.
- Kaya, B. (2013). “Sosyal Bilgilerde Psikolojinin Yeri ve Önemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 193- 202). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kayışlı, B. (2012). *Nurettin Topçu ve Hilmi Ziya Ülken’in Eğitim Düşünceleri ve Eğitim Felsefeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, E. (2015). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1, 62-80.
- Keskin, Y. (2013). “Sosyal Bilgilerin Felsefi Temelleri”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 37- 71). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kılıçoğlu, G. (2014). “Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi”. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 3- 16). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kıran, E. A. (1995). “Fransız Öğretim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 163-169.
- Kutlu, M. (2006). “Suya Hasret”. *Hece Dergisi*.109, 7-14.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Mert, N. (2006). “Nurettin Topçu ve Taşralı”. *Hece Dergisi*. 109, 390-391.
- Meydan, A. (2013). “Sosyal Bilgilerde Coğrafyanın Yeri ve Önemi”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 158- 172). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T.C. Resmi Gazete*. 14574, 24 Haziran 1973.

- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. (2012). T.C. Resmi Gazete. 28409, 12 Eylül 2012.
- Mutlu, L. (1997). *Eğitim Düşünceleri, Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim*. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Okay, M. O. (1992). “Öğretmen ve Eğitimci Olarak Nurettin Topçu”. *Nurettin Topçu’ya Armağan*.(ss. 80-86). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Oruç, Ş. (2014). “Sosyal Bilgiler Ders Kitapları”. Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 268- 282). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Önal, H., Kaya, N. (2006). “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4. ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 21-37.
- Özensoy, A. U. (2014). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Harf Yayınları.
- Öztürk, E.A. (2015). “Abdülaziz b. Halil Bekkine el-Kazani”.Emine Altay Öztürk (Ed.). *Silsile-i Hacegan*.(ss.387-401). İstanbul: ARİFAN Kadın ve Aile Kuruluşları Dayanışma Derneği Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük*.(5. bs.). Ankara: Doğan Kitapçılık AŞ.
- Safi, H. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisinin Geliştirilmesi Hakkında Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Safran, M. (2008). “Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış”. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 1-19). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Safran, M. (2014). “Tarih Nerededir?”. Mustafa Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri*. (ss. 19-22). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Sarıtaş, M. (1986). *Nurettin Topçu’da Sosyo- Pedagojik Yapı*. Ankara: Mesaj Yayınları.

- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şehsuvaroğlu, L. (2011). *Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu*. Ankara: Elips Yayınları.
- Şeker, K. (2010). “Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Empati”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 91- 105.
- Şimşek, N. (2008). “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Kullanılması”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1, 191-198.
- Tabakoğlu, A. (1992). “Nurettin Topçu’nun Devlet Anlayışı”. *Nurettin Topçu’ya Armağan*. (ss. 72-74). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tay, B. (2013). “Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü, Bugünü ve Yarını”. Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 1- 18). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Topçu, N. (2011a). *Amerikan Mektupları- Düşünen Adam Aranızda*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2011c). *Varoluş Felsefesi- Hareket Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, M. (2013a). *Mehmet Akif*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2013c). *Millet Mistikleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2013ç). *Sosyoloji*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014a). *İslam ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014b). *İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014c). *İsyân Ahlakı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014ç). *Yarınki Türkiye*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014d). *Büyük Fetih*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014e). *Reha*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014f). *Mantık*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Topçu, N. (2014g). *Ahlak Nizamı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014ğ). *Felsefe*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2014h). *Psikoloji*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2014i). *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2015a). *Ahlak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2015b). *Var Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2015c). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tozlu, N. (2006). "Nurettin Topçu'nun Fikir Dünyamızdaki Yeri". *Hece Dergisi*.109, 53-59.
- Turan, R., Ulusoy, K. (2013). "Sosyal Bilgilerde Tarihin Yeri ve Önemi". Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 137- 155). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Turhan, M. (1964). *Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri*. İstanbul: Bedir Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (t.y). 18 Kasım 2016, <http://www.tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2016). *Büyük Türkçe Sözlük*. 27.06.2016, <http://www.tdk.gov.tr>.
- Ulusoy, K. (2008). "Sosyal Bilgilerde Ders Kitapları". Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 192- 216). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yazıcı, K., Erdilmen, Ş. (2013). "Sosyal Bilgilerde Öğretiminde Hukuk". Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (ss. 273- 292). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yel, S., Aladağ, S. (2014). "Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi". Mustafa Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (ss. 120- 150). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldız, F.H. (2014). *John Dewey'in Eğitim Görüşleri ve Türk Eğitim Sistemine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, K., Koca, F. (2012). "Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 855- 879.
- Zan N., Efe A. ve Zan B.U. (2016). "1927 İlk Mekteplerin Müfredatı "Eşya" Dersi Programı". *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 5, 202-214.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Nejdet ÇELİK

Doğum Yeri ve Tarihi : Dargeçit / 09.04.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gaziantep Üniversitesi Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı

Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :09.12.2010- Adıyaman Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi,
Bilgisayar İşletmeni (Devam ediyor)

İletişim

E- Posta Adresi : inciyedi@gmail.com

Tarih :29.12.2016